TÜRKÇEMİZ

İLKOKUL 4. SINIF

İsmet TUNÇ Ali TUNÇ

İsmet TUNÇ Ali TUNÇ

2310131356

TÜRKÇEMİZ

İLKOKUL 4. SINIF

Resimleyen
Erkan KIRTUNÇ

ÜÇÜNCÜ BASILIŞ

M.E.B.

DEVLET KİTAPLARI

İSTANBUL

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ — İSTANBUL 1975

DP 08317-75

"Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, sorun ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayınlanamaz.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 22/XI/1973 tarih ve 40 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabulü uygun görülmüş, Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 13/XI/1974 tarih ve 11342 sayılı emriyle üçüncü defa olarak 1.200.000 adet basılmıştır.

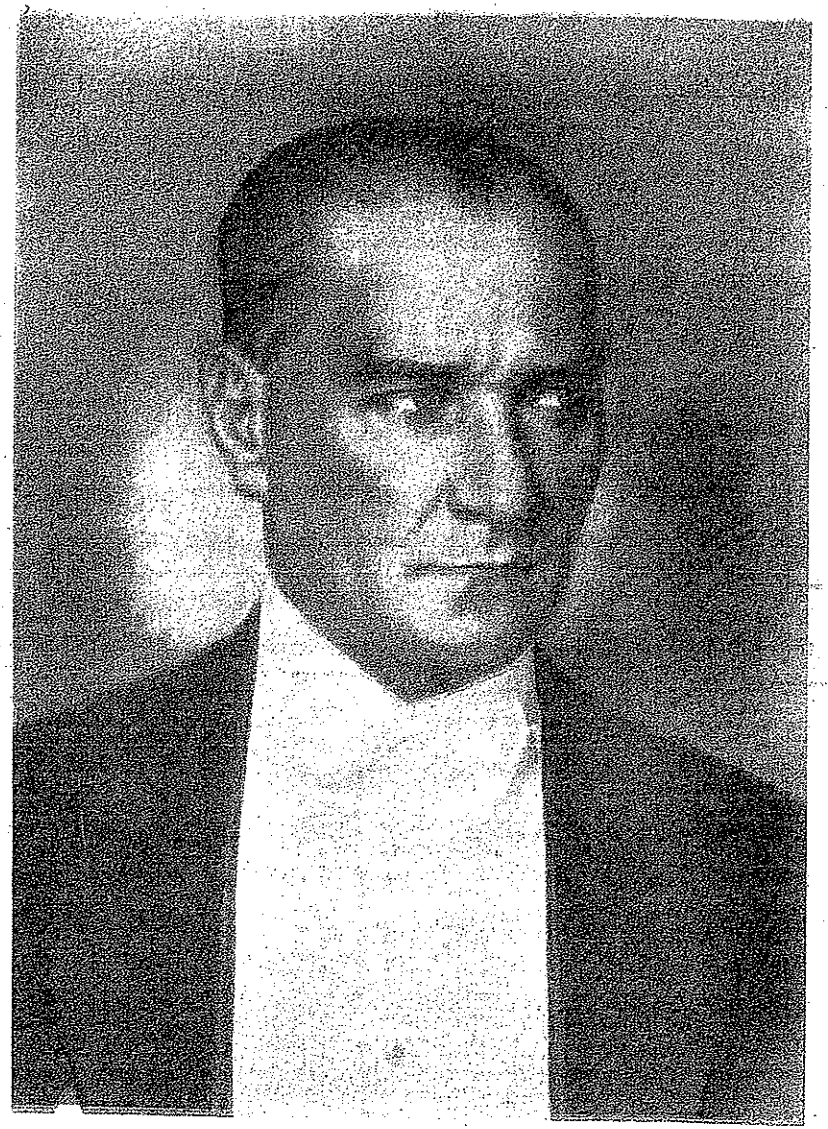

MUSTAFA KEMAL'İ DÜŞÜNÜYORUM
ALTIN SAÇLARI DALGALANIYOR RÜZGÂRDA,
MAVİ GÖZLERİNİ IŞIL IŞIL GÖRÜYORUM.
UYKULARIMA GİRİYOR HER GECE,
ELLERİNDEN ÖPÜYORUM.

Ümit Yaşar OĞUZCAN

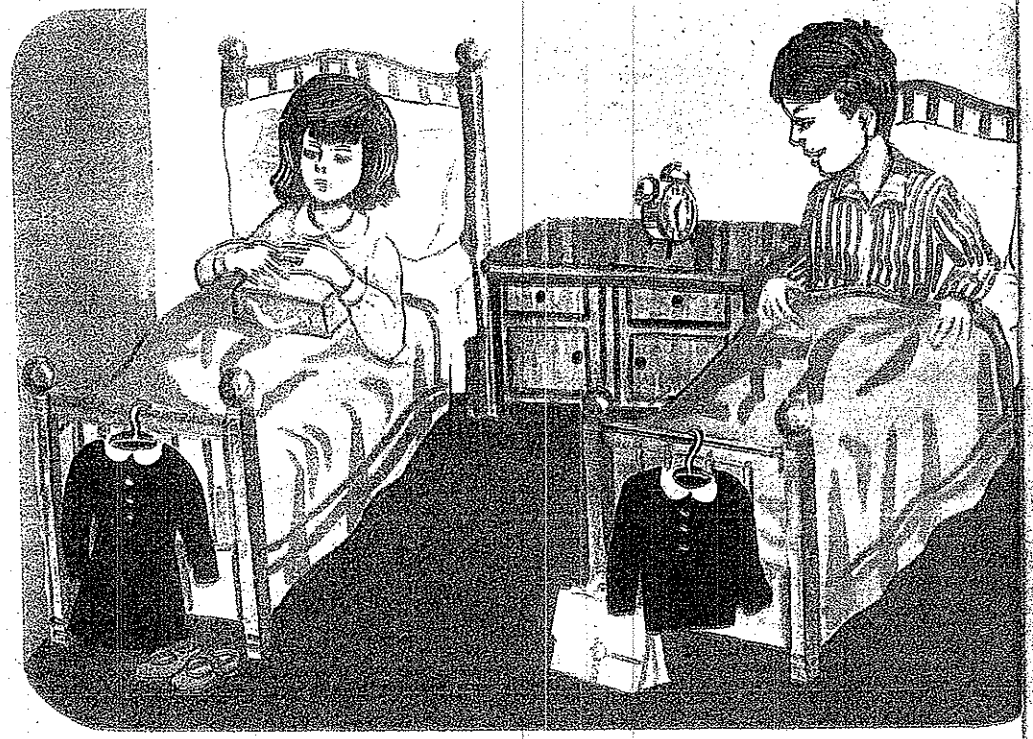

ARAŞTIRALIM

İlköğretim Haftası süresince, radyodan yapılacak eğitimle ilgili konuşmaları dinleyiniz. Konuşmacılar neler anlatacaklar?

OKULLAR AÇILIRKEN

İlkokulların açılmasına daha üç gün vardı. Murat ve Ayşegül'e bu üç gün nasıl uzun geldi, nasıl uzun geldi, bilemezsiniz. Hafta başından beri Muratların evinde başlayan okul hazırlığı, öylesine çoğaldı, öylesine çoğaldı ki düşünemezsiniz.

Murat'ın küçük kardeşi Ayşegül, bu yıl yedi yaşına bastı. Artık, Murat'la birlikte Ayşegül de okula gidecek. İşte bunun için eylül ayı Muratların evinde çok telâşlı geçiyor.

Küçük Ayşegül, üç gecedir, okul çantasıyle birlikte yatıp kalkıyor. Gündüzleri, İlkokuma kitabının resimlerine birer birer bakıyor. Ama resimlerin altındaki yazıları bir türlü okuyamıyor.

Nihayet beklenilen gün geldi. Yarın sabah okullar açılıyor.

O gece, Murat ve Ayşegül sık sık uyanıyorlardı. Murat, ikide bir kalkıyor, saate bakıyordu. Ayşegül de hep sabahın olmasını istiyordu.

Murat, rüyasında okula geç kaldığını, okula gittiği zaman bayrak töreninin, okul müdürünün konuşmasının çoktan bitmiş olduğunu gördü. Yüreğinde bir ateşle uyandı. Sonra, ortalığı daha ağarmamış görünce rahat etti. Murat yatağından fırladı. Hemen elini yüzünü yıkadı, giyindi. Ayşegül de giyindi, yanlarına geldi. Babası da geldi. Hep birlikte sofraya oturdular. Bugün kahvaltı çok kısa sürdü.

Saat sekize doğru Murat, Ayşegül ve anneleri evden çıktılar. Murat önde yürüyordu. Annesi Ayşegül'ü elinden tutuyordu. Okulun bahçesinde Murat, arkadaşlarıyle buluştu. Ayşegül ve annesi bir köşede zilin çalmasını beklediler. Yanlarında, okula yeni başlayanları getiren diğer anneler, babalar, büyükanneler vardı. Bahçe doldu, doldu. Sonra birdenbire zil çaldı. Okula yeni yazılanlar, büyüklerinin ellerine biraz daha sıkıca sarıldılar. Bazı öğretmenler, yeni öğrencileri ellerinden tutuyor, sınıflarını gösteriyorlardı.

Ayşegül, büyük bir saygıyle annesinin elini öptü. "Anneciğim, ben artık, öğrenci oldum." dedi. Sonra yanlarına gelen öğretmenle birlikte sınıfına doğru ilerledi.

Annesinin gözleri, dolu dolu oldu. İki çocuğu da okulda okuyordu.

BUNLARI BİLELİM:

Kahvaltı: Sabahları yenilen hafif yemek.

Gözleri dolu dolu oldu: Ağlayacak kadar duygulandı.

Rüya: Uyurken zihinde beliren olayların ve düşüncelerin topu. Rüya yerine düş de deriz.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Eylül ayı, Muratların evinde niçin telâşlı geçti?
2 — Murat, rüyasında ne gördü?

3 — Ayşegül'ü, ilk gün okula kim götürdü?

4 — Annenin gözleri niçin dolu dolu oldu?

GÜZEL DILIMIZI ÖĞRENELIM :

1 — İlkokulların açılmasına daha üç gün vardı. Ayşegül, bu günlerini nasıl geçiriyor?

Okuduğunuz yazıdan bunları bildiren cümleleri bulunuz. Bu cümleleri defterinize yazınız.

2 — Okuduğunuz parçadan alınan aşağıdaki sözleri, defterinize yazınız.

"Saat sekize doğru, Murat, Ayşegül ve anneleri evden çıktılar. Murat önde yürüyordu. Annesi, Ayşegül'ü elinden tutuyordu. Okulun bahçesinde, Murat, arkadaşlarıyle buluştu."

3 — Yazdığınız bölümde, hangi sözlerin sonunda **nokta** kullanılmıştır?

4 — İkinci alıştırmadaki bölümde, noktadan sonra başlayan ilk kelimelerin altlarını renkli kalemle çiziniz. Bu kelimelerin ilk harfleri, büyük mü, küçük mü, yazılmış?

5 — Yüksek sesle okurken, noktanın kullanıldığı yerlerde ne yapılır? Bunu, parçanın bazı bölümlerini yüksek sesle okuyarak belirtiniz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okulun bahçesinde, Murat, arkadaşlarıyle buluştu. Murat, arkadaşlarına ne der? Arkadaşları, Murat'a ne derler? Daha sonra, Murat ve arkadaşları, aralarında neler konuşabilirler?

2 — Karşılıklı konuşmalarla, bu olayı sınıfta canlandırınız.

ARAŞTIRALIM

Bu hafta, sınıfınızın, okulunuzun duvarlarına, ilköğretimle ilgili afişler asıldı mı? Bunlarda neler anlatılıyor?

İLKÖĞRETİM HAFTASI

İlköğretim Haftası
Yok gönlümün tasası,
Kitaplarım, defterlerim
Benimle...
Çantamı düzenledim,
Kendi elimle...

Yolumuz Atatürk yolu,
Öğrenmenin yoktur sonu,
Ben dinlemem,
Şunu bunu,
Seviyorum okulumu.

Bütün yurtta,
Çalışırsak elele,
Mutlu olur,
Hep yarınlar bizlere...
İlköğretim Haftası,
Medeniyet yasası
Ben Atatürk yolundayım,
Gönlümün yok tasası...

Turan TEKDOĞAN

(ANILARIMDA ÇOCUKLUĞUM adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Gönlümün yok tasası: Üzüleceğim, içinden çıkamıyacağım bir konu yok.

İlköğretim haftası, medeniyet yasası: Herkesin daha iyi yaşaması, uygar olabilmesi için okuma - yazma bilmesi, bilgili olması gerekir.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Birinci bölümde, şair neyi anlatıyor?
2 — Öğrenmenin sonu, niçin yoktur?
3 — Gelecekte, nasıl mutlu oluruz?
4 — Her zaman, kimin izindeyiz?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirin, ilk bölümündeki altı satırı defterinize yazınız.

2 — Satır başındaki kelimelerin ilk harfleri nasıl yazılmış inceleyiniz.

3 — Bu şiirde, başka hangi kelimenin ilk harfi büyük yazılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Şiirin bulunduğu sayfadaki resmi inceleyiniz. Bu resimde, ne anlatılmak isteniyor?

2 — Bu şiir, hangi kitaptan alınmıştır?

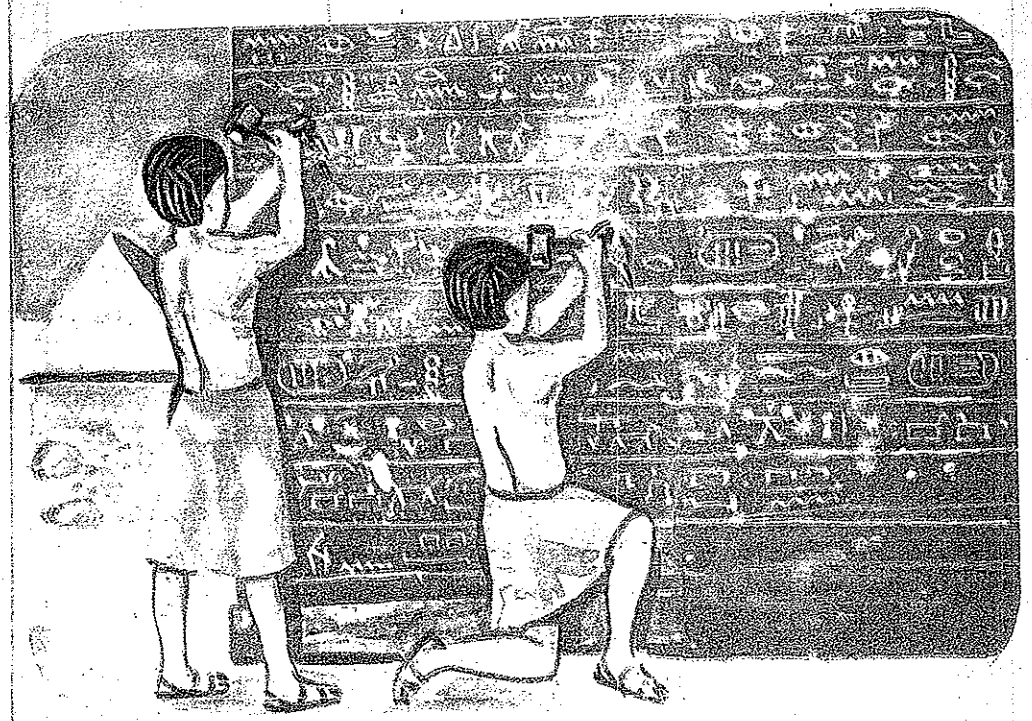

ARAŞTIRALIM

İlk insanların yaşayışlarını anlatan kitaplar, okudunuz, resimler gördünüz mü?

YAZI VE İNSANLAR

İlk insanlarla hayvanlar arasında, şimdi olduğu gibi büyük ayrılıklar yoktu. Böyle olmakla beraber, daha baştan, insan üç önemli başarısı ile, zekâca bütün hayvanlardan üstün olduğunu belirtmiştir. Bunlardan biri ateş yakmak, öbürü alet yapmak, üçüncüsü de resim yapmak ve resimden anlamaktır. En zeki köpeğe, renkli fotoğraflarla çekilmiş, tabiî büyüklükte kedi resmi gösterin, hayvan hiç aldırmaz. Halbuki iki yaşında bir çocuğa, küçük bir insan resmi gösterseniz, çocuk, ona dikkatle bakar.

Bazı mağaraların kayalarla kaplı iç duvarlarında, birtakım hayvan resimleri bulunmuştur. Bilginler, bu resimlerin, binlerce yıl önce, oralarda yaşayan insanlar tarafından yapılmış olduğunu söylüyorlar.

O zamanki insanlar, ev yapmayı bilmedikleri için, mağaralarda yaşıyorlardı. Bunlar resimlerini topraktan kardıkları boyalarla renkli yaparlardı. Bu resimler bugün bile güzeldir.

Eski insanlar yalnız süs için resim yapmazlardı. Resim onların işlerine de yarardı: Resimle haberleşirlerdi. Birkaç basit çizgi ile yapılıveren kuş resmi "kuş" demekti. Kolayca çiziliveren bir tekerlek "güneş" olurdu.

Aradan geçen yüzyıllar boyunca, resimle meram anlatma yolu genişledi. Artık, yalnız görülen eşya değil düşünceler de resimle anlatılabiliyordu: İki bacak "yürümek" demekti. Göz, "görmek, gözetlemek", uçlarında birer damla su ile iki göz "ağlamak, üzüntü" anlamına gelirdi.

Bu yol, zamanla gelişti. Her türlü duygu ve düşünceyi anlatmaya elverişli bir resim - yazı haline geldi. Resim - yazıların en gelişmiş şekli eski Mısır'da görülür. Anadolu'nun bazı yerlerinde bulunan, eski dedelerimiz Hititlerden kalma, bazı taş kitabelerdeki yazılar da resim - yazıdır. Bu çeşit yazıya **hiyeroglif** denir.

Çok sonraları, dildeki sesler, birer işaretle gösterilmeğe başlandı. Böylece, şimdi yazdığımız gibi kelimeler, harflerle yazılmağa başlanmıştır.

BUNLARI BİLELİM :

Kitabe: Taş ve maden üzerine kazılmış yazı levhaları.

Meramını anlatmak: Ereğini, maksadını anlatmak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — İlk insanlar, zekâlarıyle neleri bulmuşlardır?

2 — İlk insanlar, resimleri nasıl yaparlardı?

3 — Resim - yazılar ne demektir?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazının başlığı kaç kelimeden meydana gelmiştir?

2 — Başlıktaki kelimelerin harfleri, büyük mü, küçük mü, yazılmış?

3 — Yazı başlıkları, iki türlü yazılır:

a) Başlığı meydana getiren kelimeler, büyük harflerle yazılır.

b) Başlıkta geçen kelimelerin ilk harfleri büyük, diğer harfleri küçük yazılır.

Örnek: İlköğretim Haftası, Ergenekon Destanı.

4 — Okuduğunuz parçadan alınan aşağıdaki sözleri, defterinize yazınız.

"O zamanki insanlar, ev yapmayı bilmedikleri için mağaralarda yaşıyorlardı. Bunlar resimlerini topraktan kardıkları boyalarla renkli yaparlardı. Bu resimler, bugün bile güzeldir."

3 — Yazdığınız bölümde kaç anlamlı söz dizisi var? Bunların her birinin sonuna, noktalama işaretlerinden hangisi konulmuş?

4 — Anlamlı söz dizilerine **cümle** denir. Cümlelerin ilk harfi, yazıda büyük yazılır.

ANLATALIM, YAZALIM :

Okuduğunuz parçada, yazının gelişmesi anlatılıyor.

Çeşitli kitaplardan, ansiklopedilerden yararlanarak siz de, tekerlek veya taşıt araçlarının gelişmesi konusunda bilgiler toplayınız.

Topladığınız bu bilgileri defterinize yazınız.

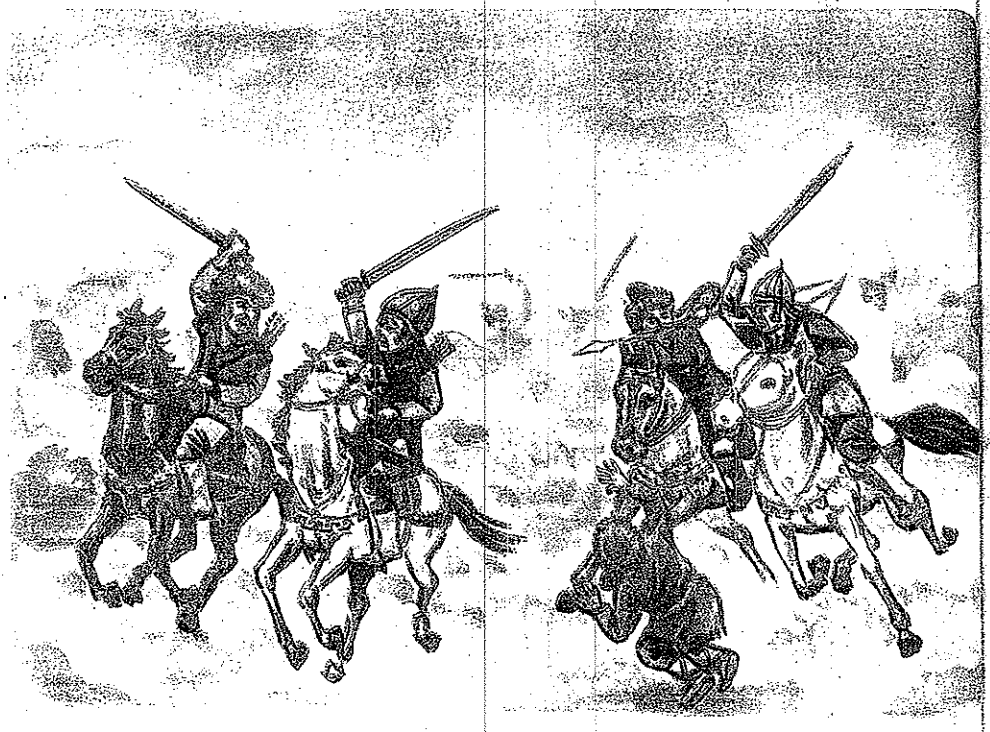

ARAŞTIRALIM

Ergenekon, Göç, Oğuz Destanı adlarıyle anılan destanlarımız vardır. Bunlardan hangilerini okudunuz?

ERGENEKON DESTANI

(Ergenekon'a Geliş)

Türk illerinde Türkler'e baş eğmeyen bir il yoktu. Bunu kıskanan yabancı milletler, birleşerek Türkler'in üzerine yürüdüler. Maksatları öç almaktı.

Türkler, çadırlarını ve sürülerini bir yere topladılar. Çevresine hendek kazıp beklediler. Düşman gelince de vuruşma başladı. On gün vuruşma oldu. Sonunda Türkler üstün geldi.

Bu yenilgiden sonra yabancı kavimlerin hanları ve beyleri av yerinde toplanıp konuştular: "Türkler'e hile yapmazsak sonunda işimiz yaman olur." Tan atınca, baskına uğramış gibi ağırlıklarını bırakıp kaçtılar. Türkler, "Bunların vuruşma gücü bitti, kaçıyorlar." deyip arkalarına düştüler. Düşman, Türkler'i görünce birden döndü. Gafil avlanan Türkler, yenik düştü. Hepsi teker teker öldürüldü. Çadırları alındı. Büyüklerinin hepsi kılıçtan geçirildi. Küçükleri kul yapıldı.

Türkler'in başında İl Han vardı. Çocukları çoktu. Fakat bu uğursuz vuruşmada bir tanesi dışında hepsi ölmüştü. "Kayı" adını taşıyan bu oğul, o yıl evlenmişti. İl Han'ın, Dokuz Oğuz adında bir de yeğeni vardı. Kayı ile Dokuz Oğuz düşmana esir düşmüşlerdi. Fakat, on gün geçmeden bir gece, ikisi de kadınları ile beraber atlara atlayıp kaçtılar. Esirlikten kurtuldular. Türk yurduna geldiler. Burada düşmandan kaçıp gelen birçok deve, at, öküz ve koyun buldular "Dört taraftaki illerin hepsi bize düşman. Dağların içinde, insan yolu düşmez bir yer izleyip oturalım". dediler. Sürülerini alıp dağa göçtüler.

Geldikleri yoldan başka geçilecek yeri olmayan bir ile vardılar. Bu yol çok sarptı. Bir deve veya at güçlükle yürüyordu. Ayağını yanlış bassa paramparça olurdu. Türkler'in vardıkları ilde, akarsular, kaynaklar, çeşitli bitkiler, meyveler, ağaçlar ve avlar vardı. Buraya yerleştiler. Yeni illerinin hayvanlarının, kışın etini yediler, yazın sütünü içtiler. Derisini giydiler. Bu ile "Ergenekon" adını koydular.

(Devam edecek)

BUNLARI BİLELİM :

Tan atmak: Sabahın gün doğmadan önceki alaca karanlık zamanı bildirir, şafak sökmek.

Uğursuz: İyilik getirmediğine inanılan.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yabancı milletler, niçin Türkler'den öç almak istiyorlardı?

2 — Savaşta, Türkler üstün geldi. O zaman düşmanlar hangi hileye baş vurdular?

3 — Türkler'den kimler esirlikten kurtulup kaçtılar?

4 — Esirlikten kurtulan Türkler nerede yerleştiler?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazıdan, üç cümle seçiniz. Bu cümleleri defterinize yazınız.

2 — Bu cümlelerin başındaki kelimelerin ilk harfleri büyük yazılmış mı? Niçin?

3 — "Türkler", "Kayı", "Dokuz Oğuz" kimlerin adıdır? Ergenekon, nerenin adıdır?

Bu kelimelerin ilk harfleri her defasında nasıl yazılır?

4 — Kişilerin, ulusların, memleketlerin, şehirlerin adları olan kelimelerin, ilk harfleri her zaman büyük yazılır.

5 — "Türklerin başında İl Han vardı." Bu cümlede, han ünvan bildiren bir kelimedir. Cümle içinde kullanıldığı halde, bu kelimenin ilk harfi nasıl yazılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Kitabınızı kapatarak, destanın, bu bölümünde geçen olayı anlatınız.

2 — Kahramanlık hikâyelerimizden hangilerini biliyorsunuz? Birisini sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız.

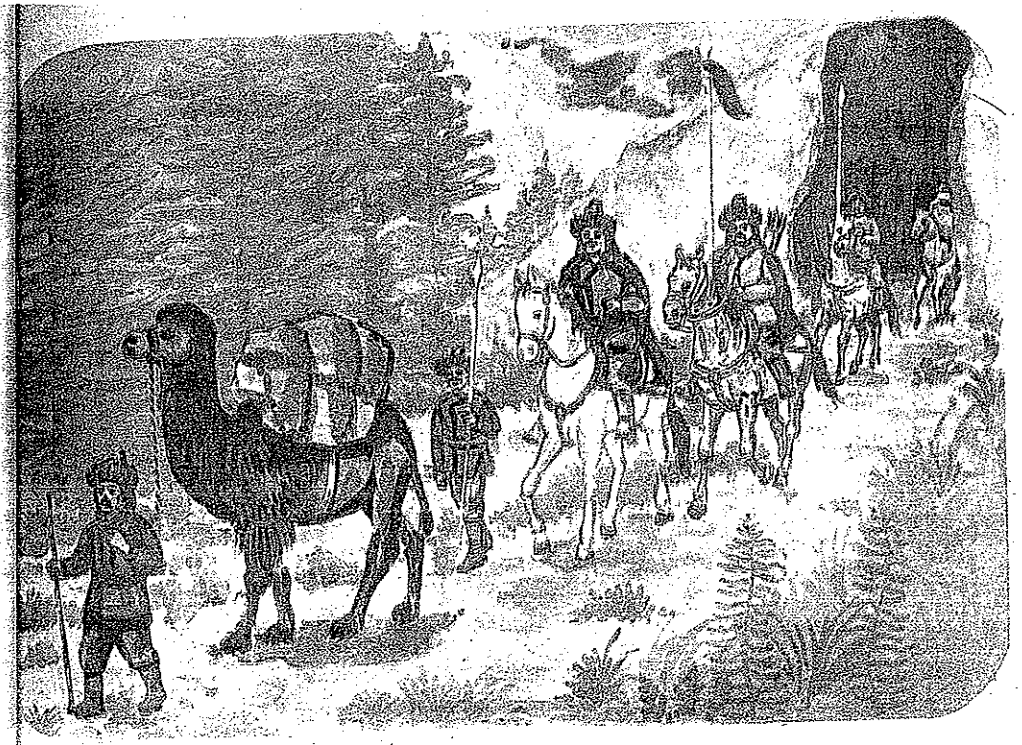

ARAŞTIRALIM

Ergenekon nasıl bir yerdi? Türkler orada nasıl yaşıyorlardı?

ERGENEKON DESTANI

(Ergenekon'dan Çıkış)

İl Han ve Dokuz Oğuz'un Ergenekon'da çocukları çoğaldı. Kayı Han'ın çok çocuğu oldu. Dokuz Oğuz Han'ın daha az çocuğu doğdu. Çok yıllar bu iki Hanın çocukları Ergenekon'da kaldılar ve çoğaldıkça çoğaldılar.

Dört yüz yıl sonra kendileri ve sürüleri pek çoğaldı. Ergenekon'a sığmaz oldular. Çare bulmak için kurultay toplandı. Dediler ki: "Atalarımızdan işittik... Ergenekon dışında geniş iller, güzel

yurtlar varmış. Bizim yurdumuz eskiden o yerlerdeymiş. Dağların arasından yol izleyip bulalım. Göçüp Ergenekon'dan çıkalım. Ergenekon dışında her kim bize dost olursa onunla görüşelim, düşmanla vuruşalım.

Kurultay, bu kararı alınca Türkler, Ergenekon'dan çıkmak için yol aradılar, fakat bulamadılar. O zaman bir demirci dedi ki: "Bu dağda demir madeni var. Yalın kat madene benzer. Şunun demirini eritsek, belki dağ bize geçit verecektir..."

Türkler varıp demircinin gösterdiği dağ parçasını gördüler. Demircinin sözlerini doğru buldular. Dağın geniş yerine bir kat odun, bir kat kömür dizdiler. Dağın üstünü, altını yanını, yönünü böylece odun ve kömürle doldurdular. Yetmiş deriden büyük körükler yapıp yetmiş yere koydular. Odun ve kömürü ateşleyip, körüklemeye başladılar.

Ateş kızdı. Ateş kızdıkça demir eridi, akıverdi. Dağ delindi. Bir yüklü deve çıkacak kadar yol oldu.

Türkler Ergenekon'dan çıkmağa başladılar. Bu kutsal gün, ondan sonra Türkler'e bayram oldu. Her yıl, o gün gelince, büyük törenler yapıldı. Bir parça demir alınıp ateşte kızdırıldı. Bu demiri önce Türk Hakanı kıskaçla tutup örse koyar ve çekiçle döğerdi. Bundan sonra sırayla Türk beyleri de böyle yaparlar ve şenlikler başlardı.

Ergenekon'dan çıkınca, Türkler'in ulu Hakanı Kayı Han soyundan Börteçine, bütün illere elçiler gönderdi. Dört yüz yıl Ergenekon'da bekleyen Türkler eskisi gibi dünyanın en büyük milleti oldular.

Yılmaz ÖZTUNA

(TÜRK TARİHİNDEN YAPRAKLAR
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Kurultay: Temel işleri konuşmak üzere bir kurumun, bir topluluğun belli zamanlarda veya gerektikçe yaptığı genel toplantı.

Yalın kat: Sağlam olmayan, tek kat.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Türkler, niçin Ergenekon'a sığmaz oldular?
2 — Kurultayda ne konuşuldu?

3 — Demirci, ne dedi? Bunun üzerine ne yaptılar?
4 — Türkler, Ergenekon'dan çıkışın yıldönümünü nasıl kutluyorlardı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz yazıdan üç cümle seçiniz. Bunları defterinize yazınız.

2 — Bu cümlelerdeki kelimelerin altlarını çiziniz. Her cümlede kaç kelimenin bulunduğunu söyleyiniz.

3 — Bu cümlelerdeki kelimeleri hecelerine ayırınız.

Örnek:

kurultay ⟶ ku + rul + tay

demirci ⟶ de + mir + ci

4 — Okuduğunuz yazı hangi kitaptan alınmıştır? Yazarı kimdir? Kitabın ve yazarın adı olan kelimelerin ilk harfleri nasıl yazılmıştır? Niçin?

5 — Aşağıdaki cümlelerde, hangi kelimelerin ilk harfleri büyük yazılmıştır?

- Sınıfınıza Doktor Ahmet Bey geldi.
- Mektupla, Sayın Yılmaz Öztuna'dan imzalı bir kitabını göndermesini isteyeceğim.

6 — Bu cümlelerde, **doktor** meslek ünvanı bildirdiği için, **bey** ve **sayın** kelimeleri saygı bildirdiği için, ilk harfleri büyük yazılmıştır.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Türkler'in, Ergenekon'dan çıkışını gösteren resmi inceleyiniz. Resimde gördüklerinizi anlatınız.

2 — Ergenekon'da toplanan kurultay, şunu da kararlaştırmış: "Ergenekon dışında her kim bize dost olursa onunla görüşelim, düşmanla vuruşalım."

Bu sözün anlamını açıklayınız.

1975 Üçüncü Basılış F. 2
Türkçemiz IV

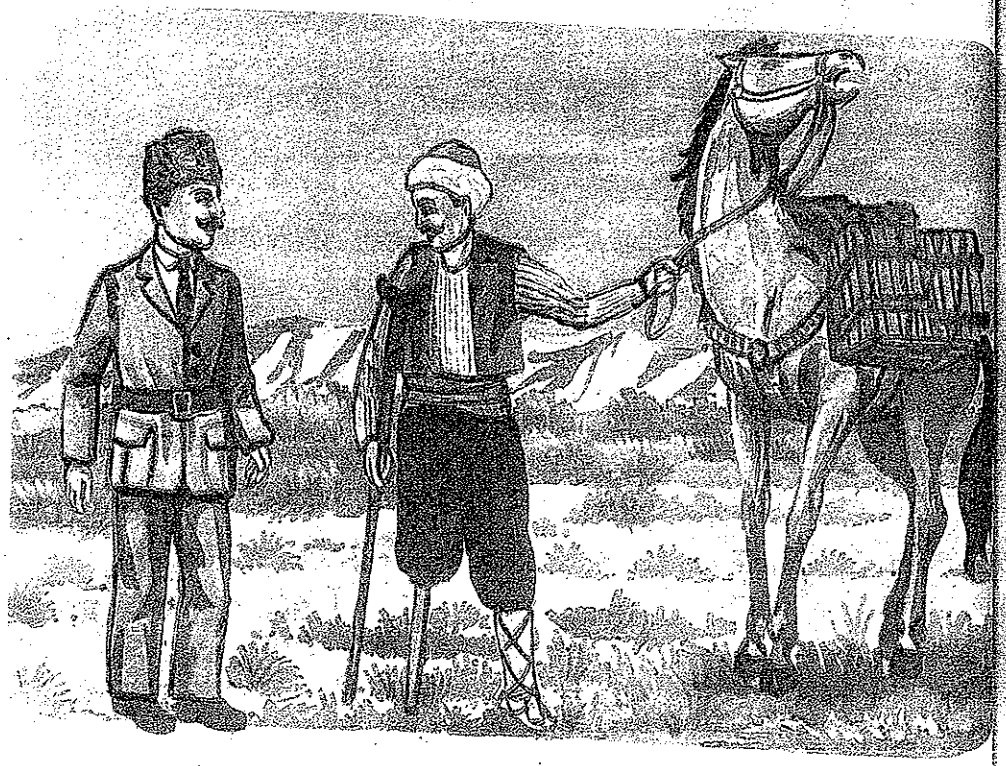

ARAŞTIRALIM

Yazar, Kurtuluş Savaşı'na ait bir anısını aşağıda anlatmaktadır. Kurtuluş Savaşı'mız hangi yıllar arasında olmuştur?

DÜŞMAN DENİZE DÖKÜLENE KADAR

Uzun ve gölgesiz yollardan savaş alanlarına inen kafilelere, her zaman rastlardım. Görünüş hiç de değişmezdi: Zayıf öküzlerin çektikleri cephane yüklü arabalar ve bunların başlarında, yanık yüzlü, çıplak ayaklı kadınlar, ihtiyarlar, hatta çocuklar!..

Bir yaz günü, Türk milletinin Sakarya kıyılarından heyecan içinde zafer müjdesi beklediği günlerden biriydi.

Öğle güneşinin bunaltıcı sıcağı içinde, cepheye doğru ağır ağır ilerleyen bir kafileyle karşılaştım. Selâm verip geçecektim. Fakat, gözlerim, dört sandık yüklü hayvanla kafileye karışmış bir genci gördü. Bu gürbüz, geniş göğüslü, yağız yüzlü gencin bir ayağı tahtadandı. Yanına yaklaştım. Kendisiyle görüşmeye başladım. Ayağının birisini, Çanakkale'de bir hücum sırasında, bir mermi alıp götürmüştü. Hastanede iyileştikten sonra, köyüne dönmüş, tarlasında çalışmaya başlamıştı. Sonra Kurtuluş Savaşı başlayınca, tek bacağı ile arkadaşlarının arasına karışamadığına çok üzülmüştü. Şehre inmiş, tek hayvanına dört sandık yüklemiş. Dört günden beri de yol yürüyorlarmış. Hiç olmazsa, cephane taşıyarak arkadaşlarına hizmet ediyordu.

Saf ve gururlu bir tavırla bana:

— Bey, diyordu. Sakatım, savaşa gidemedim. O alçak düşmandan, kendim alamasam bile, hiç olmazsa götürdüğüm gülleler intikam alsın.

Onu, incitmeyecek kelimeler seçerek, bu yorucu işi başka kardeşinin yapmasını teklif ettim. Birdenbire başını kaldırdı. Gözlerime dikilen gözleri kıvılcım saçtı ve:

— Düşman denize dökülene kadar, arkadaşlarıma böyle yardım etmeye söz verdim, dedi.

Derin bir sevgiyle, asil ruhlu, mert Türk çocuğunun arkasını sıvazladım. Heyecandan titreyen bir sesle:

Yolun açık olsun kardaş, dedim.

Aradan yıllar geçti. Ama onu bir daha göremedim. Fakat onu hiç unutmadım. Yağız çehresi, geniş göğsü, tahtadan ayağı ile o yiğit, her zaman gözümde canlanır.

Mustafa NECATİ

BUNLARI BİLELİM:

Cephane: Her türlü ateşli savaş silâhlarıyle atılmak üzere hazırlanan çeşitli maddeler.

İntikam almak: Kendisine kötülük edene kötülük etme isteğini duymak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Olay, tarihimizin hangi dönemînde geçiyor?

2 — Yazar, kafiledeki kişilerden en çok kiminle ilgileniyor?

3 Bu genç, savaşan arkadaşlarına nasıl yardım ediyordu?

4 Yazar, o genci niçin unutamıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçadan üç cümle seçiniz. Bu cümleleri defterinize yazınız.

2 — Birinci alıştırmada yazdığınız cümlelerden her biri kaçar kelimeden meydana gelmiştir?

3 — Aşağıdaki cümledeki kelimeleri, hecelerine ayırınız.

Örnek: Gö + rü + nüş

Mert Türk çocuğunun arkasını sıvazladım.

4 — Üçüncü alıştırmadaki kelimelerin hecelerinde, a, e, ı, i, o, ö, u, ü harflerinden hangileri var? Bu harflerin altına kırmızı kalemle birer nokta koyunuz.

Örnek: Gö + rü + nüş hiç de + ğiş + mez + di.

. . . . . .

5 — Aşağıdaki harfleri, yalnız başlarına seslendirebiliyoruz, okuyabiliyoruz. Alfabemizdeki bu harflere **"sesli harfler"** (ünlüler) deriz.

a	ı	o	u
e	i	ö	ü

ANLATALIM, YAZALIM:

Kurtuluş Savaşı'mızda, dedelerimizin gösterdiği kahramanlıkları anlatan hikâye kitapları okuyor musunuz?

Bu konuda okuduğunuz kitapların adlarını, yazarlarını söyleyiniz. Bu kahramanlıklardan birisini, sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız.

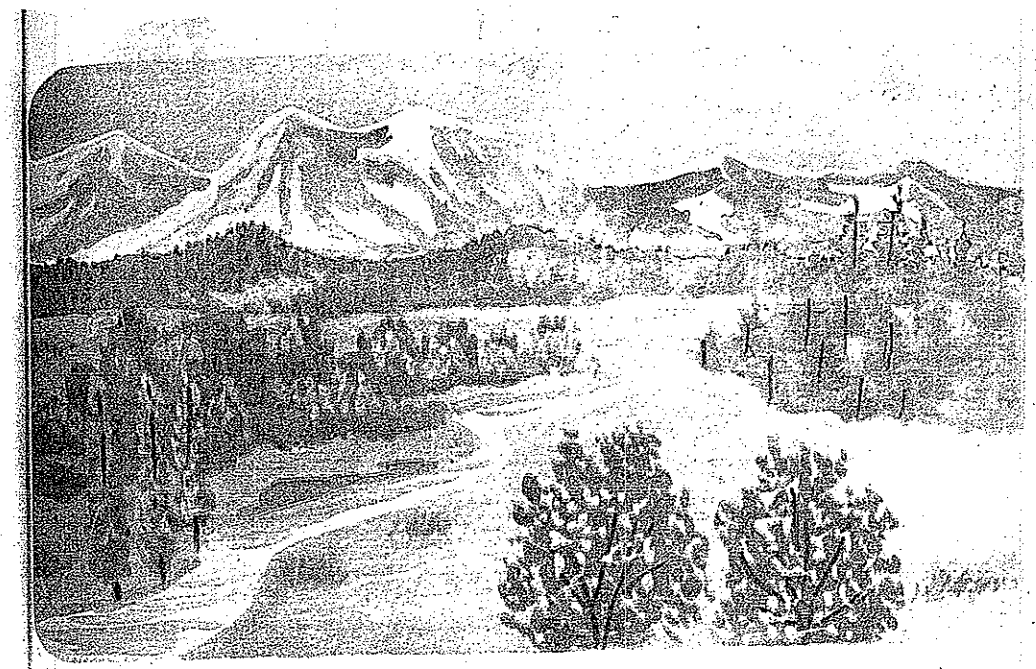

ARAŞTIRALIM

Yaşadığınız çevrenin gezilecek, görülecek en güzel yerleri nereleridir?

TÜRK'ÜN TÜRKÜSÜ

Ey Türk, ey güneş oğlu,
Yurdun güzellik dolu;
Toprağı gül kokulu
Cennettir Anadolu.

Dağ, yayla, sonra deniz,
Akdeniz, Karadeniz,
Marmara ara deniz,
Cennettir Anadolu.

Nuruyle Atatürk'ün
Yükseldi her ay, her gün;
Bak diyor, doğdukça gün
Cennettir Anadolu.

Faik Âli OZANSOY

BUNLARI BİLELİM :

Nuruyle Atatürk'ün: Atatürk'ün düşünceleriyle, aydınlığıyle yol göstericiliğiyle.

Doğdukça gün: Her sabah.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar, yurdumuzun güzelliğini hangi sözle anlatıyor?
2 — Şair, yurdumuzun hangi denizlerini sayıyor?
3 — Yurdumuzun geliştiği, kalkındığı hangi sözlerle anlatılıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirin başlığı nedir? Başlıktaki kelimeleri, küçük harflerle de yazabilir miyiz? Nasıl?

2 — **"Düşman Denize Dökülene Kadar"** parçasıyle **"Türk'ün Türküsü"** parçasındaki satırları görünüş (şekil) bakımından karşılaştırınız. Birinci parçada, her satırın başında, büyük harf kullanılmış mı?

3 — Şiirlerde, her satıra **"mısra"** denir. Mısra başındaki kelimelerin ilk harfleri büyük yazılır.

4 — **Anadolu, Karadeniz, Atatürk** kelimeleri, mısra başında olmadıkları halde, ilk harfleri niçin büyük yazılmıştır?

5 — Dördüncü alıştırmada verilen kelimeleri hecelerine ayırınız.

6 — a, ı, o, u seslilerine (ünlülerine) **"kalın sesli harfler"** (kalın ünlüler) denir.

e, i, ö, ü seslilerine **"ince sesli harfler"** (ince ünlüler) denir.

7 — Bu şiirin birinci dörtlüğünü defterinize yazınız. Kalın sesli harflerin altına mavi, ince sesli harflerin altına kırmızı kalemle birer nokta koyunuz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Bu şiiri, baştan sona kadar, üç - dört defa okuyunuz. Böylece şiiri, bütünüyle ezberleyiniz.

2 — Siz, yurdumuzun hangi bölgesinde oturuyorsunuz?

Bu bölgenin gezilmeye görülmeye değer yerlerini, çeşitli güzelliklerini anlatınız.

ARAŞTIRALIM

Bu yıl Cumhuriyetimizin kaçıncı yıldönümünü kutluyoruz? Gazete ve dergilerde, Cumhuriyet Bayramı'yle ilgili yazılara rastlıyor musunuz?

MUSTAFA KEMAL

Mustafa Kemal bayrak,
Dalgalanır vatan göklerinde.
Mustafa Kemal güneş,
Işıtır yurdunu, yeryüzünü.

Mustafa Kemal aydınlık
Koca karanlıklar dağılır, içimizden
Mustafa Kemal gökyüzü
Yıldız yıldız ışır gözbebeklerimiz.

Mustafa Kemal mutluluk,
İner parıl parıl yeryüzüne.
Ve yayılır baştanbaşa
Türkiye'mize

Şahinkaya DİL

BUNLARI BİLELİM :

Işıtmak: Işık saçmak, ışıklandırmak.

Parıl parıl: Parıldayarak, ışıklar saçarak aydınlatarak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Şair, Mustafa Kemal'i güneşe benzetiyor. O yurdumuzu ve yeryüzünü ışıklandırıyor, diyor. Burada ışıklandırmak, ışık saçmak anlamında mı, bilgi, düşünce kaynağı olmak anlamında mı kullanılıyor?

2 — Zor durumlarımızda Mustafa Kemal, sözleriyle yaptıklarıyle bize yol gösterir, önder olur. Şair bu özelliği ikinci dörtlükte nasıl anlatıyor?

3 — Mustafa Kemal, düşünceleriyle, Türkiyemizi, yeryüzünü mutlu yapar. Şair, üçüncü dörtlükte bu duyguyu nasıl belirtiyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki kelimeleri defterinize yazarak hecelerine ayırınız. Kalın sesli harflerin (kalın ünlülerin) altına mavi, ince sesli harflerin (ince ünlülerin) altına kırmızı kalemle nokta koyunuz.

bayrak — güneş — koca — yeryüzü

2 — Bu kelimelerden, ilk hecesinin sesli harfi (ünlüsü) kalın olan kelimeler hangileridir?

Bu kelimelerin ikinci hecelerinin sesli harfi (ünlüsü) kalın mıdır? İnce midir?

Bu kelimelerden, ilk hecesinin, sesli harfi (ünlüsü) ince olan kelimeler hangileridir?

Bu kelimelerin ikinci ve üçüncü hecelerinin sesli harfleri (ünlüleri) nasıldır?

4 — Türkçe kelimelerde, çoğunlukla, ilk hecenin sesli harfi (ünlüsü) kalınsa, sonraki hecelerin seslileri de kalın; ilk hecenin seslisi ince ise sonraki hecelerin seslileri de ince olur.

Buna **büyük ses uyumu kuralı** denir.

5 — Şiirden, büyük ses uyumu kuralına uyan üç kelime bulunuz.

6 — Bu şiirde, büyük ses uyumu kuralına uymayan kelime var mı? Araştırınız.

7 — Dilimizde, bazı kelimeler büyük ses uyumu kuralına uymazlar. Bu kurala uymayan üç kelime de siz bulunuz.

Örnek: Kitap - kalem - kiraz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Cumhuriyet Bayramı yaklaşırken, çevrenizdeki bayram hazırlıklarını anlatınız.

2 — Gazete ve dergilerden Cumhuriyet Bayramı ile ilgili yazı ve resimler araştırınız. Bulduğunuz yazı ve resimleri keserek bir dosya içinde saklayınız.

ARAŞTIRALIM

Sınıfınızın, okulunuzun kitaplığında, Atatürk'ün hayatını anlatan hangi kitaplar var?

ATATÜRK'ÜN ÇOCUKLUĞU

Atatürk, 1881 yılında Selânik'te doğdu. Babası Ali Rıza Bey, anası Zübeyde Hanımdır.

Atatürk'ün ilk adı Mustafa idi. Mustafa yedi yaşına basınca okul konusunda ana baba anlaşmazlığa düştüler. O yıllarda, ilkokullar iki türlü idi: Pek çoğu mahalle mektepleri, pek azı da ileri görüşle öğretim yapılan yeni okullardı.

Babası oğlunu yeni açılan Şemsi Efendi okuluna, anası ise mahalle mektebine vermek istiyordu. Atatürk der ki: "Nihayet babam bir kurnazlıkla bu işin içinden çıktı. Önce mahalle mektebine başladım. Biraz sonra oradan çıkarak Şemsi Efendi okuluna yazıldım."

Mustafa Kemal, ilkokulda iken babası Ali Rıza Bey öldü. O, pek küçük yaşta öksüz kaldı. Ailenin fazla bir geliri yoktu. Anası oğlunu okuldan aldı, kardeşinin çiftliğine gitti. Mustafa çiftlik işlerinde yetişmeye karar verdi. Kız kardeşi ile birlikte karga konmasın diye bakla tarlası bekçiliği yaptığını hiç unutmamıştır.

Mustafa, çiftlik hayatına alışıyordu ama, anası çocuğunu okutamayacağı için dert içinde idi.

Bir sonbahar günü dayısı ile beraber çayırda dolaşırken Mustafa'yı eve çağırdılar. Selânik'teki teyzesi, çocuğu yanına almaya karar vermişti. Onu, yeniden okula gönderecekti. Anası sevinç içinde, oğluna bu müjdeyi verdi. Mustafa, anası ile Selânik'e gitti. Onu, şimdi ortaokul dediğimiz rüştiye mektebine verdiler.

Komşularından bir binbaşının oğlu asker rüştiyesine giderdi. Bu okul öğrencilerinin parlak düğmeli üniformaları vardı. Mustafa sokakta bu elbiselere imrenirdi. Bütün dileği, o okula yazılmaktı. Şimdi Atatürk'ü dinleyelim: "Asker rüştiyesine girmek isteğimi anneme söyledim. Annem pek razı görünmüyordu. Ona hiç sezdirmeden giriş imtihanlarına hazırlandım ve kazandım. Annem bir olup bitti karşısında kaldı."

Mustafa severek girdiği bu okulda derslerine büyük bir hevesle çalışıyordu. Hele matematikte pek başarılıydı. Matematik öğretmeni onu, bir çocuk olarak değil, bir arkadaş gibi görüyordu. Bir gün matematik öğretmeni dedi ki:

— Oğlum senin adın Mustafa, benim de. Bu böyle olmaz. Araya bir fark koymalı. Bundan sonra senin adın "Mustafa Kemal" olsun. İşte, ta Atatürk oluncaya kadar süren Mustafa Kemal adı, kendisine o gün takılmıştır.

Falih Rıfkı ATAY

(BABAMIZ ATATÜRK adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Dert içinde olmak: Çok üzülmek.

Asker rüştiyesi: Asker ortaokulu.

Giriş imtihanı: Giriş sınavı. Bazı okullara öğrenciler sınavla seçilip alınır. Buna giriş sınavı denir.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Mustafa, ilkokul çağına gelince hangi okullara gitti?
2 — Çiftlikte yaşarken, Mustafa'nın annesi niçin dert içindeydi?
3 — Mustafa, asker ortaokuluna nasıl girdi?
4 — Mustafa'nın adı nasıl **"Mustafa Kemal"** oldu?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde siyah yazılan kelimelerin **büyük ses uyumu** kuralına uyup uymadıklarını araştırınız.

- O tarihlerde **ilkokullar** iki türlü idi.
- **Anası** oğlunu **okuldan** aldı.
- Mustafa **çiftlik hayatına alışıyordu.**
- Onu yeniden okula **gönderecekti.**

2 — İlkokul kelimesi, ilk ve okul kelimelerinin birleşmesiyle elde edilmiştir. İlkokul kelimesi, büyük ses uyumu kuralına uyuyor mu?

3 — Aşağıdaki kelimelerden, büyük ses uyumu kuralına uymayanları hangileridir?

Eskişehir İnebolu Pazarören

4 — Birinci alıştırmada altı çizili kelimelerin sonlarına ekler gelmiş mi?

Bu ekler, **büyük ses uyumu** kuralına uygun biçimde mi gelmiş? Tartışınız.

5 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılan kelimelerin sonlarına hangi ekler gelmiştir? Bu eklerin **büyük ses uyumu** kuralına uyup uymadıklarını araştırınız.

- Bir sonbahar günü, çayırda **dolaşırken** Mustafa'yı eve çağırdılar.
- Annem, buna pek razı **görünmüyordu.**

6 — Dilimizde, kelimelerin sonuna gelen ekler genellikle büyük ses uyumu kuralına uyarlar.

Örnek: ev + de ⟶ evde

. . .

o + da + dan → odadan

. . .

7 — Beşinci alıştırmada gördüğünüz gibi, bazı kelimelere eklenen -yor, -ken, -ki gibi ekler, büyük ses uyumu kuralına uymazlar.

Örnekler:

O **geliyor.**

O **koşarken** düştü.

Sabahki dersi unuttum.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Sınıfınızın veya okulunuzun kitaplığından, Atatürk'ün hayatını anlatan kitaplar bulunuz. Bunları okuyunuz.

2 — Sınıf veya okul kitaplığınızda, oteki Türk büyüklerini anlatan kitaplar var mı? Araştırınız.

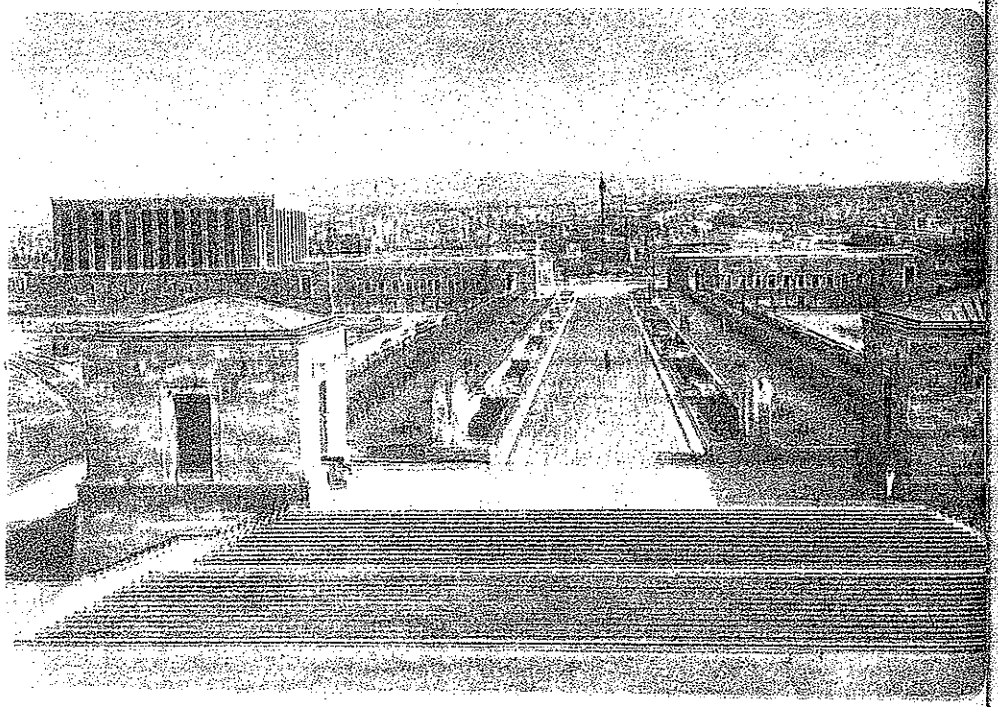

ARAŞTIRALIM

Okulunuzda bir "Atatürk Köşesi" var mı?
Orada, Atatürk'ün hangi resimleri var?

ANITKABİR'DE

(Bu yazıda, Büyükanne'nin torunlarıyle birlikte Anıtkabir'i ziyareti anlatılmaktadır.)

Anıtkabir'in giriş yolunda arabadan indiler. Çocuklar, geniş mermer merdivenleri hızlı hızlı çıkmak istiyorlardı. Ama, adımlarını, Büyükanne'nin adımlarına uydurdular. Bir yandan da, büyük girişin sağında, solunda yükselen heykellere bakıyorlardı.

Her yerde Atatürk'ün heykelini görmeye alışık olan Selim, yavaşça Büyükanne'nin kolunu çekerek fısıldadı:

Bunlar Atatürk değil ki... Bunlar kim böyle?

Büyükanne durdu ve açıkladı:

— Bakınız, sağda gördüğünüz şu üç kadın heykeli, Türk kadınlarını canlandırıyor. Köyde, kentte, evinde ve dışarda çalışan Türk kadınları. Soldaki üç erkek heykeli de Türk erkeklerini canlandırıyor.

Elif:

— En baştaki asker, ikincisi koltuğunda kitabı ile Türk aydını, üçüncüsü de Türk köylüsü, dedi.

İki tarafı dörder sıra selvi ağaçlarıyle süslü geniş yolu yürüdüler. Ali, birkaç metre aralıkla dizili taştan heykelleri göstererek:

Bunlar, dedi, Hitit aslanları imiş. Babam söyledi, on ikisi sağda, on ikisi solda, yirmi dört tane.

Çocuklar, daha sonra, üç tarafı galerilerle çevrili, bir taştan alana girdiler. Anıtkabir karşılarında, azametle yükseliyordu.

Geniş, mermer merdivenleri çıktılar. Rap, rap yürüyen nöbetçi askerlerin önünden asıl büyük salona girdiler. Atatürk'ün mermer lahti, sessiz yatıyordu.

Büyükanne, saygıyla eğildi. Kırmızı, beyaz, karanfilleri oracığa bıraktı. Hep birlikte Ata'yı selâmladılar.

Dışarıya çıkarken, Büyükanne açıkladı:

— Yan duvarlar yeşil Bilecik mermerlerinden, taban döşemesi kırmızı Hatay döşemesindendir. Tavandaki altın işlemeler, Türk halı desenlerinden alınmıştır.

Sonra merdivenleri indiler. Büyükanne:

— Şimdi çocuklar, Atatürk Müzesini gezelim. Burada, Atatürk'e ait pek çok eşya vardır, dedi.

Halide Nusret ZORLUTUNA

(BÜYÜKANNE adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Azamet: Gösterişli bir şekilde, heybetlice.

Lahit: Kenarları kâgir, üstü kapak taşlarıyle örtülü kabir.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Anıtkabir'in girişinde hangi heykeller var?
2 — Giriş yolunda, sağda ve solda hangi heykeller var?
3 — Anıtkabir'in duvarları, tabanı, tavanı nasıl süslenmiş?
4 — Büyükanne, daha sonra çocukları nereye götürecek?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki tabloyu defterinize çiziniz. Sol bölmeye bazı kelimeler ve kurum adları yazılmıştır. Bunların kısaltmalarını sağ bölmeye yazınız.

Kelimeler	Kelimelerin kısaltılmış şekilleri
Türkiye Cumhuriyeti	T. C.
Millî Eğitim Müdürlüğü	M. Eğ. Md.
Posta, Telefon, Telgraf	
Doktor	
Türk Hava Yolları	
Çocuk Esirgeme Kurumu	

2 — Aşağıdaki kısaltmalar, hangi kelimeleri bildirirler?

- TRT
- M. Eğ. B.
- T. B. M. M.
- Yzb.

3 — Yukarıdaki örnekleri yeniden inceleyiniz. Aşağıdaki sorulara cevap veriniz.

- Kısaltmalarda, ilk harf nasıl yazılıyor?
- Kısaltmalarda, kısaltılan kelimeyi belirten harften sonra, noktalama işaretlerinden hangisi kullanılıyor?

4 — Siz de, başka kısaltmalar bulunuz. Bunları, tam şekliyle defterinize yazınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

Bu parçayı yeniden okuyunuz. Anlamını bilmediğiniz kelimeleri, anlayamadığınız sözleri, defterinize yazınız.

Bu kelimelerin anlamlarını, Türkçe Sözlük'ten öğreniniz. Bu kelimeleri, anlamlarıyla birlikte kelime defterinize yazınız.

Okuyacağınız yeni parçalarda, anlamlarını bilmediğiniz kelimeler çıkarsa, bu şekilde çalışınız.

Öğrendiğiniz her yeni kelimeyi cümle içinde kullanınız.

1975 Üçüncü Basılış F. 3
Türkçemiz IV

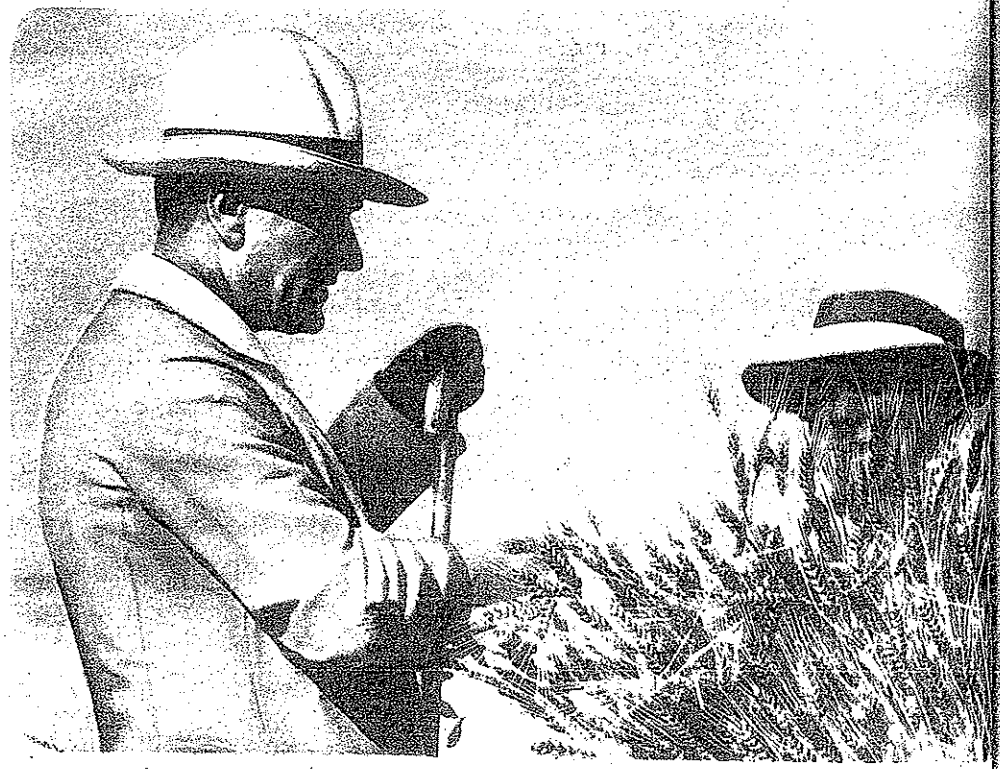

ARAŞTIRALIM

Türkiye Büyük Millet Meclisi hangi şehrimizdedir? Niçin?

ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİNİN ÖYKÜSÜ

Ankara'da bir Atatürk Orman Çiftliği vardır. Burası Ankara'nın hemen yakınında ağaçlık, çiçeklik, bakımlı güzel bir yerdir. İçinde, Atatürk'ün Marmara köşkü, yüzme havuzları, piknik yerleri, hayvanat bahçesi, orman fidanlığı, çiçek serleri, süt, yoğurt, tereyağ ve dondurma fabrikası, meyve suları ve turşu yapımevleri, bira fabrikası, meyvelikler, modern kümesler, bakımlı, iyi cins ineklerin barındığı ahırlar, Ankara'nın en güzel lokantası ve turistlik oteli benzin ıstasyonuyle burası âdeta küçük bir şehirdir... İçinden İstanbul - Ankara demiryolu, yakınından da karayolu geçer.

Başkentimizin bu çok güzel köşesinin yapımına Atatürk'ün emriyle 1925 yılı ilkbaharında başlanmıştı.

Atatürk, millete tarım yolunda ilerlemenin ve ileri yöntemle çalışmanın örneklerini göstermek istiyordu.

İşte 1925 yılında, Ankara ağaçsız, çorak bir halde idi. Atatürk başkent yakınında, yeşil ve bakımlı bir çiftlik düşünmüştü. Bunun için, yurdun tanınmış tarım uzmanlarını çağırtarak onlardan yer aramalarını istemiştir. Bu uzmanlar, birkaç yer söylemişler, fakat çiftliğin şimdiki yerini hiç düşünmemişlerdi. Çünkü, onların deyimiyle söyleyelim: "Burası, tabiatın hiç cömert davranmadığı, hastalıklı, sarı, kuru bir halde idi. Çevredeki sazlıklar, birer sıtma kaynağı idi."

Uzmanlar çiftlik için buldukları yerleri Atatürk'e plân ve harita üzerinde anlatırken O, bugünkü çiftlik yerini sormuş:

— Burayı gezdiniz mi?

Toprağın çok fena ve en elverişsiz yer olduğu cevabı verilince büyük önder şu sözleri söylemiş:

"— İşte istediğimiz yer böyle olmalıdır. Ankara'nın kenarında hem batak, hem çorak, hem de fena yer, bunu biz düzeltmezsek kim gelip düzeltecek?"

Atatürk, çiftlik alanı olarak bu yeri seçti. İşte, bugünkü Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş hikâyesi.

Böylece, Ankara'da değil ağaç, hatta orman da yetişebileceği ispatlanmıştır. Şehrin iklimi de bu sayede değişmiş ve çorak Ankara bugün "Yeşil Ankara" olmuştur.

Atatürk, tarım alanında da zorlukları yenmenin mümkün olduğunu ispatlamıştır.

Aslan Tufan YAZMAN

(ATATÜRKLE BERABER adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Çiftlik: Ekilmeye ve her türlü hayvan yetiştirmeye elverişli olan ve orada çalışanların oturması için evler bulunan geniş arazi.

Köşk: Açıklık yerde, bahçe içinde yapılan süslü ev.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Atatürk Orman Çiftliği'nin bugünkü durumu nasıldır?
2 — Atatürk, bu çiftliği hangi amaçla kurmuştur?

3 — Uzmanlar, bugünkü çiftlik yerini niçin beğenmediler?
4 — Atatürk, bu başarısıyle neyi ispatlamıştır?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Atatürk Orman Çiftliği'nin kısaltması nasıl yazılır?

2 — Okul adresinizi yazarken, bazı kelimelerin kısaltılmış şekillerini kullanıyor musunuz? Nasıl?

3 — Aşağıdaki kelimelerin sonu, hangi harfle bitiyor?

- çiftlik
- hayvanat
- yoğurt
- ağaç

4 — Alfabemizde, sekiz sesli harfin (ünlünün) dışında kalan 21 harfe "**sessiz harfler**" (ünsüzler) denir. Bu harfleri yalnız başlarına söyleyemeyiz, okuyamayız. Bunları, bir sesli harf yardımıyle okuyabilir, söyleyebiliriz.

Sessiz harflerden, ç, k, p, t harflerine "**süreksiz sert sessizler**" deriz.

5 — Sonu, süreksiz sert sesizle biten dört kelime söyleyiniz.

6 — Okuduğunuz parçada, soru işareti nerede kullanılmıştır? Bu sözü yeniden okuyunuz.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Bu yaz, Murat ve Ayşegül Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği'ndeki hayvanat bahçesini de gezdiler. Aşağıdaki resimde, bu gezinin bir bölümü tanıtılıyor.

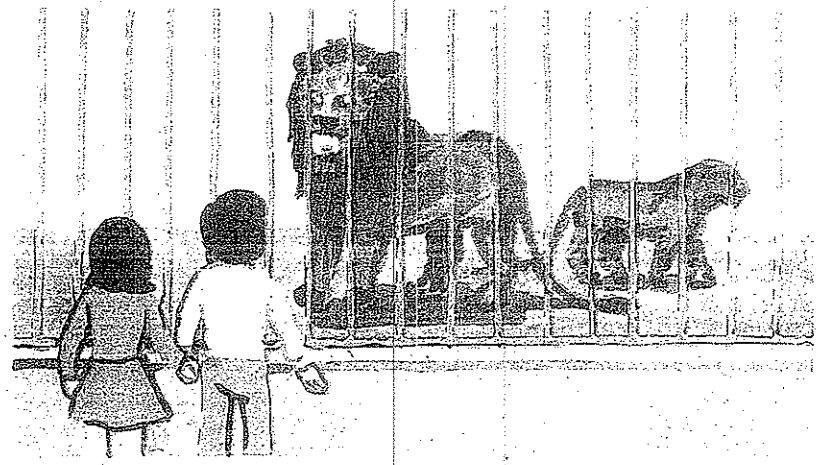

2 — Muratlar, hangi hayvanlara bakıyorlar?

3 — Bu hayvanların bulunduğu yer nasıl? Niçin?

4 — Hayvanat bahçesini gezerken yapmamamız gereken üç davranışı söyleyiniz.

ARAŞTIRALIM

Okulunuzda, 10 Kasım günü Atatürk'ü nasıl andınız?

MUSTAFA KEMAL'İ DÜŞÜNÜYORU

Mustafa Kemal'i düşünüyorum;
Yeleleri alevden al bir ata binmiş,
Aşıyor yüce dağları, engin denizleri.
Altın saçları dalgalanıyor rüzgârda,
Işıl ışıl yanıyor mavi gözleri.

Mustafa Kemal'i düşünüyorum;
Yanmış, yıkılmış savaş meydanlarında,
Destanlar yaratıyor cihanın görmediği,
Arkasından dağ dağ ordular geliyor.
Her askeri, Mustafa Kemal gibi.

Mustafa Kemal'i düşünüyorum;
Ölmemiş bir Kasım sabahı;
Yine bizimle beraber her yerde,
Yaşıyor dört köşesinde vatanın.
Yaşıyor damar damar yüreklerde.

Mustafa Kemal'i düşünüyorum;
Altın saçları dalgalanıyor rüzgârda,
Mavi gözlerini ışıl ışıl görüyorum.
Uykularıma giriyor her gece,
Ellerinden öpüyorum.

Ümit Yaşar OĞUZCA

BUNLARI BİLELİM :

Cihanın görmediği: Dünyada eşi, benzeri görülmemiş, yaşanmamış.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Birinci bölümde, Atatürk nasıl tanıtılıyor?

2 — İkinci bölümde, Atatürk'ün hangi başarıları anlatılıyor?

3 — Atatürk yolunda olduğumuz, üçüncü bölümde nasıl anlatılıyor?

4 — Şairin uykularına giren kimdir? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirde Mustafa Kemal adının geçtiği yerleri bulunuz. Bu adın sonuna hangi ek gelmiş? Bu ek nasıl yazılmış?

2 — **"Kitap"** kelimesinin sonundaki "p" nasıl harftir?

3 — Sonunda "p" sessizi bulunan üç kelime de siz bulunuz.

4 — Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili kelimelerden hangilerinin sonuna bir ek getirilmiştir?

- Murat, kardeşine **kitap** veriyor.
- Murat, kardeşine **kitabı** veriyor.
- Murat, resimli **kitaba** bakıyor.

5 — Dördüncü alıştırmada, kitap kelimesinin sonuna hangi ek getirilmiştir? Bu durumda "p" harfi bir değişikliğe uğramış mı?

6 — Aşağıdaki cümlelerde yanlışlar var. Bu yanlışları bulunuz.

"Murat, dolabı açtı. Giyeceklerini dolapa yerleştirdi. Murat, Ayşegül'ün çorapını da oraya koydu."

ANLATALIM, YAZALIM :

Atatürk haftası süresinde, bulabileceğiniz gazete ve dergileri inceleyiniz. Buralarda, Atatürk'ün milletimize kazandırdığı yenilikleri, Atatürk devrimlerini anlatan yazıları ve resimleri araştırınız.

Bulacağınız yazıları ve resimleri kesiniz. Bunları bir zarf içinde saklayınız.

Topladığınız yazıları ve resimleri sınıfta inceleyiniz.

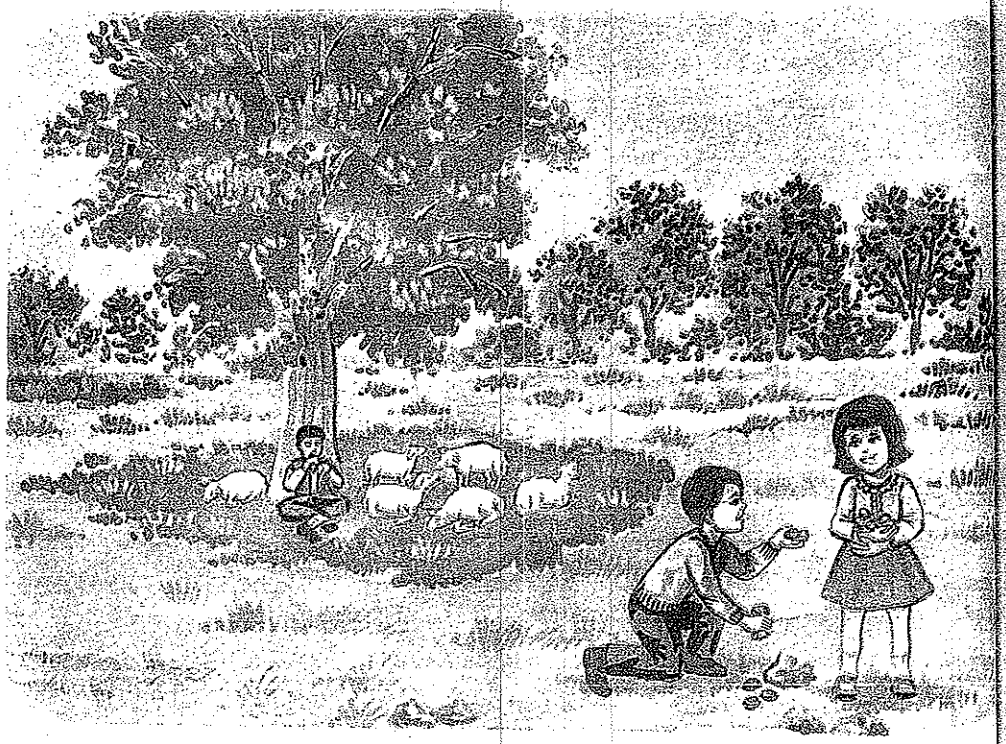

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde ceviz ağaçları var mı?
Ceviz ağacından nasıl faydalanırız?

CEVİZ

Güneşli tarlaları, boş yamaçları bulunca gövdesi büsbütün irileşen, dalları budakları uzadıkça uzayan ceviz ağacı; kırların, pınarların beyi gibi kurularak yüzyıllarca yaşar. Kökündeki oyuklar tilkilerin, sansarların sığınağı; dallarındaki kovuklar böceklerin, kuşların barınağıdır.

Ulu bir ceviz ağacının altı, temmuz sıcağında buzdolabı gibidir. Sığırlar, koyunlar burada, güneşin hızı kesilinceye kadar, geviş getirerek dinlenirler. Çobanlar, çocuklar gök kabuğu yenice kavlayan cevizleri düşürmek için yarışırlar. Kemiriciler, kargalar ağaçtan

günlük, hatta kışlık yiyeceklerini sağlamaya çalışırlar. Uçarcasına daldan dala sıçrayan sincapların yurdu ceviz ağaçlarıdır.

Taze bir cevizin üst kabuğu yeşil ve karamsıdır. Bu kabuk acı ve etli olup suyu diş ağrılarını, siğilleri iyi eder. Bu kabuk ve ceviz yaprağı yün ve pamuk ipliklerini boyamakta kullanılır. Ceviz, satışa yeşil kabuğundan ayrıldıktan sonra sunulur. Bazen de kırılıp ceviz içi denen, yenilen kısmı ile satışa konulur.

Ceviz içi, besleyici, şifalı bir yiyecektir. Yalnız yendiği gibi tatlılara da konulur. Sinir hastalıklarını, baş yorgunluklarını yatıştırır, kansızlığa ve şeker hastalığına, mide bozukluklarına da iyi gelir.

Cevizin bol olduğu yerlerde yağı da çıkarılır. Bu yağ, eczacılıkta, baştaki kepeklerin giderilmesi için yapılan ilâçların içine konur. Yağın küsbesi besleyici bir hayvan yemidir.

Ceviz ağacının kerestesi mobilyacılıkta çok aranır. Üzerlerindeki çizgiler, cilâlandıktan sonra göz alıcı, gönül okşayıcı bir hal alır. Ceviz kaplamalar da ünlüdür. Yaşlı ceviz kütükleri, kaplamacılıkta çok işe yarar. Avrupalılar bizden bol ölçüde ceviz kütüğü alırlar.

Ceviz yapraklarını ovalayınca güzel bir koku verir. Ceviz yaprakları da boyacılıkta, eczacılıkta ve hekimlikte kullanılır.

Kabuklu ceviz, çocuklar için hem yiyecek, hem de oyuncaktır. Cevizi bol olan yerlerdeki yavrular, ceviz kabuğundan çeşitli oyuncaklar yaparak eğlenirler. Ceviz taneleriyle oynamak da çocukların pek hoşuna gider.

En güzel eğlencelerimizden biri olan bilmecelerimiz arasında da ceviz üzerine olanları az değildir. İşte iki tanesi:

Kağıl kağıl kaz gider
Kağıltısı tez gider.

Ayağı nallı gelin
Başı çullu gelin.

Kerim YUND

BUNLARI BİLELİM:

Buzdolabı gibi: Parçadaki kullanılışına göre, serin. **Buzdolabı,** özel bir motorla çalışarak yiyeceklerin sıcaktan bozulmasını önleyen, içecekleri soğutan dolaptır.

Şifalı: Hastalıklara karşı iyileştirici.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Ceviz, hangi hayvanların barınağı olur?

2 — Yaz sıcaklarında, ceviz ağacından nasıl faydalanırız?

3 — Cevizin içi nasıl bir yiyecektir.

4 — Yazıda, cevizin, başka hangi faydaları anlatılıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde siyah yazılan kelimelerin sonlarına hangi ekler getirilmiştir?

- Ceviz ağacının altı, temmuz sıcağında **buzdolabı** gibidir.
- Ceviz **ağacı**, kırların, pınarların beyi gibi yüzyıllarca yaşar.
- Ceviz, **kansızlığa**, şeker **hastalığına** da iyi gelir.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, **ağaç, dolap, kansızlık** ve **hastalık** kelimelerine hangi ekler getirilmiştir? Bu ekler sesli harfle mi başlamaktadır?

3 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde geçen, ağaç, dolap, kansızlık, hastalık kelimelerinin son harfleri nasıl sessiz harftir? Bu harfler, cümledeki kullanılışlarında bir değişikliğe uğramış mıdır?

4 — ç, k, p, t gibi, sonu sert sessizle biten kelimelere, sesli harfle başlayan bir ek getirildiği zaman, kelimenin sonundaki harfler değişir. ç → c, k → ğ, p → b, t → d olur.

5 — Sonu sert sessizle biten beş kelime bulunuz. Bu kelimelere, -i, -e, gibi sesli harfle başlayan ekler getiriniz. Değişiklikleri gösteriniz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Sağlıkla ilgili iki atasözü söyleyiniz.

2 — Aşağıda belirtilen konularla ilgili olarak telefonla nereye başvurulacağını ve kiminle konuşulacağını söyleyiniz.

- Bu akşam, sinemada hangi filmin gösterildiğini öğrenmek için:
- Komşu evlerden birisinde küçük bir yangın başlangıcını gördünüz. Bunu haber vermek için:
- Babanız trenle veya otobüsle bir başka şehre gidecek. Trenin veya otobüsün günün hangi saatlerinde olduğunu öğrenmek ve yer ayırtmak için:

3 — Arkadaşlarınız arasında görev bölümü yaparak, yukarıdaki durumlarla ilgili telefon konuşmalarını canlandırınız.

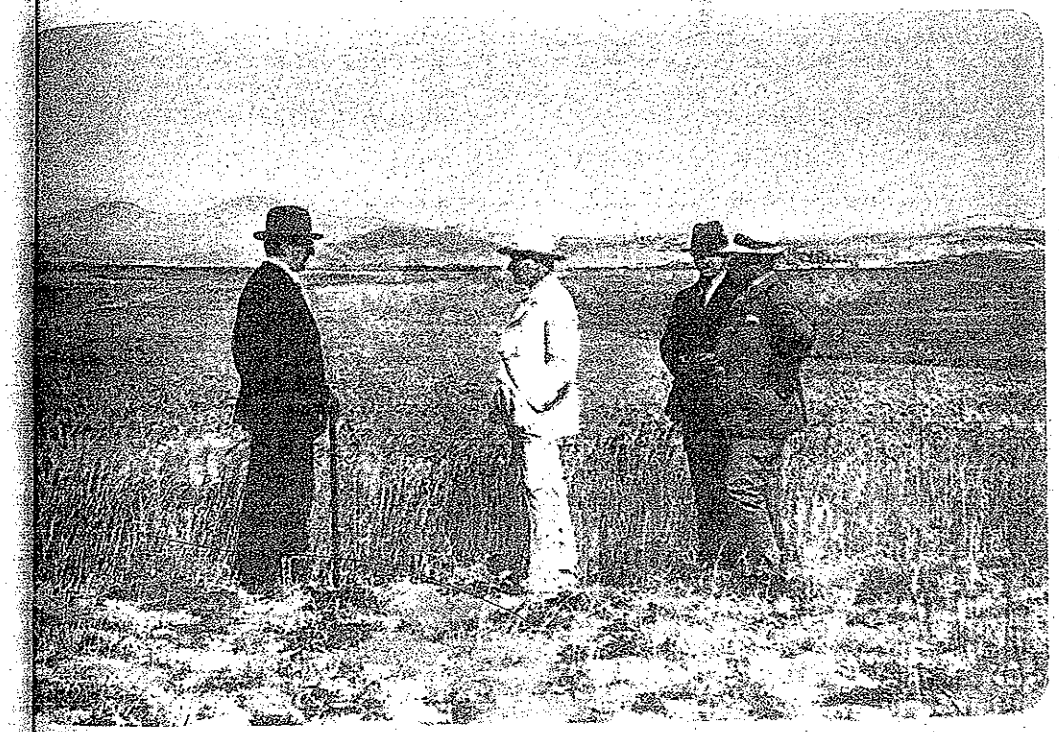

ARAŞTIRALIM

Ağaçları korumak faydalı mıdır? Niçin?

KIYILIR MI AĞACA

Atatürk insanlar kadar, hayvanları, ağaçları da çok severdi. Ankara'nın ağaçlandırılması için, çok çaba gösterdi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Ankara'da, bir bataklık vardı. Sağlığa zarar veriyordu. Atatürk "Bu bataklığı kurutmalıyız. Bu toprakları faydalı hale getirmeliyiz" dedi. Bu bataklığı kurutturdu. Bugünkü Atatürk Orman Çiftliğini kurdu.

Bir gün Atatürk ve yanındakiler çiftliğe gidiyorlardı. Yolda giderken Atatürk şoförüne birden emir verdi:

— Dur.

Otomobil durdu. Arkadaki arabalar da durdu. Atatürk, otomobilinden indi. Öbür arabalardaki insanlar da inip O'nun yanına geldiler. Atatürk sordu:

— Burada bir iğde ağacı vardı. Ne oldu?

Ağacı yol boyunca aradılar. Ama bulamadılar.

Belli ki yeni ağaçlar dikilirken onu kesmişlerdi. Atatürk'ün neşesi kaçtı:

— Buradaki iğde yaşlı ve cılız bir ağaçtı, dedi. Ama baharda çiçek açar, etrafa güzel kokular yayardı. Kıyılır mıydı ağaca hiç!

İsmet KÜR

(ANILARIYLE ATATÜRK
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Kıyılır mı hiç: Hiç acımadan nasıl kesilir, nasıl yok edilir!

Bataklık: Çamur haline gelmiş, tarım için elverişsiz, yarar sağlamayan yer.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazının başında, Atatürk'ün özelliklerinden hangisi belirtiliyor?

2 — Atatürk, Ankara'daki bir bataklık için neye karar verir?

3 — Tarımcıların bataklık hakkındaki görüşleri doğru çıktı mı?

4 — Bir gün, çiftlik yolunda ne oldu? Atatürk, iğde ağacı için ne dedi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız.

- Bu toprakları **faydalı** hale getirmeliyiz.
- Buradaki iğde **yaşlı** ve cılız bir ağaçtı.
- Atatürk Orman Çiftliği'ne **ağaçlı** yollardan gidilir.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, siyah yazılan kelimelerin anlamlarını Türkçe Sözlük'ten araştırınız.

3 — İkinci alıştırmada araştırdığınız kelimeler, **fayda, yaş, ağaç** kelimeleriyle anlam bakımından ilişkili midir?

4 — **Fayda, yaş, ağaç** gibi anlamlı olarak daha küçük parçalara bölünemeyen kelimeler, kök adıyle adlandırılır.

5 — **Faydalı** kelimesi, **fayda** kelimesinin sonuna **-li** eki getirilerek elde edilmiş. Bunu şöylece gösterebiliriz:

faydalı ⟶ fayda + lı

Bu örnekten yararlanarak **yaşlı, ağaçlı** kelimelerini de siz çözümleyiniz.

6 — Bu örneklerde olduğu gibi **-li** eki, kelimelere, büyük ses uyumu kuralına göre eklenir.

Aşağıdaki kelimeleri defterinize yazınız. Bunlara **-li** ekini ekleyiniz.

hız	hız + ...
kireç	kireç + ...
köy	köy + ...

7 — Köklere eklenerek yeni anlamda kelime meydana getiren parçacıklara **yapım** eki denir.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Yazar, bu yazısında, Atatürk'ün ağaç sevgisini belirtiyor. Şimdiye kadar, Atatürk'ü anlatan başka yazılar okudunuz mu? Bu yazılarda, Atatürk'ün hangi özellikleri belirtiliyor? Anlatınız.

2 — Şimdiye kadar çevrenizde hiç ağaç bayramı oldu mu? O zaman siz de ağaç diktiniz mi?

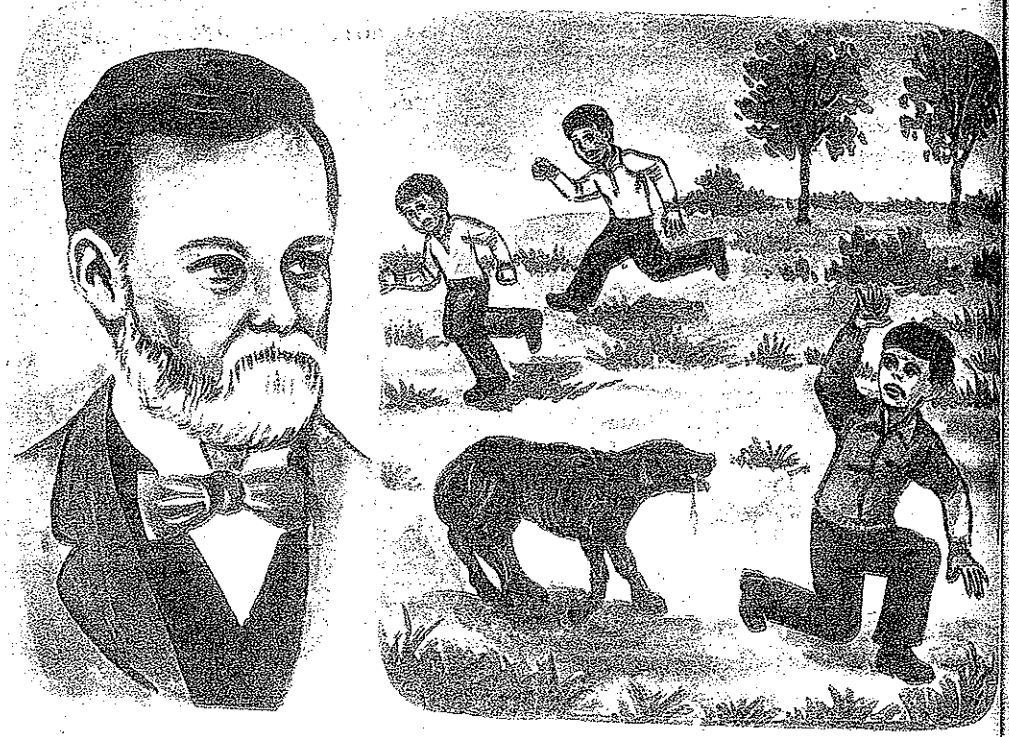

ARAŞTIRALIM

İnsanlığa hizmet etmiş büyük insanlardan hangilerini biliyorsunuz?

PASTÖR'ÜN BAŞARISI

Kuduz, korkunç ve öldürücü bir hastalıktı. Bir kuduz köpek, insanı ısırdığı zaman, yara birden azıyordu. Ama hastalık, kendisini hemen belli etmiyordu. Hatta bazı durumlarda yara tamamen geçiyordu. Ancak haftalarca sonra ısırılanda tuhaf haller başlıyordu. Hasta, önce, büyük bir sıkıntı duyuyor; sonra, durmadan, hızlı hızlı konuşmaya başlıyordu. Hastalık ilerledikten sonra, şiddetli bir susuzluk hissediyordu. Ama su içmek istediği zaman da, dayanılmaz bir acı duyuyordu. Sonunda hasta kuduruyor, etrafa saldırıyordu. Kendisini kaybediyor, nöbetler içinde boğularak ölüyordu.

Pastör'ün çalışması, bu belâya son verdi. Kuduz hayvanların ısırdığı insanlar kurtarıldı.

Pastör, bu çalışmaları yaparken, hayatı gerçekten tehlikedeydi. Bir sürü kuduz köpekler üzerinde deneyler yapıyor, bunları eliyle tutuyordu. Kuduz köpeklerin salyalarını eliyle tüplere dolduruyordu. Bu hastalığın kuduz hayvanın salyasından geçtiği düşünülürse, Pastör'ün ne kadar büyük bir fedakârlığa katlandığı anlaşılır. Çalışmalarının sonunda serumu elde etti. Bu serum, kuduz hayvanın ısırdığı köpeğe şırınga edilince, hastalığın önüne geçiliyordu.

Acaba, bu serum, aynı iyileştirici etkiyi, insanlar üzerinde de gösterebilecek miydi? Hayvanlar üzerinde deneyler yapılması kolaydı. Ama Pastör, insanların hayatını tehlikeye koymaksızın nasıl deney yapacağını bilemiyor, bunu aylardan beri düşünüyordu.

Bir gün, beklenen fırsat kendi kendine geldi. Josef adında bir çocuğu bir kuduz köpek, ısırmıştı. Çocuğu hastaneye götürmüşler, ama yaşamasından da umudu kesmişlerdi. Durum umutsuz olduğu için Pastör: "İnsan vicdan acısı çekmeden Jozef üzerinde deney yapabilir. Çünkü deney, köpekler üzerinde de iyi sonuçlar vermişti." diye düşündü.

Büyük bilgin Pastör, tam dokuz gün, çocuğa iğne yaptı. Aradan üç hafta geçti. Jozef'te hastalığın hiçbir belirtisi görülmedi. Çocuk, kurtulmuştu. Üç buçuk ay sonra da hastaneden çıktı. Tamamen iyileşmişti.

Pastör'ün gördüğü en büyük armağan, Jozef'in iyileşmesiydi.

(YABANCI MEŞHUR ADAMLAR
Ansiklopedisi'nden alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Salya: Ağızdan akan tükrük

Belâ: Dışarıdan gelen ve savuşturulması zor olan pek sıkıntılı ve zararlı hal.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Kuduz, nasıl bir hastalıktır?
2 — Kuduz hastaları nasıl acı çekiyorlar?
3 — Pastör, bulduğu serumu hangi hayvanlar üzerinde denedi?
4 — Pastör, bulduğu serumu, insana uygularken niçin duraksadı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Pastör, hangi hastalığın aşısını bulmuştur?

Bildiğiniz **hastalık**lardan beşinin adını söyleyiniz.

2 — "**Hasta**" ve "**hastalık**" kelimelerinin anlamlarını, Türkçe Sözlük'ten öğreniniz.

Aynı şekilde yorgun - yorgunluk, iyi - iyilik, kitap - kitaplık kelimelerinin anlamlarını da öğreniniz.

3 — Hasta, iyi, yorgun, kitap gibi kelimelerde yapım eki yoktur. Bunlar köktür.

4 — **Hastalık** kelimesi, **hasta** kelimesinin sonuna - lik eki getirilerek elde edilmiştir. Bunu, şöylece gösterebiliriz:

hastalık ⟶ hasta + lık

Bu örneğe benzeterek, **yorgunluk**, **iyilik**, **kitaplık** kelimelerini de siz çözümleyiniz.

5 — "**- lik**" eki kelimelere, büyük ses uyumu kuralına uygun biçimde eklenir.

Aşağıdaki kelimelere, "**- lik**" ekini getirerek, yeni kelimeler elde ediniz.

ağaç — doğru — temiz — kötü — güzel.

6 — "**- lik**" eki, eklendiği kelimelere yeni bir anlam kazandırmaktadır. Bunun için - lik eki yapım ekidir.

7 — Okuduğunuz yazıda, Pastör kelimesi, hangi cümlelerde, kesme işaretiyle kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Şimdiye kadar hiç hasta oldunuz mu? Hastalanınca ne yaptınız? Sonra, nasıl iyileştiniz?

2 — Hastalanan arkadaşlarınızı, tanıdıklarınızı ziyarete gidiyor musunuz? Onlara nasıl "geçmiş olsun" diyorsunuz?

3 — Başka şehirde oturan bir arkadaşınızın, bir akrabanızın hasta olduğunu öğrendiniz. Ona, bir mektup yapınız.

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, hangi hikâye kitaplarını okudunuz?
Bunlardan en çok hangisini beğendiniz?

YAŞLI ÇALGICILAR

Bremen bir Alman şehrinin adıdır. Orada, bir değirmencinin eşeği, uzun yıllar değirmenden un çuvalları taşıyarak yorulmuş, çok kocamıştı. Sahibi, genç bir eşek satın aldı. Ötekini ahırın bir köşesine bağladılar. Önüne ancak ölmeyecek kadar ot atıyorlardı. Kocamış eşek:

— Burada her gün pineklemektense Bremen'e gider, çalgıcılık yaparım, dedi.

Eşek yola çıktı. Yolda, kendisi gibi yaşlanmış, yiyecek bulamayan bir köpek, bir kedi gördü. Onlar da eşeğe arkadaş oldular.

1975 Üçüncü Basılış F. 4

Çalgıcılar yolda, bir horoz gördüler. Ona:

— Senin sesin de çok işimize yarayacak. Haydi, durma, bizimle gel, dediler.

Dört çalgıcı geceyi ağaçlık bir yerde geçirmek istediler.

Eşekle köpek bir ağacın altına uzandılar. Kedi ile horoz da ağacın tepesine çıktılar. Horoz, uzakta bir ışık gördü, eşeğe bağırdı:

— Karşıda bir aydınlık görüyorum. Burada aç susuz yatacağımıza oraya gidelim, yiyecek buluruz.

Horozun bu sözüne hepsi sevinçle "peki" dediler. Çok geçmeden ışığa yaklaştılar. Burası, hırsızların konakladıkları bir evdi.

Evin kapısına gelince eşek pencereye uzanıp içeriye baktı. Hırsızlar büyük bir yemek masası başında toplanmışlardı. Masanın üzerinde birçok yiyecek vardı. Eşek, gördüklerini arkadaşlarına anlattı. Hep birden hırsızları evden kaçırmanın yolunu aramağa başladılar.

Sonra şöyle yaptılar:

Eşek, ön ayaklarını kaldırıp pencereye dayadı; köpek, bunun omuzuna çıktı. Kedi de köpeğin sırtına bindi ve en üste, kedinin başına da horoz çıktı. Hep birden çalgılarına başladılar.

Eşek anırıyor, köpek havlıyor, kedi miyavlıyor, horoz ötüyordu.

Hırsızlar, baskına uğradıklarını sanarak kendilerini ormana dar attılar. Bizim çalgıcılar da pencereden içeriye dalarak masaya dizildiler. Günlerce acıkmayacak kadar yediler. Artık başka işleri kalmamıştı. Eşek, avluda uzanmıştı. Köpek, kapının arkasına yaslandı. Kedi, ocağın sıcak küllerinin yanına yattı. Horoz ise evin damına çıktı. Hepsi de çok yorgun oldukları için derin bir uykuya daldılar.

O sırada, hırsızların başı, evde ne olup bittiğini anlamak için adamlarından birini yolladı. Hırsız, eve girince ocakta yatan kedinin gözlerini karanlıkta parlayan kor parçaları sandı. Sigarasını yakmak için elini uzattı. Kedi hırsızın üzerine atıldı, sivri tırnakları ile yüzünü gözünü kanattı. Hırsız neye uğradığını bilemeyerek kapıya koştu.

Köpek, bu saygısız konuğun bacaklarını keskin dişleriyle oksamağa başladı. Sırasını bekleyen eşek, hırsızın arkasına doğru iki çifte savurdu. Bu kadar gürültüden uyanan horoz da ötmeğe başladı. Hırsız kan ter içinde arkadaşlarının yanına döndü.

Hırsız gördüklerini şöyle anlattı:

— Aman, bu eve cinler üşüşmüşler, ocağa elimi uzattığım sırada biri yüzümü, gözümü parçaladı, kapıya koştum, orada birisi keskin bıçağı ile bacağımı yaraladı, avluda sırtıma sopalar indi. Bir aralık evin üstünde birisi:

— Onu buraya getirin, diye bağırmağa başladı. Nasıl kaçtığımı bilemiyorum.

Bunun üzerine hırsızlar bir daha dönmemek üzere gittiler. Bizim çalgıcılar da oraya iyice yerleştiler.

BUNLARI BİLELİM:

Çok kocamıştı: (Parçadaki anlamıyle) Çok yaşlanmıştı, yük taşıyamaz, iş göremez olmuştu.

Pineklemek: Uyuklar gibi miskin miskin oturmak. İş görmeden tembel tembel oturmak.

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Kocamış eşek ne yapmaya karar verdi? Niçin?
2 — Eşek, yolda hangi hayvanlarla karşılaştı?
3 — Dört hayvan geceyi niçin ağaçlık yerde geçirmeyip yola devam ettiler?
4 — Hayvanlar ne yaparak hırsızları evden kaçırdılar?
5 — Sonraki günlerde eve gelen hırsız neyle karşılaştı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki resimde, çeşitli işlerde çalışanlar tanıtılmıştır.

Bu resimde tanıtılan kimselere ne deriz?

2 — Aşağıda, bazı kimselerin çalıştıkları işe göre adları yazılmıştır. Bu kimselerin nerede çalıştıklarını söyleyiniz.

- aşçı
- ekmekçi
- kapıcı
- kömürcü
- hastabakıcı
- demirci

3 — "- ci" eki kelimelere, büyük ses uyumuna uygun biçimde eklenir. Aşağıdaki kelimelerin sonlarına "- ci" ekini getiriniz. Elde edilen yeni kelimeler kimleri bildirir?

- bilet + ci ⟶ biletçi
- kitap + . . ⟶
- şeker + . . ⟶
- duvar + . . ⟶
- balık + . . ⟶

4 — Üçüncü alıştırmada, birinci sırada yer alan kelimeler köktür.

Bu köklere eklenen "- ci" yapım ekidir. Elde edilen yeni anlamlı kelimeler gövdedir.

5 — Yapım eklerinin, kelimelere yeni anlamlar kazandırdığını biliyorsunuz.

Bazı ekler, eklendiği kelimelere yeni anlam kazandırmaz. Bu kelimeleri cümleye uygun biçime getirir. Bu gibi eklere çekim ekleri denir.

Örnek:

Ayşe sınıfa girdi, çantasını açtı, öğretmenini bekliyor.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Bu hikâye, daha çok Bremen Mızıkacıları adıyle tanınmıştır. Hikâyeye niçin bu başlık verilmiştir?

Okuma parçasının başlığı nedir? Bu başlık, hikâyedeki olaya hangi yönlerden uymaktadır?

2 — Bildiğiniz başka bir hayvan hikâyesini, düzgün cümlelerle yazınız.

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde bir akarsu var mı? Büyüklüğüne göre bu akarsuyu nasıl adlandırıyorsunuz?

KÜÇÜK IRMAK

Bir kıyıda küçük ırmak,
Coşkun coşkun çağlayarak,
Bir denize akıyordu...

Kıyıları nihayetsiz,
Gösterişli büyük deniz
Bu ırmağa bir gün sordu:

— Niçin, dedi, küçük ırmak,
Sabah akşam çağlayarak,
Bana doğru koşuyorsun?

Muhtaç mıyım suyuna ben?
Bir eksiğim var mı senden?
Neye böyle coşuyorsun?

Cevap verdi küçük ırmak:
— Sözüm, dedi, dokunacak,
Kibirlenmek çünkü huyun.

Benden çok büyüksün gerçek,
Yoktur fakat içilecek,
Bir damlacık tatlı suyun.

Orhan Seyfi ORHON

BUNLARI BİLELİM :

Çağlamak: Akarsular için, akarken taşlara, kayalara çarparak ses çıkarmak. Akarsuların yüksekten çağıltılarla dökülmesi.

Muhtaç mıyım suyuna ben: Senin sularına hiç ihtiyacım yok. Senin suların bana ulaşmasa, ben gene varım.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Irmak, nereye akıyordu?
2 — Deniz ırmağa ne sordu?
3 — Irmak, denize nasıl cevap verdi?
4 — Deniz ve ırmak kendilerini hangi yönden üstün görüyorlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirde geçen **gösterişli** kelimesinin anlamını sözlüğünüzden öğreniniz.

2 — **Gösterişli** kelimesinin zıt anlamlısı nedir?

3 — Aşağıdaki kelime gruplarının zıt anlamlılarını defterinize yazınız.

Örnek: tuzlu yemek ≠ tuzsuz yemek.

- tehlikeli yol ≠ .....
- neşeli adam ≠ .....
- bilgili insan ≠ .....

4 — "- siz" eki kelimelere, büyük ses uyumuna göre getirilir. Aşağıdaki kelimelere "- siz" ekini getiriniz. Sonra bu kelimeleri birer cümlede kullanınız.

- renk
- su
- ağaç
- bulut
- toz

5 — Okuduğunuz şiirde iki nokta hangi sözlerin sonunda kullanılmıştır? Bu işaretten sonra gelen sözler neyi bildiriyorlar?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Şimdiye kadar sınıfınızda, şiir okuma yarışması yaptınız mı? Yaptınızsa, en güzel kim şiir okudu?

2 — Şimdiye kadar, bir yolcunuzu uğurlamaya gittiniz mi? Yolcu ve uğurlayıcıları, aralarında neler konuşabilirler?

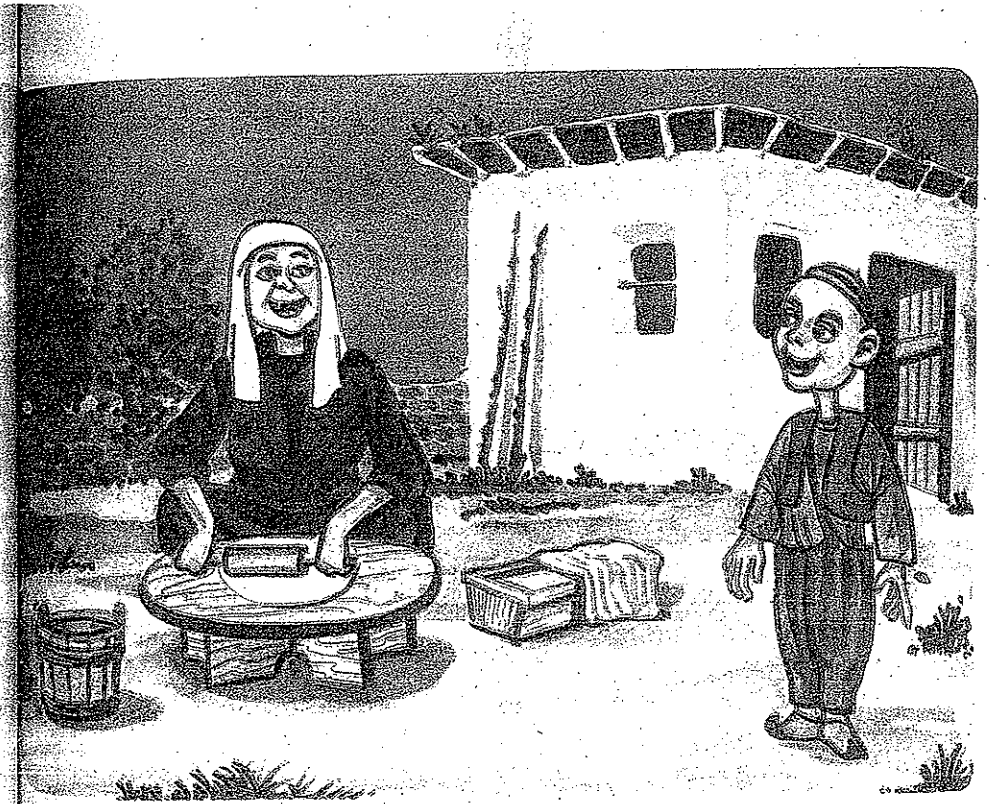

ARAŞTIRALIM

Keloğlan, Türk masallarında adı geçen bir kahramanın adıdır. Şimdiye kadar, Keloğlan masallarından hangilerini okudunuz?

KELOĞLAN İLE ANASI

(Keloğlan'a önce bir sihirli sofra, sonra bir değirmen verilir. Ama bu Keloğlan annesinin sözünü dinlemediği için, bunları çabucak elinden kaçırır. Üçüncüde ona bir tokmak verirler.)

Keloğlan "Demek kısmette bu da varmış. Her başa yazılan gelir." der; tokmağı yüklenip eve gelir. Kapıdan girince anası: "Ne o gene Keloğlan, yüzünden düşen bir parça oluyor." der. Keloğlan da: "Şimdi görürsün" der. Arkadan "Vur tokmağım." vur!" diye bağırır. Kara tokmak Keloğlan'ın başına inip kalkmaya başlar. Keloğ-

lan: "Dur tokmağım dur." der, tokmak durmaz. Gene kel başın üstüne bir inip bir kalkar. Keloğlan iki gözü iki pınar bir daha: "Dur tokmağım, dur." diye avaz avaz bağırır. O zaman tokmak durur.

Anası ocak başında oğlunun bu durumunu görür: "Gülsem mi ki, ağlasam mı ki!" diye düşünür. Bu akılsız başa bu tokmak bile az!" diye söylenir. Bu söz üstüne Keloğlan köpürür. Küplere biner ve anasının üstüne yürüyüp: Vur tokmağım vur! Su anama bir, bir vur!" der. Der ama, tokmak kılını bile kıpırdatmaz. O zaman Keloğlan suçunu anlar. Ama, iş işten geçmiş olur. Öyle ya, suçun büyüğü kendisinde... O sofracığı çaldıran da kendi, el değirmenini paslandıran da... Ettiğine, edeceğine pişman olup anasının eline, eteğine varır: Ana, ana, canım ana, hanımlardan hanım ana. Ben ettim, sen eyleme!" diye yalvarıp yakarır.

Neye derler ki ana gibi yar, vatan gibi diyar olmaz. Bundan ötürü Keloğlan'ın anası da kuzucuğunun yanık yanık meleyişine dayanamaz. Suçunu, günahını bağışlar; sonra dizi dibine oturtup bir güzel de öğüt verir: "A kel oğlum, keleş oğlum; yılan yılan iken toprağı bile yetinerek yalar. Bundan örnek alacak yerde gösterişe düşüp de herkesi başına toplamasaydın, o sofracık ne yiter, ne biterdi; o güne de yeter, bugüne de yeterdi.

Haydi o sofracıktan oldun. Ya şu değirmene ne demeli? Dört ayağını uzatıp tembeller gibi yatacağına, bu değirmenin kulpuna yapışacağın gibi yapışsaydın. Sağ elin dururşa sol elinle, sol elin yorulursa sağ elinle çevirseydin ne paslanır, ne küflenirdi. Altın, gümüş dediğin evimize oluk gibi akardı.

Öğüt olur da kim tutmaz ki, Keloğlan tutmasın. Ana öğüdü, öğütlerin anasıdır der. Bir zorlu işe koşulur. Gece demez, gündüz demez, yorulur mu yorulur. Sofralarını, yine anacığı serer, anacığı derler; yerler, içerler. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Eflâtun Cem GÜNEY

(AÇIL SOFRAM AÇIL
adlı kitaptan kısaltılmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Küplere biner: Aşırı derecede çok kızar.

Ana öğüdü: Öğütlerin en değerlisi, en iyisi, en doğrusu.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Masalın özetlenen bölümüne göre, Keloğlan nelerini yitirmiş?

2 — Keloğlan'ın annesi, niçin "gülsem mi ki, ağlasam mı ki?" dedi?

3 — Keloğlan, kızınca ne yaptı?

4 — Anası, Keloğlan'a hangi öğüdü verdi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde "- de" nin kelimelere bitişik olarak mı? ayrı olarak mı? yazıldığını inceleyiniz.

- Demek kısmette bu **da** varmış?
- Keloğlan **da** anasına cevap verdi.
- Anası ocak **başında** oğlunun bu durumunu görür.
- O sofracığı çaldıran **da** kendi, el değirmenini paslandıran **da**...
- Keloğlan'ın anası **da** oğlunun yalvarışına dayanamaz.

2 — Birinci alıştırmanın üçüncü cümlesinde, "- de" eki baş kelimesine bitişik olarak yazılmıştır. Böylece, bu kelime cümleye göre kullanılmıştır.

Aşağıdaki cümlelerde siyah yazılı kelimeleri, cümlelere göre kullanınız. Cümleleri, doğru biçimiyle defterinize yazınız.

- Ali, **orman**... gezindi.
- Ayşe **bahçe**... oynadı.
- **Tatil**... İstanbul'a gideceğim.

3 — "de" sözü kelimelerden ayrı yazıldığı zaman "dahi" anlamlarında kullanılır.

Örnek: Bunu Ahmet de gördü.
Bunu ben de yaparım.

4 — Okuduğunuz parçada, tırnak işareti içinde yazılan sözler hangileridir? Bu sözleri kimler söylemiştir?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz masal, hangi kitaptan alınmıştır? Bu kitabın yazarı kimdir?

2 — Siz de okuduğunuz hikâye kitaplarının adlarını ve yazarlarını söyleyiniz.

3 — Bildiğiniz Keloğlan masallarından birisini, kısa kısa cümlelerle defterinize yazınız.

ARAŞTIRALIM

Nasrettin Hoca fıkralarından birisini hatırlayınız.
Anlatmak istediği asıl düşünceyi söyleyiniz.

TİLKİNİN KUYRUĞU

Ali Dayı, yaman avcı idi. Yalnız azıcık yalana kaçar, her şeyi olduğundan fazla göstermekten hoşlanırdı. Oğlu ise, babasının yüksekten atmalarına kızardı. Kendisi yalan söylemiş gibi utanırdı. Bir gün dayanamadı:

— Babacığım, dedi. Sen her konuşmanda biraz yüksekten atıyorsun. Herkes, seni dinler gözüküyor ama arkandan seninle alay ediyor. Ne olur, ben öksürdüğüm zaman ileri gittiğini anla, sözlerini biraz kıs olur mu? dedi.

Babası:

— Olur, olur... dedi.

Bir gün Ali Dayı ve oğlu, birkaç köylü ile birlikte çınarın gölgesinde oturmuşlar, çay içiyorlardı. Bir aralık, konuşma sırasında bir tilki sözü geçti. Ali Dayı çevresindekilere döndü, anlatmaya başladı:

— Ormanda ava çıkmıştım, karşıdan bir tilki göründü, kuyruğu beş kulaçtan fazla idi.

Etrafta gülüşmeler başlayınca Ali Dayı'nın oğlu öksürdü, Ali Dayı sözünü hemen düzeltti:

— Tilki uzakta idi. Güneş de parladığı için kuyruğunu çok uzun görmüştüm. Biraz yaklaşınca kuyruğunun dört kulaç olduğunu anladım.

Çocuğu iki defa üst üste öksürdü. O zaman Ali Dayı:

— Dedim ya, güneş çok parlaktı, gözlerim kamaşıyordu. Biraz daha yaklaşınca baktım ki tilkinin kuyruğu iki kulaç ya var, ya yok...

Kuvvetli bir öksürük sesi... Ali Dayı sözlerini yine düzeltti:

— Tilki ta yanıma geldi. Meğer kuyruğu bir kulaç imiş.

Öksürükler devam edince Ali Dayı da durmadan gördüğü tilkinin kuyruğunu kısaltıyordu:

— Yarım kulaç, bir karış, iki parmak... Öksürüğün arkası kesilmiyordu. Ali Dayı artık dayanamadı, oğluna döndü:

— Be oğlum, dedi. Bu tilkinin hiç mi kuyruğu yoktu?

Fakat öksürüklerin arkası yine kesilmiyordu. Ali Dayı'nın oğlu terli iken soğuk su içmiş, kendisini üşütmüştü. Öksürük olmuştu. Bunun için de durmaksızın öksürüyordu.

Nahid ERGÜDER

(SEÇME FIKRALAR adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Kulaç: İnsanın kollarını açtığı zaman birinin ucundan ötekinin ucuna kadar olan uzaklığı karşılayan bir ölçü.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Bu yazıda Ali Dayı'nın hangi özelliği tanıtılıyor?

2 — Oğlu, babasının bu kusurunu önlemek için nasıl bir çare buluyor?

3 — Ali Dayı, tilkiyi nasıl tanıtıyordu?

4 — Olayın bu şekilde sonuçlanmasına güldünüz mü? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki resimde, bir sınıfı görüyorsunuz. Resimdeki öğrencilere soldan sağa doğru birer numara veriniz.

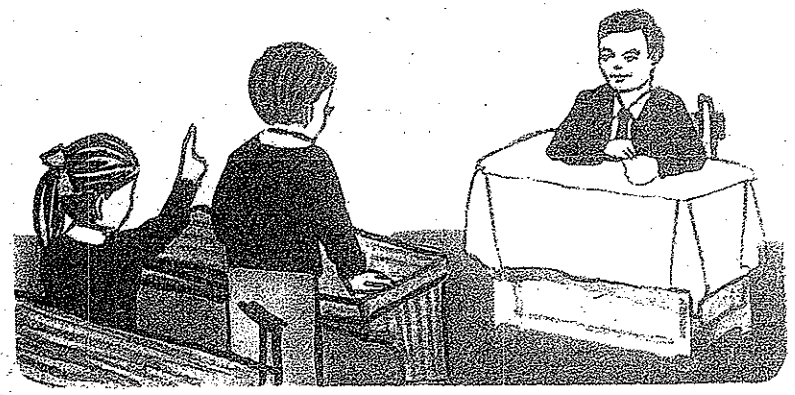

- Birinci öğrenci ne yapıyor?
- İkinci öğrenci niçin ayakta duruyor?

2 — Birinci alıştırmada bir, iki kelimelerinin sonlarına hangi ekler getirilmiş?

3 — Okulda yapılan bir koşuyu, sırayla aşağıda sol bölmede adları yazılı öğrenciler tamamladılar. Sağ bölmeye bu öğrencilerin derecelerini bildiren kelimeler yazınız.

Murat	birinci
İsmail	.....
Yaşar	.....
Erdinç	.....
Hasan	.....

4 — "Ölçek" kelimesi "ölç" sözünün sonuna "-ek" eki getirilerek elde edilmiştir.

Bu örneğe benzer şekilde "binek", "yatak" sözlerinin nasıl elde edildiğini de siz açıklayınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parça ile ilgili resmi inceleyiniz.

Resimde gördüklerinizi kısa kısa cümlelerle söyleyiniz. Sonra, bu cümleleri defterinize yazınız.

2 — Av ve avcılarla ilgili hikâyeler biliyor musunuz? Biliyorsanız, bunlardan birisini anlatınız.

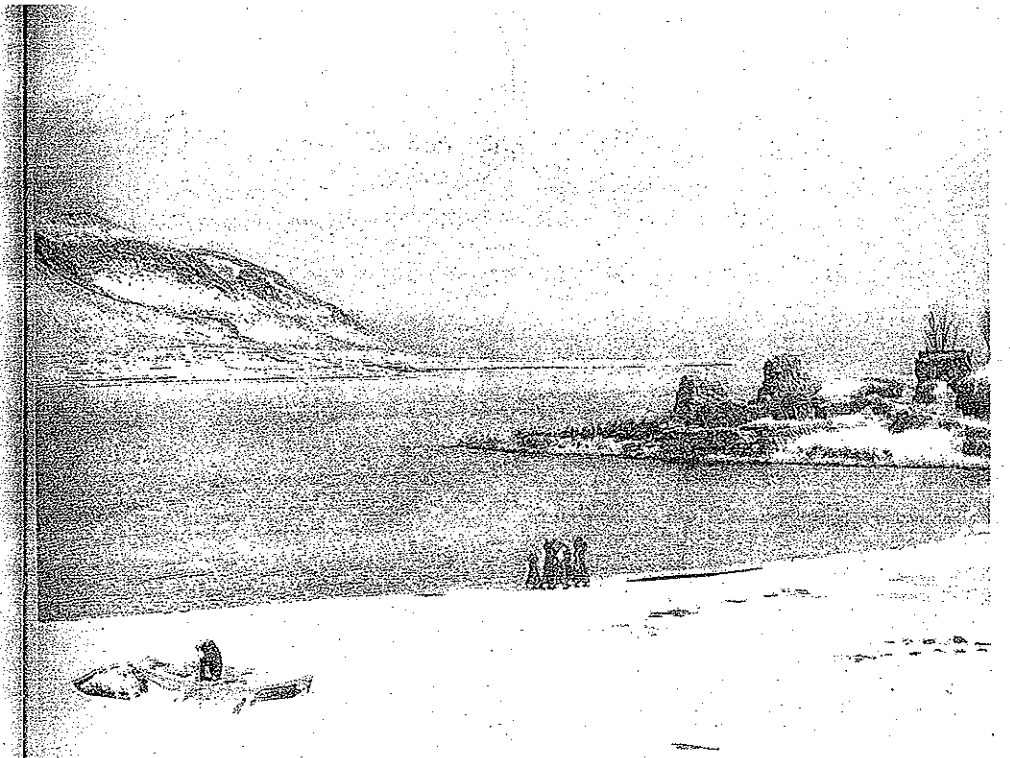

ARAŞTIRALIM

Kış mevsiminde çevrenize çok kar yağar mı?
Kar yağınca, hangi oyunları oynarsınız?

KARADENİZ KIYILARINDA KIŞ

(Bu yazıda, Karadeniz kıyılarının, kış aylarındaki durumu anlatılmaktadır. Oralı olanlar, yazarın anlattıklarını daha iyi gözlerinin önüne getirebileceklerdir.)

Anadolu topraklarına kış ağır gelir. Gittikçe artar, şiddetini aylarca sürdürür. Havada, suda ve toprakta meydana gelen değişmeler dünyanın sonunun geldiğini anlatır gibidir. Hele Karadeniz kıyıları, kıyamet gününden bir örnek sayılır.

Deniz, günlerce, bazen de haftalarca hiç durmadan kükrer. Yalçın kayalardan akan sellerin arasında sıkışmış olan kasabalar, batmış

bir geminin su üstündeki kısımlarını andırır. Bunun içindeki insanlar da, deniz altında yaşayan acayip yaratıklara benzer.

Ara sıra rüzgâr diner. O zaman dalgalar da hafifler gibi olur. Ufuktan bir vapurun direkleri görülür. İnsanlar kıyıda toplanırlar. Fakat bir süre sonra vapurun buraya uğramadan gideceği anlaşılır.

O zaman, birtakım balıkçı ve kayıkçı çocukları küme küme, kayalara çıkarlar. Soğuktan şişmiş, çatlamış ayaklarının üstünde zıplarlar. Sanki o uzaklaşan gemiyi selâmlıyorlarmış gibi, ıslıklar ve çığlıklarla seslenmeye başlarlar.

Bu çocuk oyunu, insana vapurun kıyıya yaklaşırken uzaklaşıvermesi kadar üzüntü verir.

Bu durum, kıyının az gerilerinde, yüksekçe tepeler üzerinde yapılmış evlerden de görülür. Bu evler, fırtınalı bir havada, açık denizde yelkeni parçalanmış küçük gemilere benzerler. Rüzgâr esince, bu evlerin her tarafı çatırdamaya başlar. Her yandan çatırtı sesleri duyulur. Çatılar, yıkılacakmış gibi sarsılır. Sanki göze görünmeyen bazı yaratıklar çatının üstünde tepinip koşmaktadırlar.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU

(HÜKÜM GECESİ adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Kükremek: (Parçadaki anlamına göre) Korkunç sesler çıkarmak, coşmak, kabarmak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazar, Anadolu kışlarını nasıl anlatıyor?
2 — Yazar, bu yazısında hangi bölgemizin kışını tanıtıyor?
3 — Kışın, deniz nasıl oluyor?
4 — Rüzgâr dinince, insanlar nerede toplanıyorlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Karadeniz kelimesi, hangi kelimelerin birleşmesiyle elde edilmiştir?

İki kelimenin birleşmesi yoluyle yapılan, başka bir deniz adı söyleyiniz.

2 — Okuduğunuz parçada geçen ve "-ci" ekiyle elde edilmiş iki kelime araştırınız.

3 — Aşağıdaki cümlelerde, bazı imlâ ve noktalama yanlışları var. Bu yanlışları bulunuz. Cümleleri, doğru şekliyle defterinize yazınız.

- Havada, su da, toprakta meydana gelen değişmeler, dünyanın sonunun geldiğini anlatır?
- Deniz günlerce, bazende haftalarca hiç durmadan kükrer.
- O zaman dalgalarda hafifler gibi olur.
- Bu durum evlerden de görülür!

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Çevrenizde kış mevsimi ne zaman başlar?
2 — Kışın evden okula giderken güçlük çeker misiniz?
2 — Bir arkadaşınıza mektup yazınız. Mektubunuzda, kış mevsiminde çevrenizin güzelliklerini anlatınız.

1975 Üçüncü Basılış F. 5
Türkçemiz IV

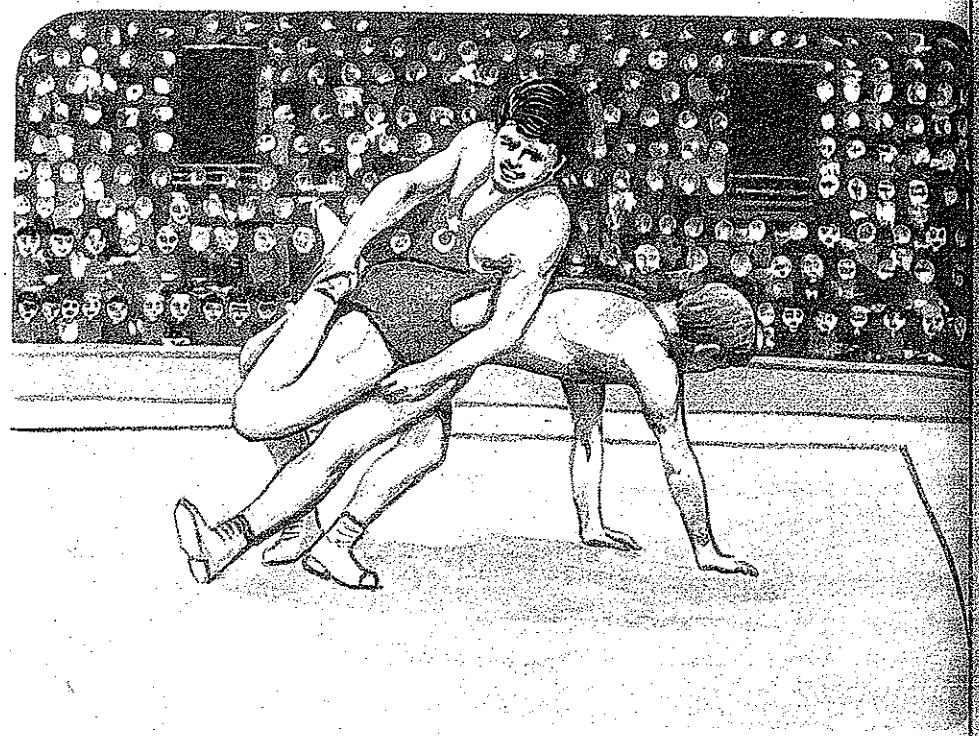

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar güreş yarışmalarını seyrettiniz mi?

LONDRA ZAFERİMİZ

(Her dört yılda bir defa, dünya milletlerinin sporcuları, "Olimpiyat Oyunları" adı verilen oyunlarda, yarışırlar. Sporun gelişmesine ve milletlerinin ününü duyurmağa çalışırlar. Her dalda, birinci gelen sporcuya altın madalya verilir. O sporcunun temsil ettiği milletin, millî marşı çalınır. Yazar, 1948 yılında Londra'daki yapılan "Olimpiyat Oyunlarında" Türk güreşçilerinin zaferini anlatmaktadır.)

Serbest güreş yarışmaları tamamlanmış, dört güreşçimiz, dünya şampiyonu olmuştu. Nasuh Akar, Gazanfer Bilge, Celâl Atik ve Yaşar Doğu altın madalya almağa hak kazanmışlardı.

Madalya dağıtımı töreninde, Venbley Stad'ında yüz binlerce kişi toplanmıştı. Her taraf bayraklarla süslenmişti. Bu törende, bayrağımızın dört defa, şeref direğine çekilmesi, İstiklâl marşımızın dört defa dinlenmesi herkesi şaşırtmıştı. Yanımızdaki yabancılar "Güreşçileriniz bize, Türk millî marşını ezberletiyorlar!" diyorlardı. Elektrikli kocaman levhada şu isimlerin sıralandığını, göğüslerimiz kabara kabara, gözlerimiz yaşla seyrediyoruz: Olimpiyat şampiyonu AKAR, BİLGE, ATİK, DOĞU... Stadı dolduran yüz bin kişi ayağa kalktı. Kahramanlarımızın isimlerinin pırıl pırıl parladığı levhanın üzerinde, ay-yıldızlı bayrağımız şeref direğine çekilirken, İstiklâl marşımızı dört defa dinledik. Çektiğimiz zahmetler, yorgunluklar, üzüntüler, hepsi unutulmuştu.

Vehbi EMRE

BUNLARI BİLELİM :

Güreş yarışması: Güreşçilerin birbirlerini yenmek isteğiyle güreşmesi. Yarışmaya, müsabaka da deriz.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Londra Olimpiyatlarında, serbestte hangi güreşçilerimiz şampiyon olmuşlar?

2 — Madalya dağıtımı töreninde yabancılar ne demiş?

3 — Yarışmalardaki zahmetleri ne unutturmuş?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz parçada, cümle içinde geçtiği halde, ilk harfi büyük yazılan kelimeler hangileridir? Bu kelimelerden hangilerinin sonuna ek gelmiştir? Bu ekler, kelimeden hangi işaretle ayrılmıştır?

2 — Aşağıdaki cümleyi defterinize yazınız.

Madalya **dağıtımı** töreninde stada yüz binlerce kişi toplanmıştı.

3 — İkinci alıştırmadaki cümlede **dağıtım** kelimesinin anlamını Türkçe Sözlük'ten öğreniniz.

Dağıtmak ve **dağıtım** kelimeleri arasında anlamca bir ilişki var mıdır?

4 — "**Bilim**", "**atım**" kelimelerini birer cümlede kullanınız. Bu cümleleri defterinize yazınız.

5 — Dördüncü alıştırmada, cümlede kullandığınız kelimelerle **"bilmek"**, **"atmak"** kelimeleri arasında anlamca bir ilişki var mıdır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Ünlü Türk güreşçilerinden kimleri tanıyorsunuz? Bunların başarılarını anlatan yazıları veya kitapları sınıfta inceleyiniz.

2 — Okulunuzda, eğitsel öğrenci kollarından, **spor** kolu da var mı?

Okulunuzdaki spor kolunun çalışmalarını sayınız.

3 — Beşinci sınıfla yapacağınız bir spor yarışmasını, öteki sınıflara nasıl duyurursunuz?

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde koru, orman var mı? Varsa, orada hangi ağaçlar bulunuyor?

KARADENİZ KIYILARINDA

Bu kıyılar Karadeniz kıyılarıdır,
Koşsan bir günde ulaşamazsın.
Şu tepeden, o tepeye.
Çamlar, köknarlar, kayınlar el ele vermiş,
Uzanır gider tepelerden tepeye...

Bu kıyılarda maviyi denizden iç,
Yeşili dağlardan,
Doyabilirsen doy sonsuz güzelliğe...

Coşkun ERTEPINAR

(ŞU DAĞLAR BİZİM DAĞLAR adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

El ele vermiş: Ormandaki ağaçlar, dallarıyle, birbirine karışmış, kaynaşmış, uzayıp gidiyor.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Şair, bu şiirinde yurdumuzun hangi bölgesinin güzelliklerini anlatıyor?

2 — Şair, Karadeniz bölgesinin ormanlarını nasıl anlatıyor?

3 — Karadeniz bölgesinde denizin ve ormanın yanyana bulunuşunu, şair nasıl anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Bu şiir kaç mısradan oluşmuş?

Mısra başındaki kelimelerin ilk harfleri nasıl yazılmıştır?

2 — Birinci mısrada, Karadeniz kelimesinin, ilk harfi niçin büyük yazılmıştır?

3 — Dördüncü mısrada, hangi ağaçların adları sıralanıyor? Birbiri ardınca sıralanan adlar, hangi noktalama işaretiyle ayrılmış?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Sınıfınızda veya okulunuzda, duvar gazetesi çıkarıyor musunuz? Bu gazete için çevrenizin güzelliklerini anlatan yazılar hazırlayınız.

2 — Oturduğunuz yer, yurdumuzun hangi bölgesinde bulunuyor? Bu bölgeyi, komşu bölgelerden ayıran başlıca tabiat zenginliklerini belirtiniz.

ARAŞTIRALIM

Yağmur, kar, dolu gibi yağışların farklarını belirtiniz.

KAR NEDİR

Kar, gökte beyaz parçalar haline gelen su damlalarıdır. Sıcak ve nemli bir hava, çok soğuk bir havaya rasgelince içindeki su buharı donar. Çok soğuk bir havada yürüyen bir lokomotif bacasından çıkan beyaz su buharlarının hava içerisinde kar taneleri halini alması da bunu gösterir.

Bir salona makine ile püskürtülen bir soğuk hava akımı içerisine başka bir makine ile su buharı püskürtülse ve her iki makine işletilmekte devam edilse salonda lapa lapa kar yağdığını görürüz.

Bu usulü kullanarak tıyatrolarda sahneye yapma kar yağdırırlar.

Karın rengini bilmeyen yoktur. Kar, beyazdır. O kadar beyazdır ki bir şeyin çok beyaz ve temiz olduğunu anlatmak istersek kara benzetiriz: "Kar gibi çamaşır, kar gibi yüz" deriz.

Su damlalarının birleşmesinden meydana gelen bulutlardaki kar taneleri yeryüzüne inerken bazen biraz daha sıcak hava tabakalarından geçerler.

Bu halde kar, biraz eridikten sonra yağmurla karışık olarak yağar. Buna "sulusepken" denir.

Taşıtların bile hareket etmelerine engel olacak kadar çok yağan karlara "tipi" adı verilir.

Kar, durgun bir havada yağarsa her parçası altı köşeli yıldızlar şeklinde düşer. Bazı da kar parçaları bulutlardan inerken birbirlerine çarparak ve yarı eriyerek şekilleri bozulur. Kar yıldızlarının birçoğu birbirleriyle birleşerek yere "kuşbaşı" dediğimiz şekilde inerler.

Kar, sağlığımıza da faydalıdır. Çünkü kar, yağarken havayı temizler, sağlığa zararlı birçok mikropları soğukluğu ile yok eder.

Kar mevsimi zevkli ve eğlencelidir. Canlı insanlar karlı havalarda odalarında değil, karların üstünde gezerler, oyun oynarlar, ava giderler. Hele kırlardaki, bahçelerdeki kar manzaralarına doyum olmaz.

Harun Reşit KOCAMAN

BUNLARI BİLELİM :

Canlı insanlar: Gürbüz, sağlıklı insanlar.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Kar, hangi durumlarda yağar?
2 — Yapma kar, nerelere yağdırılıyor? Niçin?
3 — Yazıda, kar yağışının hangi türleri tanıtılıyor?
4 — Sağlıklı insanlar, kar yağınca ne yaparlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Karın, değişik biçimlerde yağmasını hangi kelimelerle adlandırırız?

2 — Değişik hallerdeki yağışları, hangi kelimelerle adlandırırız?

3 — Okuduğunuz yazıdan, üç cümle seçiniz. Bu cümleleri defterinize yazınız.

4 — Defterinize yazdığınız cümlelerde, varlıkları bildiren kelimelerin altlarını kurşunkalemle çiziniz.

5 — Yazdığınız cümlelerin sonunda, noktalama işaretlerinden hangilerini kullandınız?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Kış mevsimine ait anılarınız var mı? Bunlardan en ilginç olanını yazınız.

Sonra, sınıfta yazdığınız anılarınızı sırayla okuyunuz.

2 — Başka yerde oturan bir arkadaşınız, yaş gününe sizi de çağırmış. Ama siz gidemiyorsunuz. Bir telgraf yazarak, arkadaşınızın doğum yıldönümünü kutlayınız.

ARAŞTIRALIM

Size göre, insanlara en çok bağlı olan hayvan hangisidir? Niçin?

EN CESUR ARKADAŞ

Çok önceleri, ormanda yaşayan bir köpek varmış. O, cesur bir arkadaş edinmek istemiş. Köpek çok gezmiş, çok dolaşmış. Sonunda bir tavşana rastlamış. Ona:

— Yalnız yaşamaktan usandım. İstersen, ikimiz arkadaş olalım, demiş.

Tavşan bu teklifi kabul etmiş. Arkadaş olmuşlar. Akşam olmuş. Tavşanla köpek bir çalılığın arkasında uykuya dalmışlar. Köpek, bir ses duymuş, uyanmış ve havlamaya başlamış.

Tavşan, köpeğe çok kızmış:

— Sus, havlama! Şimdi kurt sesini duyar, bizi yemeye gelir, demiş. Köpek susmuş, kendi kendine: "Bu tavşan çok korkak. Ben kendime cesur bir arkadaş aramalıyım. Belki kurt cesurdur, onunla arkadaş olayım." demiş.

Köpek, kurdu aramış ve onu zorlukla bulmuş. Kurda:

— Seninle arkadaş olalım mı? Birlikte yaşarız, demis.

Kurt, bu teklifi kabul etmiş. Birlikte kurdun inine gitmişler. Geceleyin, köpek bir gürültü duymuş, havlamaya başlamış. Kurt:

— Sus, sus! Havlarsan sesini ayı duyar, buraya gelir, ikimizi de yer, demiş.

Köpek susmuş, kendi kendine: "Kurt da cesur değilmiş. Ayı ile arkadaş olmalıyım." demiş.

Köpek yola koyulmuş, sonunda ayıyı bulabilmiş. Arkadaş olmuşlar. Birlikte ayının inine gitmişler. Geceleyin, köpek bir gürültü duymuş, havlamaya başlamış. Ayı:

— Sus, sus! Havlarsan, sesini avcı duyar, tüfeğiyle bizi öldürür, demiş.

Köpek, ayıyı da cesur bulmamış. Avcıyı aramağa çıkmış. Az sonra, avcıyı görmüş. Ona:

— Yalnız yaşamaktan usandım. İsterseniz sizinle arkadaş olalım, demiş.

Avcı, bu teklifi kabul etmiş. Birlikte avcının evine gelmişler. Gece olunca, köpek bahçede, avcı odada uyumaya başlamış. Az sonra bir gürültü duyulmuş. Köpek, havlamaya başlamış: "Hav! Hav!"

Avcı uyanmış, köpeğe:

— Aferin benim güzel köpeğim, gürültü duyunca daha çok havla. Ben sesini duyayım, uyanayım demiş.

Köpek, kendi kendine: "Avcı hiç korkmuyor, en cesur arkadaşı şimdi buldum." demiş.

Köpek avcıyla dost kalmış, onun yanından hiç ayrılmamış.

BUNLARI BİLELİM:

Cesur: Tehlikeden ve güçlüklerden yılmayan, gözüpek.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Köpek, hangi amaçla, ormanda, dolaşmağa başlamış?

2 — Köpek, sırayla hangi hayvanlarla arkadaşlık etti?

3 — Köpek, karşılaştığı hayvanlarla, arkadaşlığını niçin sürdürmedi?

4 — Köpek, avcıyla niçin dost kaldı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleler, okuduğunuz parçadan alınmıştır. Cümleleri defterinize yazınız. Eksik yazılan kelimeyi tamamlayınız.

- Çok önceleri, ormanda yaşayan bir ..... varmış.
- Şimdi, ... sesini duyar, bizi yemeğe gelir.
- Köpek ....., avcı ..... uyumağa başlamışlar.

2 — Birinci alıştırmada tamamladığınız kelimeler, neyi bildirirler?

3 — Evinizde, sınıfınızda, çantanızda bulunan varlıklardan üçer tanesinin adlarını söyleyiniz.

4 — Kümes hayvanlarından, büyükbaş hayvanlardan, vahşi hayvanlardan üçer tanesinin adlarını söyleyiniz.

5 — Okuduğunuz parçada, hangi sözlerden sonra, ünlem işareti kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Köpek, arkadaş olduğu hayvanların cesur olmadıklarını, hangi sözlerinden anlıyor?

Size göre köpek, bu değerlendirmesinde haklı mıdır?

2 — Mahallenizde veya sınıfınızda en yakın arkadaşlarınız kimlerdir? Bu arkadaşlarınızın, beğendiğiniz davranışlarını söyleyiniz.

ARAŞTIRALIM

Sınıfınızın, okulunuzun kitaplığında, Malazgirt zaferiyle ilgili hangi kitaplar var?

MALAZGİRT ZAFERİ

(Malazgirt zaferinin dokuz yüzüncü yıldönümü, 26 Ağustos 1971 günü büyük törenlerle kutlanmıştır. Aşağıda, Malazgirt zaferini halkımıza tanıtmak için hazırlanan bir derginin başyazısını okuyacaksınız.)

Dokuz yüz yıl önce, 26 Ağustos 1071'de Malazgirt ovasında, Selçuklu Devletinin ünlü başbuğu Sultan Alp Arslan, kendisinden kat kat güçlü Bizanslıların ordusunu yenmişti. Böylece Malazgirt

meydan savaşını kazanmıştı. Bu savaş, yalnız parlak bir zaferle sonuçlanmamış, Anadolu'nun da kaderini değiştirmişti. Zaferden sonra, Anadolu'ya kol kol yayılan Türk akıncıları, başlarında yiğit komutanlarıyle, şehirler, kasabalar fethetmişlerdi. Akıncılarla birlikte gelen Türk Oğuz boyları, oba oba Anadolu'ya yerleştiler, yeniden şehirler, kasabalar kurdular. Böylece Anadolu, kısa sürede Türkleşti, yeni bir Türk vatanı oldu. Bu durum; Anadolu'nun Türkleşmesinde, Malazgirt zaferinin önemini daha açıklıkla anlatabilmektedir.

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu Selçukluları adıyle yeni bir devlet kurulmuştur. Böylece Anadolu'da yeni bir uygarlık doğmuştur. Geleneksel Anadolu kültürü ve uygarlığı üzerinde oturan bu yeni Selçuklu uygarlığı, mimarîde, sanatta, bilim, fikir ve düşünce özgürlüğünde zengin örnekler vermiştir. Türk kültürü, Türk sanatı, Anadolu'ya özgü biçimde gelişmiştir. Bu uygarlık, Anadolu'da Selçuklulardan sonra kurulan Beyliklerin ve Osmanlı devletinin kültür ve sanatına temel olmuştur.

Bu yönüyle Malazgirt, yalnızca savaş meydanlarında kazanılmış bir zafer değildir. Malazgirt, yeni bir uygarlığın müjdecisi ve yaratıcısıdır.

Dokuz yüz yıldan beri Anadolu'da, bu özbeöz Türk vatanında dimdik ayakta duran bir milletin çocuklarıyız. Dedelerimizin kanları ve canları pahasına sahip oldukları ve bize emanet ettikleri bu vatanın değerini biliyoruz. Büyük Atatürk, yine bir 26 Ağustos'ta şahlanarak iç ve dış düşmanlardan vatanımızı temizledi. Atatürk'ün "Türk vatanı bölünmez bir bütündür." sözü, bugün birlik ve beraberliğimizin sembolüdür.

Malazgirt zaferi ve Anadolu fethinin dokuz yüzüncü yıldönümünü bu duygular içinde kutluyoruz.

Mehmet ÖNDER

(MALAZGİRT ZAFERİ BÜLTENİ'nden kısaltılarak alınmıştır.)

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

Mimaride: Sanat değeri taşıyan, büyük yapı eserlerinde.

Sembolüdür: İşaretidir, simgesidir.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Malazgirt zaferinin dokuz yüzüncü yıldönümünü ne zaman kutladık?

2 — Malazgirt savaşı, Türklere neyi sağlamıştır?

3 — Anadolu'da Türk uygarlığı nasıl gelişmiştir?

4 — Yazar, Malazgirt zaferi töreninde, Atatürk'ü niçin hatırlıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılan kelimeler, neyi bildirirler?

- Bu **savaş**, yalnız parlak bir zaferle sonuçlanmamış, **Anadolu**'nun da kaderini değiştirmiştir.
- Malazgirt, yeni bir **uygarlığın** müjdecisi ve yaratıcısıdır.
- Kahraman bir **milletin** çocuklarıyız.

2 — Hayvanlar tarafından çekilen iki taşıtın, motorlu taşıtlardan üçünün adlarını söyleyiniz.

3 — Tarihteki Türk zaferlerinden beşinin adını söyleyiniz.

4 — Bu örneklerde olduğu gibi varlıkları bildiren kelimelere **isim** denir.

5 — Okuduğunuz parçada hangi söz, tırnak işareti içinde yazılmıştır? Bu sözü kim söylemiştir?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Sınıf veya okul kitaplığınızdan, Malazgirt savaşını anlatan kitapları bulunuz.

Bu kitapları arkadaşlarınıza da tanıtınız.

2 — Bizans İmparatoru Romen Diyojen'in esir edildikten sonra Alparslan'la konuşmasını dinlediniz veya okudunuz mu? Bu sahneyi sınıfta canlandırınız.

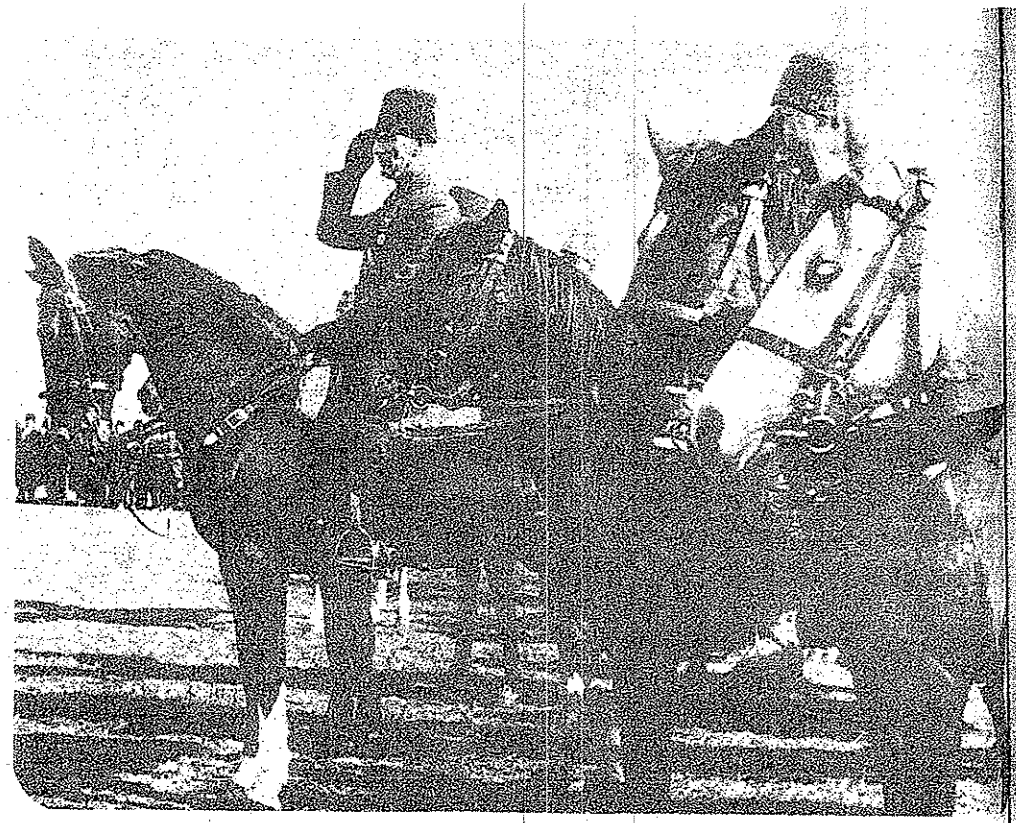

ARAŞTIRALIM

Kurtuluş Savaşı yıllarında, düşmanlar bölgenize de gelmişler mi? Gelmişlerse, sonları ne olmuş?

BAYRAK ÇİĞNENMEZ

Türk orduları, Kurtuluş savaşı'mızı kazanmış, İzmir'e girmişti. Mustafa Kemal de İzmir'e gelmişti. Karşıyakalılar O'na deniz kıyısında büyük bir köşkü hazırlamışlar. İşgal yıllarında, Yunan Kralı Kostantin de İzmir'e geldiği zaman bu köşkte kalırmış. Atatürk, bu daveti kabul etmiş. Her tarafı çiçeklerle bezenmiş bir otomobil ile Karşıyaka'ya gidip köşke girmiş. Bir de ne görsün! Mermer merdivenlerde yere serilmiş kocaman bir Yunan bayrağı... Gazi sormuş:

— Nedir, bu?

Anlatmışlar:

— Yunan kralı bu eve girerken bu basamaklarda Türk bayrağını çiğnemişti, Paşam!...

Gazi, kaşlarını çatmış ve demiş ki:

— Hata etmiş!.. Ben bu hatayı tekrar edemem. Bayrak bir milletin şerefidir, ne olursa olsun yerlere serilmez ve çiğnenmez!.. Kaldırınız!..

Gazinin bu hareketi, orada bulunan herkesi şaşırtmıştı. Bu, bize ve bütün dünyaya eşsiz bir dersti. O'nu ebedî dinlenme yerine uğurladığımız 10 Kasım 1938 gününe kadar Atatürk'ten hep böyle dersler aldık.

O, milletine, doğru bildiği yolu göstermiş, milletimizin o yolda yürümesi için didinmişti. Bütün dünyanın O'na olan hayranlığı da bundan değil miydi? Nitekim Karşıyaka'da, Yunan bayrağını yerden kaldırtması olayı bütün dünyaya yayılmıştı. Yendiği bir milletin şerefini çiğnememek suretiye gösterdiği büyük insanlık, O'nu çağımızın en büyük adamı haline getirmiştir.

Aslan Tufan YAZMAN

(ATATÜRKLE BERABER
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Köşk: Açıklık yerde, bahçe içinde yapılmış süslü ev.

Didinmek: Çok zahmet çekerek durmaksızın çalışmak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Karşıyakalılar, Mustafa Kemal'i nasıl karşıladılar?
2 — Mustafa Kemal, köşkün merdivenlerinde neyle karşılaştı?
3 — Mustafa Kemal, Yunan bayrağını niçin yerden kaldırttı?
4 — Yazar, Mustafa Kemal'e olan sevgisini nasıl belirtiyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazıdan cümle içinde kullanıldığı halde, ilk harfleri büyük yazılan kelimeleri bulunuz.

1975 Üçüncü Basılış F. 6
Türkçemiz IV

2 — Birinci alıştırmada bulduğunuz kelimeler kimin veya nerenin adlarıdır?

Siz de, bulunduğunuz çevreden üç kişinin, üç yerin adını söyleyiniz.

3 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılan kelimeler, hangi varlıkları bildirirler?

- Ona **deniz** kıyısında, büyük bir **köşk** hazırlamışlar.
- **Bayrak** bir milletin şerefidir.
- Milletimize doğru **yolu** göstermişti.

4 — Bir şahıs, bir yer, bir hayvan, bir eşya gibi, çeşitli varlıkları bildiren kelimeler isimdir.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Sınıf veya okul kitaplığınızda, Kurtuluş Savaşı'mızı anlatan, bu savaşlardaki kahramanlıklarımızı tanıtan kitaplar da bulunabilir.

Bu kitaplardan birisini sınıfta inceleyiniz.

Okuduğunuz parçalar üzerinde, kendi duygu ve düşüncelerinizi belirtiniz.

2 — Kurtuluş Savaşı'mıza ait gördüğünüz bir filmin konusunu anlatınız.

ARAŞTIRALIM

Bu mevsimde çevrenizde rüzgârlar, genellikle hangi yönden eser? Bu rüzgârlara ne ad verirsiniz?

RÜZGÂR

Şimdi bir rüzgâr geçti buradan
Koştum ama yetişemedim.
Nerelerde gezmiş, tozmuş
Öğrenemedim.

Besbelli denizden çıkıp
Kıyılar boyunca gitmiştir,
Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu.
Yüreğini allak bullak etmiştir.

Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru
Bulutları koyun gibi gütmüştür,
Okşayıp otları yaylalarda
Büyütmüştür.

Köylere de uğradıysa eğer
Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.
Güneş altında çalışanlara
İmdat eylemiştir.

Şimdi bir rüzgâr geçti buradan
Koştum ama yetişemedim,
Soraydım, söylerdi her halde
Soramadım.

Cahit KÜLEBİ

BUNLARI BİLELİM :

Allak bullak: Alt üst, karma karışık.

Bulutları gütmüştür: Rüzgâr, bulutları önüne katıp sürüklemiştir.

İmdat eylemiştir: (Parçada) Güneşte çalışan insanları serinletmiş, onları rahatlatmıştır.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM .

1 — Şair, rüzgârın uçup gittiğini nasıl anlatıyor?

2 — Rüzgâr, nereden nereye doğru esmiş?

3 — Rüzgâr, yükseklerde ne yapmış?

4 — Şair, rüzgârın, hızla uzaklaşıp gittiğini hangi sözlerle anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Şiirin ikinci ve üçüncü dörtlüğünü defterinize yazınız. Buralarda geçen isimlerin altını çiziniz.

2 — Birinci alıştırmada bulduğunuz isimlerin, bildirdikleri varlıkları, sözlüklerden yararlanarak tanımlayınız.

Örnek: **Kıyı:** Denizin karayla birleştiği kenarın adı.

3 — Aşağıdaki isimler, aynı cinsten varlıkları mı, yoksa tek olan varlıkları mı, bildiriyor?

gemi — yol — ağaç — İzmir — koyun — Murat

4 — Şimdiye kadar isimler üzerinde yaptığınız çalışmalara göre, isimlerin iki bölümde inceleneceğini sezdiniz mi?

Kedi, balık, kuş, çocuk gibi isimler, aynı cinsten varlıkları bildirirler. Bunlar gibi, aynı cinsten varlıkları bildiren isimlere **cins ismi** denir.

5 — Defterinize yazdığınız dörtlüklerde **cins ismi** olan kelimeleri, çerçeve içine alınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

Bu sabah, İnci okula yalnız gidiyordu. Hava çok rüzgârlıydı.

Aşağıdaki resimlerle, İnci'nin karşılaştığı bir olay anlatılıyor. Resimleri sırayla inceleyiniz. Bu olayı yazınız.

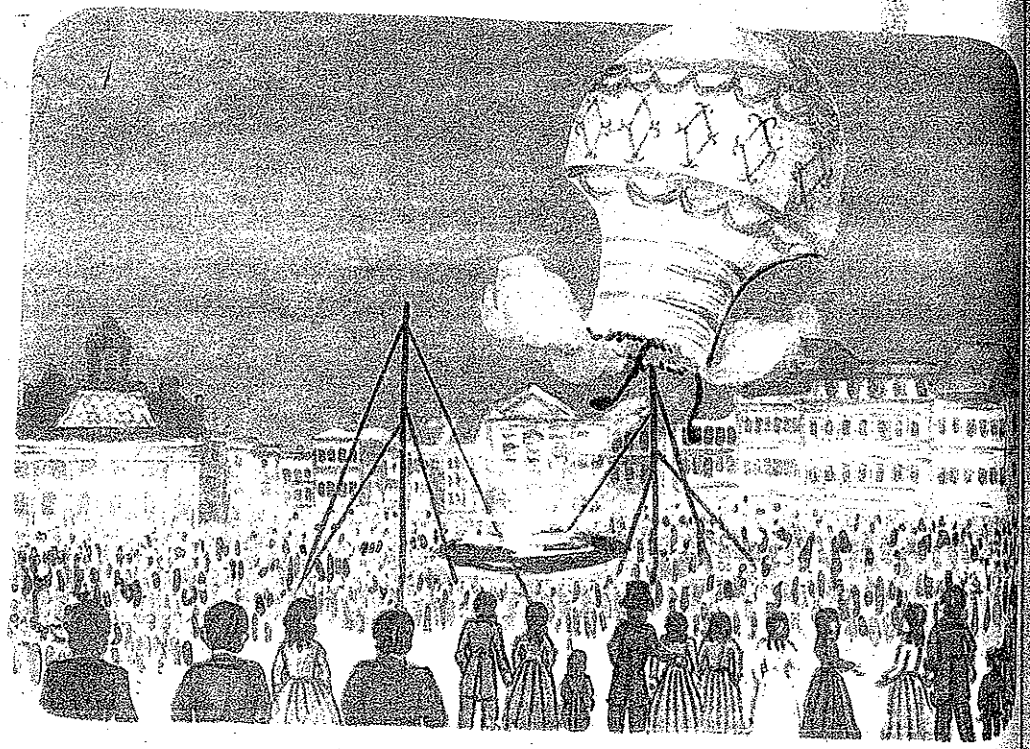

ARAŞTIRALIM

Çeşitli ansiklopedilerden gökyüzü, uzay, balonlar hakkında bilgiler toplayınız.

HAVACILIĞIN DOĞUŞU

On sekizinci yüzyılın sonuna doğru Fransa'da bir kâğıt fabrikacısının iki oğlu, Mongolfiye kardeşler, sıcak havanın soğuk havadan daha hafif olması kuralına dayanarak, bir denemeye giriştiler. Dayanıklı kâğıttan armut biçiminde, büyük bir torba yaptılar. Bunun çıkıntılı tarafında açık bıraktıkları ağzının altında saman yaktılar. Yanan samandan yükselen sıcaklık torbanın içindeki havayı ısıtıyor; ısınan hava genişleyerek torbayı şişiriyordu. İyice şişip gerilince torbayı serbest bıraktılar. O da, süzüle süzüle, yükselerek havada kırk elli metre yukarlara çıktı. İçindeki hava soğumaya başlayınca da

yavaş yavaş yere indi. İki kardeşin bu buluşuna sonraları balon adı verildi.

Mongolfiye kardeşler, bundan sonra, ipekli kumaş kullanarak daha büyük bir balon yaptılar. Alt tarafına kocaman bir sepet bağladılar. Bunun ortasına mangal gibi bir şey oturttular. Yanlarına bol saman alarak kendileri de sepete girdiler. Samanları yaka yaka havada üç yüz metre kadar yükseldiler. Sonra balonun sıcaklığını yavaş yavaş azaltarak ağır ağır yere indiler. Havada ilk yükselen insanlar bu iki kardeştir.

Sonraları, bu balonlara havadan daha hafif gazlar doldurulmağa başlandı.

Nihayet yirminci yüzyılda motorculuk ilerledikten sonra, balonlar daha çok geliştirildi. Dış zarfları kumaştan değil, hafif madenden yapıldı. Sepet yerine de madenden yapılmış, içinde kamaraları, makine dairesi ve kaptan odası olan, gemi gibi bir kısım eklendi. Kuvvetli motorlarla işleyen pervaneler takıldı. Bunlar bir çeşit hava gemisi gibiydi. Bunlarla birçok yolcu ve eşya taşınabiliyordu.

İşte, insanoğlunun gökyüzündeki üstünlüğü böyle başlamıştır.

BUNLARI BİLELİM :

Makine dairesi: Gemi, uçak gibi taşıtlarda, makinelerin bulunduğu bölme.

Kaptan odası: Gemiyi veya uçağı yöneten, komuta eden kimselerin bulunduğu oda, bölme.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Mongolfiye kardeşler hangi kuraldan yararlanarak denemelere giriştiler?

2 — İlk balon nasıl havalandı?

3 — Balonlar sonradan nasıl geliştirildi?

4 — Yirminci yüzyılın başında, havacılıkta nasıl ilerlemeler oldu?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleyi defterinize yazınız. Bu cümlede, cins ismi olan kelimelerin altlarını çiziniz.

"On sekizinci yüzyılın sonuna doğru, Fransa'da, bir kâğıt fabrikacısının iki oğlu, Mongolfiye kardeşler sıcak havanın soğuk havadan daha hafif olması esasına dayanarak bir denemeye giriştiler."

2 — Bu cümle içinde, ilk harfi büyük yazılan kelimeler var mı? Bu kelimeleri çerçeve içine alınız.

3 — Büyük şehirlerimizden beşinin, komşularımızdan iki devletin, yüksek dağlarımızdan ikisinin adlarını söyleyiniz.

4 — Bir kişi, bir şehir, bir millet, bir dağ gibi tek olan varlıkları bildiren isimlere "**özel isimler**" denir.

5 — Aşağıdaki cümlelerde, özel isimlerin yazılışlarını inceleyiniz.

— Mongolfiye Kardeşler, Fransa'da bir denemeye giriştiler.

— İlk motorlu uçak Amerika'da yapıldı.

— Atatürk'ün emriyle Türkiye'de Türk Hava Kurumu kuruldu.

6 — Bu örneklerde olduğu gibi:

- Özel isimlerin ilk harfi her zaman büyük yazılır.
- Özel isimlerden sonra gelen çekim ekleri (-i, -e; de; den, -in gibi) kesme işareti kullanılarak kelimeden ayrı yazılır.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Uğur, çalışma masasında yarınki Türkçe ödevini hazırlıyor. Yarın Uğur, arkadaşlarına okuduğu bir hikâye kitabını tanıtacak.

Uğur, okuduğu kitabı tanıtmak için şöyle bir plân yapmış:

- Kitabın adı:
- Kitabın yazarı:
- Kitabın nerede ve hangi yılda basıldığı:
- Kitabın kaç sayfa olduğu:
- Kitabın resimli veya resimsiz olduğu:
- Kitapta kaç hikâye bulunduğu:
- Bu hikâyelerden bir tanesinin konusu:

2 — Uğur'un yaptığı, kitap tanıtma planını tartışınız.

3 — Bu plandan yararlanarak okuduğunuz bir hikâye kitabını da, arkadaşlarınıza siz tanıtınız.

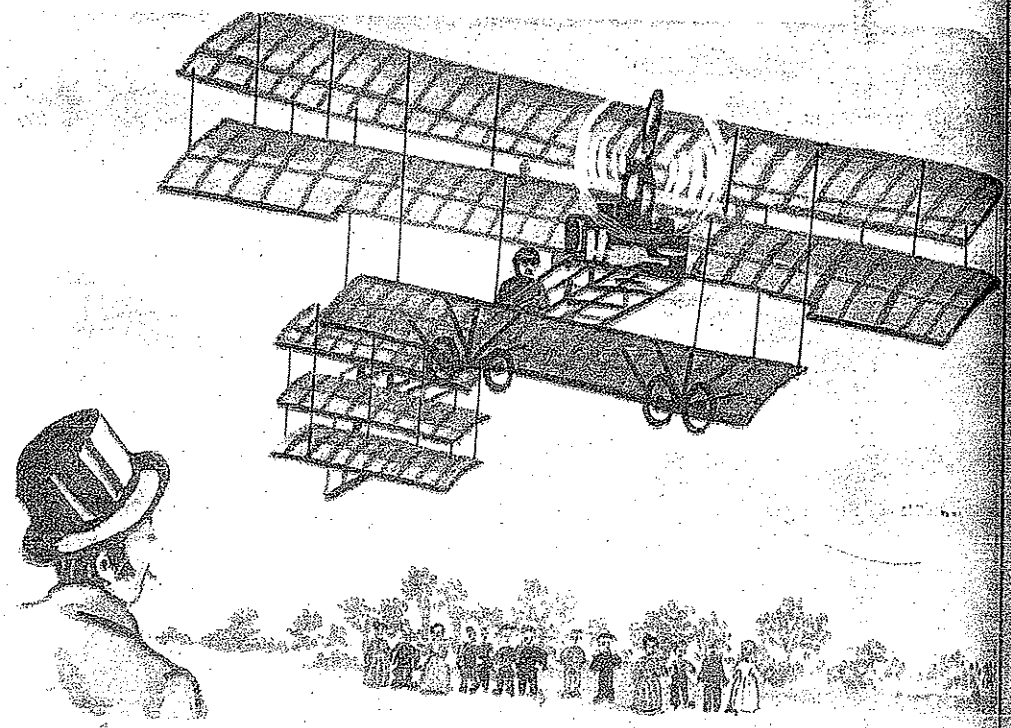

ARAŞTIRALIM

Türk Hava Kurumunun, Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının amaçlarını biliyor musunuz?

GÖKLERDEKİ GELİŞMELER

1891 yılında, Almanya'da bir uçma meraklısı, ağaçtan, hafif çatılı, on beş metre genişlikte bez kanatlı bir alet yaptı. Bununla, yüksek ve sarp bir yarın kenarından, rüzgâra karşı, kendisini boşluğa bırakıverdi. Alet havalandı, üç yüz metre kadar düzlemesine uçtuktan sonra, süzülerek, ağır ağır yere indi.

Başka memleketlerde de böyle uçuş denemeleri yapanlar oldu.

Nihayet, yirminci yüzyılın ilk yıllarında, Amerika'da Rayt adında iki kardeş ilk motorlu uçağı yaptılar. Bugünkü uçakların ilk örneği işte bu uçaktır. İki Rayt kardeş motorlu uçakları ile, yarım saat havada kalarak kırk kilometre kadar yol aldı.

Uçak yapımcılığı pek çabuk ilerledi. Hele, İkinci Dünya Savaşı'nda uçakların askerlikte ne kadar işe yaradığı anlaşılınca, endüstride ileri milletler birbirleriyle yarışa çıktılar. Yeni uçaklar baştan başa, hafif, fakat pek dayanıklı madenlerden yapılıyor. İçlerinde, yapacakları işe göre, boy boy, çeşit çeşit silâhlar bulunuyor.

Motorlu uçaklar böyle ilerlerken, motorsuz uçaklar da bırakılmadı. Havacılıkta tecrübe ve bilgiler arttıkça motorsuz uçakçılık da gelişti. Yeni şekilde, her türlü denemelere elverişli, dayanıklı planörler yapıldı. Motorsuz uçaklara planör deniyor. Planörler bugün çok önemli işlerde kullanılıyor. Uçakçılığa yeni başlayan gençler, havacılığa ve hava yolculuğuna bunlarla alışırlar. Planörü iyice idare etmeği öğrendikten sonra motorlu uçaklara geçerler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sivil uçakçılık da ilerledi. Uzaklık da eski anlamını yitirdi. Demiryolları yapılmadan önce İstanbul'dan Paris'e iki ayda ancak gidilebilirdi. Demiryol bu yolculuğu üç güne indirdi. Yeni model uçaklarla bu yolculuk, üç dört saatte yapılabiliyor. Kristof Kolomp İspanya'dan Antil adalarına iki ay bir haftada gitmişti. İlk vapurlar Avrupa'dan Amerika'ya yirmi iki günde giderlerdi.

Türkiye Cumhuriyeti, her bakımdan, çağımızın en ileri milletleri ile bir düzeyde bulunmaya karar vermiştir. Cumhuriyetimizin bu amacına, bütün varlığı ile yardımcı olmak, yurdunu seven her Türk'ün birinci ödevidir.

Yirminci yüzyıldaki bilimsel ve teknik gelişmeler, ileri ülkeleri şimdi de uzay çalışmalarına ve uzayın fethine yöneltmiştir.

BUNLARI BİLELİM :

İkinci Dünya Savaşı: 1939 - 1945 yılları arasında, dünya devletlerinin pek çoğunun katıldığı büyük savaş.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — İlk uzak denemesi nerede ve nasıl yapıldı?
2 — İlk motorlu uçak ne zaman ve nerede yapıldı?
3 — Uçak endüstrisi, hangi olaydan sonra, daha çok gelişmeğe başladı?
4 — Uçaklar gelişirken, planörcülük de gelişti mi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazıdan, içinde özel isim bulunan iki cümle araştırınız. Bu cümleleri defterinize yazınız.

2 — Yazdığınız cümlelerde, cins ismi olan kelimelerin altlarını çiziniz.

3 — Aşağıdaki isimler hangi kelimelerin birleşmesi yoluyle meydana gelmiştir?

Örnek: Eskişehir ——→ eski + şehir

Çanakkale — sivrisinek — Unkapanı — Gaziantep
aslanağzı — balkabağı

4 — İki kelimenin birleşip kaynaşması yoluyle meydana gelen isimlere **birleşik isimler** denir.

Bileşik isimleri meydana getiren kelimeler, bitişik yazılırlar.

5 — Bileşik isimlerden dört tanesini söyleyiniz. Bunların doğru yazılışlarını "Yen İmlâ (Yazım) Kılavuzu"ndan araştırınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Türk Hava Kurumu, Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı hakkında çeşitli kaynaklardan bilgiler toplayınız. Topladığınız bu bilgileri sınıfta okuyunuz.

2 — Bu kurumların, genel başkanlıklarına bir mektup yazınız. Bu kurumların amaçları hakkında bilgi ve belgeler isteyiniz.

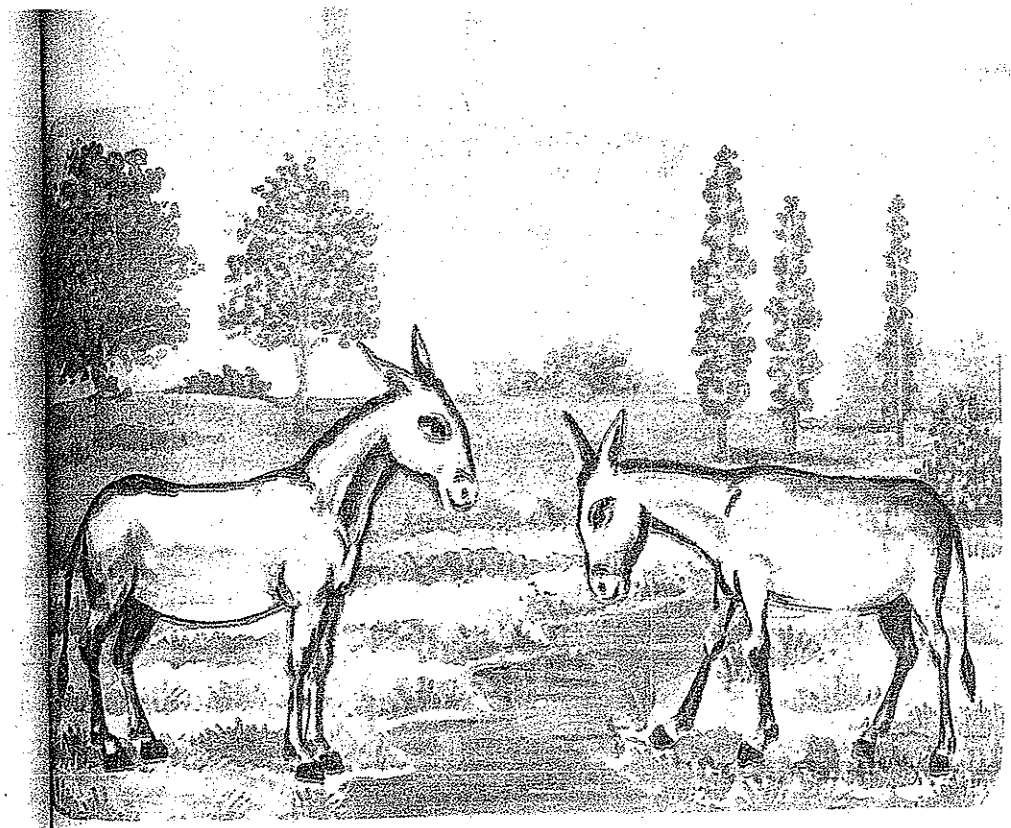

ARAŞTIRALIM

Radyodan dinlediğiniz masallardan birisini hatırlayınız.
Bunun konusunu arkadaşlarınıza anlatınız.

ÖLME EŞEĞİM ÖLME

Bir varmış, bir yokmuş, zamanın birinde bir boz eşek varmış. O, her işe koşulur, her yokuşa sürülürmüş. Ama, gelgelelim bu eşeğin sahibi, cimri mi dedin, cimriymiş. Eşeğine bir avuç yem vermeye bir eli varırsa, bir eli varmazmış. Bu yüzden eşek yük altında ezildikçe ezilmiş, bir deri, bir kemik kalmış.

Günlerden bir gün eşek, bir tarlanın kıyısından geçiyormuş. İri iri öküzlerin yayıldıklarını görmüş, ağzının suları akmış! Zamanın en uzun kulaklı, en bilgili eşeğini aramış ve onu bir suyun başında

bulmuş. Ona şöyle seslenmiş:

— A uzun kulaklım! demiş. Sen çok yaşadın, çok bilirsin. Bizim, bu insanoğullarının elinden çektiğimiz nedir? Eğil derler, eğiliriz, üstümüze binerler. Dağlar kadar odun keser sırtımıza yüklerler. Ayak emeklerimiz onların olsun ama, bari karnımızı, doyursalar. Nerde o bolluk! Vere vere bir kalbur saman veriyorlar. Oysa ki, şu öküzler yok mu, öküzler! Adam boyu ekinlere gömülmüşler. Yiye yiye karınları davula dönmüş. Bunların bizden ne üstünlüğü var sanki?

Yaşlı eşek:

— A benim eşek kardeşim, demiş. O gördüğün öküzler çifte, çubuğa koşuluyor, tarla sürüp savuruyorlar. Sahipleri de onların yiyip içmelerine göz yumuyorlar. Gözün kesiyorsa, git koşul bir dövene. O zaman ağzından, burnundan gelinceye kadar yer, içersin, şişmanlar, irileşirsin.

Boz eşek, bunu duyar da durur mu! Doğrulmuş bir tarlanın yoluna... Dalmış bir ekine ama, açlıktan da dizlerinin bağı çözülmüş.

— Hele bir gücüm yerine gelsin de, ötesi kolay! deyip başlamış ucundan ucundan başakları yemeye. Zavallının aylardır arpa yüzü gördüğü mü var! Yedikçe, yiyesi gelmiş.

Boz eşek neşesinden şarkı söylemeye başlamış. Bu sırada tarlanın sahipleri gelmişler. Deliye dönüp bir araba odunu eşeğin üstünde kırmışlar. Zavallı boz eşek neredeyse ölecek hale gelmiş. Kan içinde dönüp ahırın ortasına düşmüş, bayılmış.

Boz eşeğin sahibi, olanı biteni bilmiyormuş. Ertesi sabah, ahıra girmiş gözlerine inanamamış. Adam eşeğine seslenmiş:

— Gördün mü başıma gelenleri? Ben sana açlığa alışsın diye azıcık arpa veriyordum. Ama sen bununla yaşamasını bilemedin. Eşeğim, sen ölme, sen ayağa kalk, iyileş, yaz gelince, sana yeşil yeşil yoncalar alacağım, yedireceğim, demiş.

Ama boz eşek baharın gelmesini bekleyememiş.

Eflâtun Cem GÜNEY

(HAYVAN MASALLARI
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Göz yummak: Kusurlarını görmemezliğe gelmek.

Döven: Harmanda ekinlerin sap ve tanelerini ayırmak için kullanılan at veya öküz tarafından çekilen, altına keskin çakmak taşları çakılı bulunan alet.

Ağzının suyu akmış: İmrenmiş,

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Boz eşek, kimlere gıpta etmiş? Niçin?
2 — Boz eşek, en bilgili eşekten neyi öğrenmek istedi?
3 — Tarla sahipleri, boz eşeği niçin dövmüşler?
4 — Eşeğin sahibi, bu işten kârlı çıktı mı? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, geçen isimlerin altlarını kurşunkalemle çiziniz.

- Bir gün, bir eşek, bir tarlanın kıyısından geçiyormuş.
- Dağ kadar odun keserler, sırtımıza yüklerler.
- Öküzler, adam boyu ekinlere gömülmüşler.

2 — Birinci alıştırmada, sonuna hiç ek almadan kullanılan isimleri, çerçeve içine alınız.

3 — Yaşlı çalgıcılar parçasının dil çalışmalarında geçen, çekim eki tanımını hatırlayınız. İsimlerin, sonlarına hiç çekim eki almadan kullanılış biçimlerine **ismin yalın hali** denir.

4 — Kitap, tren, Bursa, portakal, Murat kelimelerini birer cümlede kullanınız. Bu isimlerden hangilerini ismin yalın halinde kullandınız?

5 — Okuduğunuz parçada, hangi sözlerin sonunda, ünlem işareti kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Size göre okuduğunuz hikâyenin en ilginç bölümü neresidir? Bu bölümde anlatılanları resimle anlatmanız istense, siz nasıl bir resim yapardınız?

2 — Okuduğunuz hikâyedeki boz eşeğin sonunu biliyorsunuz. Boş eşek, öteden beri alıştığı şekilde azıcık yem yemeğe razı olabilseydi, başına böyle bir olay gelmiş olur muydu? Tartışınız.

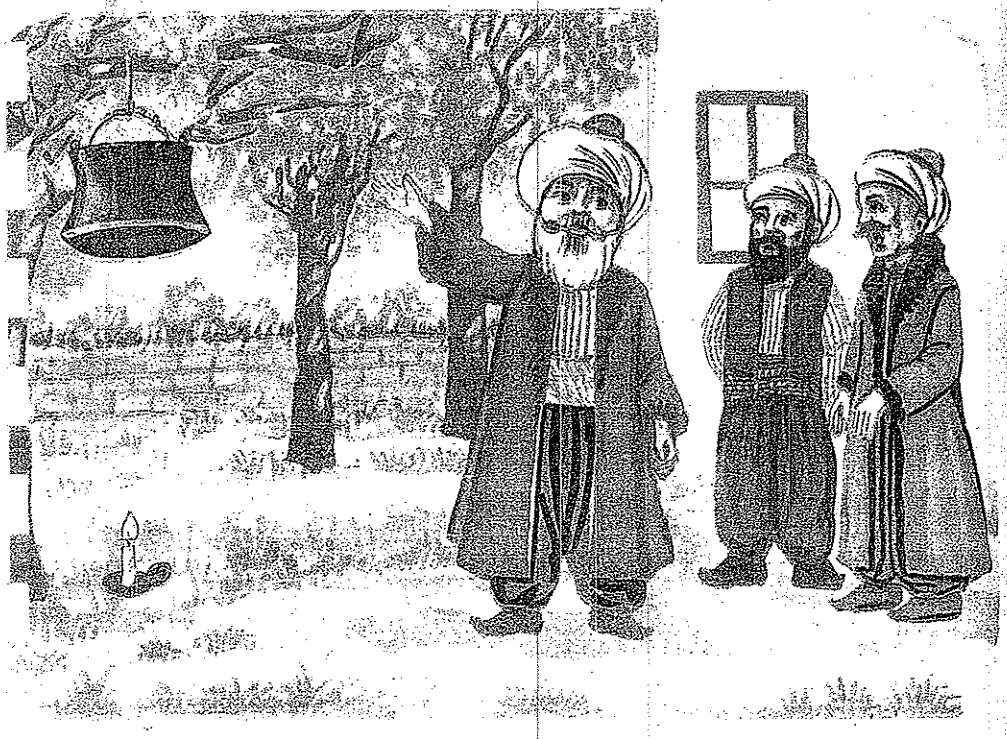

ARAŞTIRALIM

Nasreddin Hoca fıkralarından hangilerini biliyorsunuz? Bunlardan en beğendiğiniz birisini anlatınız.

HOCANIN ZİYAFETİ

Bir kış gecesi, komşuları, Hoca'yla sohbet ederken bahis tutuşmuşlar:

— Hoca, demişler, gecenin bu ayazında sabaha kadar dışarıda kalabilirsen sana büyük bir ziyafet çekeceğiz. Yoook, kalamazsan, sen bize bir ziyafet çekeceksin...

Hoca, ziyafet vermektense, dışarıda kalmaya razı olur. O gece, dışarıda, soğukta sabaha kadar bekler. Sabah olunca komşular, Hoca'yı görmeye gelirler. Hoca'da can mı kalmıştır? Onlara, soğuktan çektiği zahmetleri anlatır. Bu arada şunu da söyler:

— Karanlıkta göz gözü görmüyordu. Ancak, ta uzaklarda bir kandil ışığı görülüyordu.

Komşular birdenbire bağırırlar:

— Bahsi kaybettin Hoca!... Sen, o uzaktan gördüğün kandil ışığıyle ısınmışsındır.

Hoca:

— Nasıl olur bu? demiş.

Hoca, durumu uzun uzun açıklamaya çalışmış. Ama bir türlü komşularını inandıramamış. Bunun üzerine Hoca, komşularını bir akşam ziyafetine çağırmış.

Komşular, yeni giyeceklerini giymişler. Hoca'nın evine gelip sofranın başına oturmuşlar. Fakat sofra bomboş. Hoca, arada sırada yanlarına gelip:

— Durun bakalım, ısındı mı? Gidip sorayım!.. Dermiş.

Bir ara, Hoca yine dışarı çıkmış. Çıkmış ama, bir türlü odaya dönmüyormuş. En sonunda meraka kapılan komşuları, Hoca'yı aramaya çıkmışlar. Bir de ne görsünler!.. Hoca, bahçede bir ağacın dalına astığı kazanın altına bir kandil koymuş. Kazan dolusu yemeyi pişirmeye çalışıyormuş.

Komşulardan biri:

— Aman Hocam, ne yapıyorsun? diye sormuş.

Hoca:

— Yemek pişiriyorum, demiş.

— Hiç kandille yemek pişirilir mi? Kandille su ısıtılır mı? demişler.

Hoca onlara:

— Uzaktaki bir kandille benim ısındığımı öne sürdünüz ya. Şimdi kandilin kazanı kaynatacağına niçin inanmıyorsunuz, demiş.

Kaya ERGİNER

(NASREDDİN HOCA
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Bahis tutuşmak: Kanısında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözleşme. (Kardeşimle bahis tutuştuk, o bahsi kazandı.)

1975 Üçüncü Basılış F. 7
Türkçemiz IV

Ziyafet: Tanıdıkları çağırıp özenli yemek ve içeceklerle ağırlama işi, şölen. (Düğünlerde ziyafet çekilir.)

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Komşuları, Hoca'yla nasıl bahse tutuşmuşlar?
2 — Hoca, bahsi kazandı mı?
3 — Komşuları, Hoca'ya niçin bahsi kaybettin, dediler?
4 — Hoca, komşularına nasıl bir ders verdi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Parçadan alınan aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılan kelimelerin sonlarına hangi ekler getirilmiştir?

- Bir gün, **komşuları** Hoca'yla bahis tutuşmuşlar.
- Sabahleyin, komşuları **Hoca**'yı görmeye gelirler.
- Hoca, kazan dolusu **yemeyi** pişirmeye çalışıyormuş.
- Hoca, komşularını **ziyafete** çağırmış.

2 — Birinci alıştırmada siyah yazılan kelimelerden hangilerinin sonuna - i eki getirilmiş?

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Siyah yazılan kelimeleri, cümleye uygun duruma getiriniz.

- Yolda, **annem** gördüm.
- Şimdi, **İzmir** göreceğiz.
- Bu **kalem** aldım.

4 — İsimlerin büyük ses uyumu kuralına göre, sonlarında "- i" eki ile kullanılmış biçimlerine **ismin - i hali** denir.

5 — Okuduğunuz parçada, uzun çizgi nerelerde kullanılmıştır? Bu sözleri kimler söylemiştir?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Arkadaşlarınızdan birisi Hoca, bazıları komşu olarak görev alsınlar. Bu olayı sınıfta canlandırınız.

2 — Sınıfta, Nasrettin Hoca fıkralarını anlatınız. En güzel fıkra anlatan arkadaşınızı seçiniz.

ARAŞTIRALIM

Yaşadığınız çevrenin gezilecek, görülecek yerleri nereleridir?
Buraların başlıca özellikleri nelerdir?

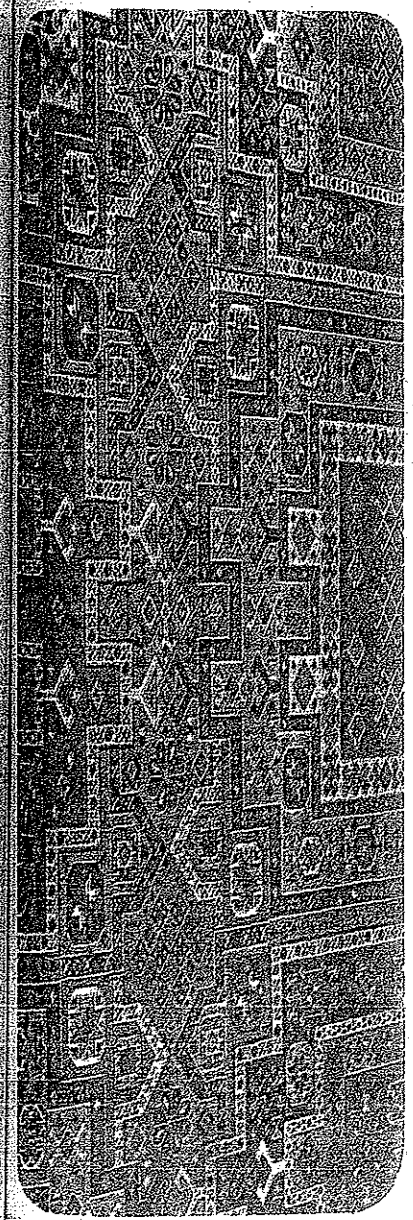

HER ŞEYDE VATAN

Dağ desem, taş desem,
Vatan!...
Kurt desem, kuş desem,
Vatan!...
Deniz desem, göl desem,
Bağ, bahçe, tarla, orman...
Daha, daha...
Su çevre, şu kilim, şu halı
Kısaca,
Her şeyde vatan!...

Bedri GİDER

BUNLARI BİLELİM :

Kurt, kuş: Vatanın bütün hayvanları, kuşları, böcekleri.

Çevre: Şiirdeki anlamıyle, tellerle işlenmiş mendil.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Şair, vatan sevgisini hangi varlıklarda duyuyor?

2 — Halılarımız, kilimlerimiz, el işlemelerimiz nelerle süslenir? Şair, bu süslemelerde de vatan sevgisini duyuyor mu?

3 — Vatanımızı korumak ve kurtarmak için, atalarımız neler yapmışlardır?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Bu şiir, kaç mısradan meydana gelmiştir?

2 — Şiirde, mısra başındaki kelimelerin ilk harfleri nasıl yazılmıştır?

3 — Bu şiirde, cins ismi olan kelimeler hangileridir?

4 — Şiirde geçen isimler, ismin hangi hallerinde kullanılmıştır?

5 — Şiirde, birbiri ardınca sıralanan isimlerden sonra, noktalama işaretlerinden hangisi kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Oturduğunuz yer, yurdumuzun hangi bölgesinde bulunuyor?

2 — Bölgenizin tabiat güzelliklerini gösteren resimler veya fotoğraflar var mı? Bulabildiklerinizi bir zarf içinde saklayınız.

3 — Yaptığınız bir geziyi, gezide gördüklerinizi, gezi sevincini anlatan bir yazı hazırlayınız.

Yazdıklarınızı sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz.

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, bir ormanı, bir koruyu gezdiniz mi?

Orada, hangi ağaçları gördünüz?

ÇAM AĞAÇLARI

Burası büyük bir çam ormanıydı. Ormanın en küçük ağacı, yanında yükselen büyük çamı çok beğenirdi. Bütün kuşlar onun dalları arasında, cıvıl cıvıl ötüşürdü. Küçük çam, kendisini onun yanında çok küçük görürdü. Her gün, "Ah ben de onun gibi olabilsem!" derdi.

Büyük çam ağacı, işin farkındaydı. Bütün gün kendisini hayran hayran seyreden küçük çamın haline için için gülerdi. Gölgesinde büyüyen bu küçük çama bir gün seslendi: "Neden acele edi-

yorsun böyle?" dedi. "Bugün benim kadar büyük ve gösterişli değilsin ama zaman seni de yetiştirecek. Sen de büyüyeceksin. Belki benden çok daha uzun boylu olacaksın. Kendine güven. Tabiat ana cömerttir.Belki bir gün onun yardımıyle bu ormanın en ulu ağacı sen olursun."

Aradan aylar geçti. Bir gün ellerinde baltalarla adamlar ormana geldiler. Bütün ağaçları bir bir gözden geçirdiler. Seçtikleri ağaçlara nişan koydular. Sonra da bu ağaçları başladılar kesmeğe...

Kesilen ağaçların arasında o büyük çam da vardı. Şimdi o güzel dalları ile yere serilmiş yatıyordu. Onu böyle görmek küçük çama öyle dokundu ki... Hele kesilen ağaçları arabalara yükleyip götürdükleri zaman... Küçük çam bu ayrılık karşısında göz yaşlarını tutamıyor, için için ağlıyordu.

Aradan zaman geçti. Şimdi ormanın en büyük ağacı, o eski küçük çamdı. Ara sıra eski, büyük arkadaşını düşünür, böyle kesilip de nereye götürüldüğüne bir türlü akıl erdiremezdi.

Günlerden bir gün uyuklarken kulağına ince bir ses geldi:

"Ah ne büyüksün. Ne kadar boylusun. Güzelliğin gözlerimi kamaştırıyor. Bütün kuşlar senin dallarında cıvıldaşıyor. Ben de senin gibi büyük ve güçlü olmayı isterim. Ne yapmalıyım senin gibi yücelmek için?"

Bu sözleri duyunca eski küçük çamın uykusu açıldı. Eğilip baktı. Gölgesinde yetişen bir küçük çam fidanıydı bunları söyleyen. Eğildi. Sevgiyle küçük çama baktı. Gülümsedi:

— Bana mı söylüyorsun bunları?

— Evet.

— Beni büyük ve güçlü mü görüyorsun?

— Elbette... Sen o kadar yücesin, o kadar güzel ve güçlüsün ki, imreniyorum sana. Ben senin yanında kendimi çok küçük buluyorum.

Bu sözler karşısında, o, kendi çocukluğunu düşündü. Ormanın en ulu, en güzel çamı yine aklına geldi. Tatlı tatlı gülümsedi. Şimdi de umut veren sözlerle küçük fidanı güçlendirmek sırası kendisindeydi. Biraz daha eğildi. Başladı bir zamanlar kendisine söylenmiş olan o tatlı sözleri gölgesindeki fidana söylemeğe.

Mükerrem Kâmil SU

BUNLARI BİLELİM:

Hayran hayran seyrederdi: Karşısındakini çok büyük, güçlü görür, onun gibi olmak isterdi.

İşin farkındaydı: (Parçaya göre) Büyük çam, küçük çamın ne düşündüğünü biliyordu.

Nişan koydular: Bazı ağaçlara işaret koydular.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Küçük çam, her gün ne derdi?

2 — Büyük çam, küçüğü nasıl teselli ederdi?

3 — Büyük çamın sonu ne oldu?

4 — Küçük çam büyüyünce, küçüklere neler söylemeğe başladı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılan kelimelerin, sonlarına hangi ekin getirildiğini araştırınız.

- Bir gün ellerinde baltalarla adamlar **ormana** geldiler.
- Şimdi, büyük çam ağacı, **yere** serilmiş yatıyordu.
- Sevgiyle küçük **çama** baktı.
- O, aynı sözleri, şimdi küçük **fidana** söylüyordu.

2 — Aşağıdaki cümleleri, defterinize yazınız. Altı çizili kelimeleri, cümlelere uygun duruma getiriniz.

- Bir gün, **köy**... gidiyordum.
- Zil çalınca, **sınıflar**... gideriz.
- Üzüm **üzüm**... baka baka kararır.
- Yüksek tepelerde hem **yılan**... hem **kuş**... rastlayabiliriz.

3 — İsimlerin, büyük ses uyumuna göre, sonlarına "**-e çekim eki**" alarak kullanılış biçimlerine, "**ismin -e hali**" denir.

4 — Aşağıdaki isimleri, ismin -e haline göre, çeşitli cümlelerde kullanınız.

ev, çarşı, bağ, yayla, bahçe.

5 — Okuduğunuz parçada soru işareti, hangi sözlerin sonunda kullanılmıştır? Bu sözlerin sonunda, soru işaretinin kullanılış nedenini tartışınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

Bu ders yılında, sınıf arkadaşlarınızla birlikte bir müzeyi gezmeye veya bir tarihi eseri incelemeye gittiniz mi? Hatırlayınız.

O gün, oraya nasıl gittiniz? Kapıda kimlerle karşılaştınız? İçeriye nasıl girdiniz? Orayı gezerken nelere dikkat ettiniz?

Yukarıdaki sorulardan yararlanarak o günkü gezinizi ve gezide gördüklerinizi anlatınız.

Daha sonra, bu anlattıklarınızı kısa kısa cümlelerle yazınız. Yazdığınız cümlelerin düzgün ve anlamlı olup olmadıklarını araştırınız.

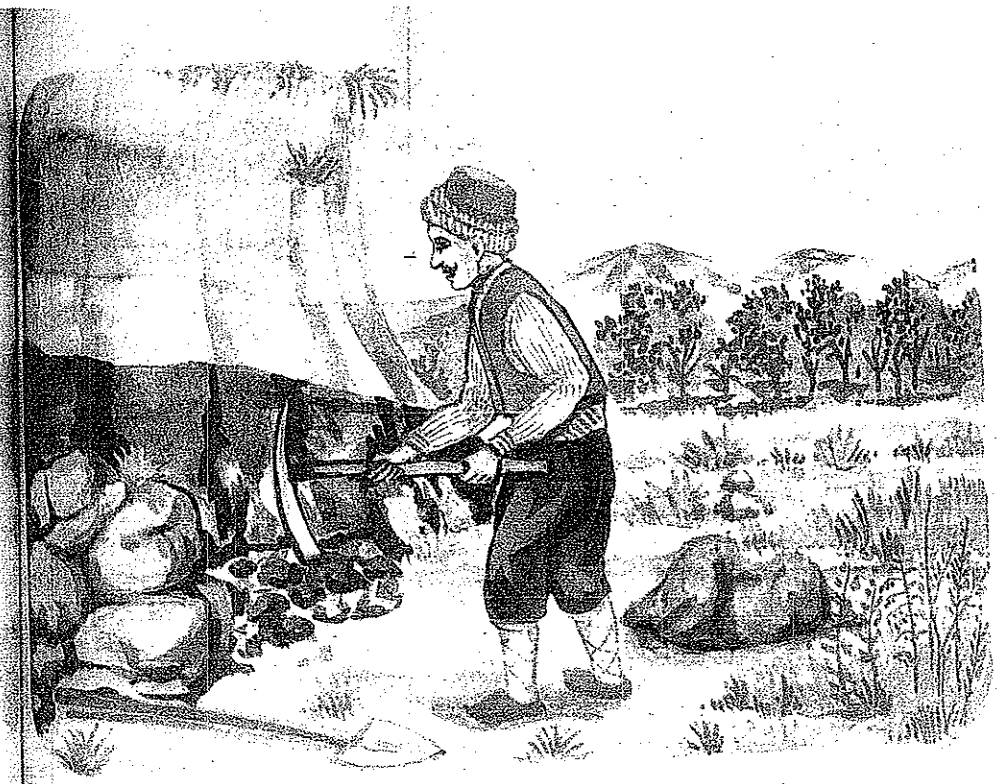

ARAŞTIRALIM

Bulunduğunuz çevrede, çeşitli madenler var mı?
Bunlardan, en önemlileri hangileridir?

UZUN MEHMET

Uzun Mehmet bir köylü çocuğu idi. Zonguldak'ta bir köyde doğdu, büyüdü. Asker oldu. İstanbul'a gitti. Orada, deniz eri olarak askerlik yaptı.

Günler geldi, geçti, askerlik bitti. Son gün erler toplandılar. Bölük komutanı geldi. Elinde bir parça maden kömürü vardı. Dedi ki:

— Arkadaşlar, bunun maden kömürü olduğunu asker ocağında öğrendiniz. Türkiye'de maden kömürü var mı, yok mu, bilen yok. Belki var, belki yok. Onu bulmak memlekete çok büyük hiz-

met olacak. Gittiğiniz köyde, dağda, derede, her yerde bu kömürü arayın, arkadaşlar.

Bölük komutanı her ere bir parça maden kömürü verdi.

Uzun Mehmet, birkaç gün sonra köyüne döndü ve hemen arama işine başladı.

Bir akşam üzeri Uzun Mehmet, beş on parça kara taşla eve döndü.

Anası:

— Bunlar ne oğlum? Bu kadar taşı neden eve getirdin? diye sordu.

Uzun Mehmet, getirdiği taşları bir bir ocağa attı. Baktı, bekledi. Hayır bunlar maden kömürü değildi. Ocağa atılan taşlar yanmamıştı.

Aradan haftalar geçti. Uzun Mehmet, her gün eve kara taşla geliyordu. Hemen ocağın başına geçiyordu. Bu taşları ocağa atıyor, uzun uzun bekliyordu.

Bir gün, Uzun Mehmet, dere kenarında yine siyah siyah taşlar buldu. Bunları da ocağa atarak denedi. Bu sefer topladığı taşlar yanmıştı. Böylece Uzun Mehmet, çevrede maden kömürü bulunduğuna inandı. Her gün maden kömürü aramaya gitti. Bir sabah, erkenden evden çıktı, bütün gün yürüdü. Akşam üzeri, bir yarın önüne geldi. Burası tam bir maden kömürü yatağı idi.

Uzun Mehmet:

— Buldum, işte şimdi buldum! Maden kömürü yatağı burası, diye çok sevindi. Kömürü kazdı, bunları bir çuvalın içine doldurdu ve evine getirdi.

Bahar gelince Uzun Mehmet yola çıktı. İstanbul'a vardı. Doğru kışlaya gitti. Orada komutanını buldu. Bölük komutanı kömürü aldı, baktı:

— Evet bu maden kömürü. Aferin Mehmet bunu nerede buldun?

Uzun Mehmet:

— Zonguldak'ta diye cevap verdi.

O gün, bölük komutanı "Uzun Mehmet, Zonguldak'ta maden kömürü buldu" diye hükümete haber verdi. Hükümet, Uzun Mehmet'e elli altın lira armağan verdi. Altı altın lira da aylık bağladı.

Bir gün geldi, herkes gibi o da öldü. Fakat "Uzun Mehmet adı kaldı, hiç unutulmadı.

Emin ÇAKIROĞLU

(UZUN MEHMET adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Maden kömürü: Yer altından çıkarılan kömür.

Yar: Akarsuların aşındırarak meydana getirdikleri yer yarığı, uçurum.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Bölük komutanı, köyüne dönen erlere neler dedi? Niçin
2 — Uzun Mehmet, maden kömürünü bulunca nereye gitmiş? Niçin?
3 — Uzun Mehmet, kömürü bulduktan sonra ne yaptı?
4 — Uzun Mehmet'in bu başarısını, hükümet nasıl değerlendirdi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılan kelimelerin sonlarına hangi ek getirilmiştir?

- Uzun Mehmet, **Zonguldak'ta**, bir **köyde** doğdu.
- **Türkiye'de** maden kömürü var mı? yok mu? bilen yok.
- Gittiğiniz **köyde, dağda derede, her yerde** bu kömürü arayın.
- Bir gün, Uzun Mehmet, dere **kenarında** yine siyah taşlar buldu.

2 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Siyah yazılan kelimeleri, cümlelere uygun biçime getiriniz.

- **Bahar**... kırlara gideriz.
- Ben, **Afyon**'... doğdum.
- Ayşegül, çocuk **bahçesi**... oynuyor.
- Öğleden sonra, **kitaplık**... çalışacağım.

3 — İsimlerin, büyük ses uyumuna göre, "-de" çekim eki alarak kullanılış biçimlerine **"ismin -de hali"** denir.

4 — Aşağıdaki isimleri, ismin -de halinde, çeşitli cümlelerde kullanınız.

- oda
- bahçe
- deniz
- kamyon
- sıra
- kitap
- dere
- bağ

5 — Okuduğunuz parçada kimlerin konuşmaları var? Bu kişilerin adlarından sonra, noktalama işaretlerinden hangisi kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

Okuduğunuz parçada, Uzun Mehmet'in maden kömürünü nasıl bulduğu, bazı yönleriyle anlatılmıştır. Çeşitli ansiklopedilerden, okul veya sınıf kitaplığınızdaki kitaplardan, Uzun Mehmet hakkında daha başka, geniş bilgiler toplamaya çalışınız.

Topladığınız bilgileri, sınıfta birleştiriniz ve tamamlayınız.

Sonra, bu bilgilerden faydalanarak, okul gazetesi için Uzun Mehmet hakkında, bir yazı hazırlayınız.

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, deniz göl veya derede hiç balık tuttunuz mu?
Bir balıkçı, balığa çıkarken yanına hangi araçları alır?

ATLAS OKYANUSU'NDA BALIKLAR

Atlas Okyanusu'nda balıktan yana şansımız yoktu. Hiç balık tutamıyorduk. Bir gün oltaya garip bir balık asıldı. Boyu bir metre kadardı. Alt çenesi üst çenesinden çok uzundu. Ağzında üç sıra sivri dişleri, mandanınki gibi de gözleri vardı. İskeletinden ayrı olarak derisinin altında boylamasına uzanan ince, uzun kılçıklar bulunuyordu. İsmini sonradan öğrendik: "yılan - uskumru" Pek ender olarak ve ancak açık denizlerde rastlanan bir balıkmış.

Bütün yol boyunca, çevremizde "uçan - balıklar" cirit atıyor-

du. Bunların en irisi uskumru büyüklüğünde oluyor. Bunların kuyruğu çok kuvvetlidir. Uçan - balık, kuyruğunu hızla hareket ettirir, böylece kendini sudan havaya fırlatır. Sonra havada kanatlarını açıp birkaç yüz metre dalgaların arasında kıvrılır, hızı bitene kadar uçar. İki metreden fazla havalanmaz. Bazen uçan - balıkları, büyük balıklar kovalarlar. O zaman, yüzlerce uçan - balık birdenbire havalanır. O anda, balıklar arasında, bir ölüm - kalım savaşı başlar. Bunların üstünde de kuşlar uçuşur. Uçan - balıkların bazılarını havada kuşlar kapar. Bazılarını da denize düşünce büyük balıklar yutar. Geceleri, uçan - balıklardan bazıları uçarken yelkenlimize çarpar, güverteye düşerdi. Teknemizdeki kedimizin en çok sevdiği şey, işte bu şekilde tekneye düşen uçan balıklardı. Kedimiz yakaladığı uçan balığı, kanat ve pullarından başka geriye bir şey bırakmadan hepsini yerdi.

Geceleri, kedimiz ayak ucumuzda uyurdu. Arada bir kalkar, bütün güverteyi, halatların altını iyice araştırırdı. Bu araştırma sırasında, bir uçan balık bulursa sevinir, yerinde duramazdı. Sonra da başından başlayarak, kemire kemire onu yerdi. Kedimiz uçan balıklara o kadar alışmıştı ki uykusunda bile güverteye balığın düştüğünü hissederdi. Bakarsınız, uyurken birdenbire ok gibi kamaradan dışarıya fırlardı. Ara sıra bizim kaptan payını da unutmaz, ayırırdı. Bir gece yarısı, çiğ balık kokusu ile uyandım. Çevreyi iyice araştırdım. Bir şey bulamadım. Neden sonra, yarısı yenmiş bir uçan balığı yastığımın altında buldum. Anladım ki kedim yakaladığı uçan balığın hepsini yiyememiş, yarısını oraya saklamış.

Açık denizde, kuşlara pek az rastlanır. Martılar, ancak kıyıya yakın yerlerde yaşar. Okyanus ortalarında, kırlangıca benzeyen kırçıl renkli uçan kuşlara da rastlanır. Bunlar, yorulmadan, dinlenmeden dalgalar arasında uçarlar. Bir de sıcak iklim bölgelerinin, ufak bir martı büyüklüğündeki bembeyaz tüylü kuşları vardır. Bunlara "bosun" derler. Bosunların bir tek tüyden upuzun kuyrukları olur. Her zaman çift çift dolaşırlar.

Sadun BORO

(PUPA YELKEN adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Yelkenli: Rüzgâr gücünden yararlanarak yol almak üzere yapılan bir çeşit gemi. Bu gibi gemilerin direklerine kalın bezden bir kanat çekilir. Buna da yelken denir.

Güverte: Gemilerde ambar ve kamaraların üst kısmı.

Ölüm - kalım savaşı: Yok olmaktan kurtulmak için yapılan savaş.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazar, yılan - uskumru balığını nasıl tanıtıyor?

2 — Uçan balıklar, nasıl balıklarmış?

3 — Kedinin, en çok sevdiği şey neymiş?

4 — Açık denizlerde, hangi kuşlara rastlanırmış?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde birer kelime eksik bırakılmıştır. Bunları, okuduğunuz parçaya göre tamamlayınız ve defterinize yazınız.

- Atlas Okyanusu'nda ..... yana şansımız yoktu.
- Alt çenesi üst ..... çok uzundu.
- Uçan - balık, kuyruğunu hızla hareket ettirir, böylece kendini ..... havaya fırlatır.
- Geceleri uçan ..... bazıları uçarken yelkenlimize çarpar.

2 — Birinci alıştırmada, tamamladığınız isimlerin sonlarına hangi çekim eki getirilmiştir?

3 — İsimlerin, büyük ses uyumuna göre, "**-den çekim eki**" olarak kullanılış biçimlerine "**ismin -den hali**" denir.

4 — Aşağıdaki isimleri, ismin- den haline göre çeşitli cümlelerde kullanınız.

- İstanbul
- çarşı
- orman
- ev
- köy
- merdiven

5 — Okuduğunuz parçadan, içinde virgül kullanılan iki cümle seçiniz. Bu cümlelerde virgül, hangi kelimelerden sonra kullanılmıştır.

ANLATALIM, YAZALIM :

Okuduğunuz yazının yazarı, yelkenliyle, dünya gezisine çıkmıştır. Bu parçada yazar, Atlas Okyanusu'nda karşılaştığı değişik görünüşlerden bazılarını anlatıyor.

Radyoda, televizyonda, başka ülkeleri tanıtan, orada yaşayan insanlar hakkında bilgi veren programlara rastlıyor musunuz? Bu programlardan birisini hatırlayınız. Dinlediklerinizi arkadaşlarınıza da anlatınız.

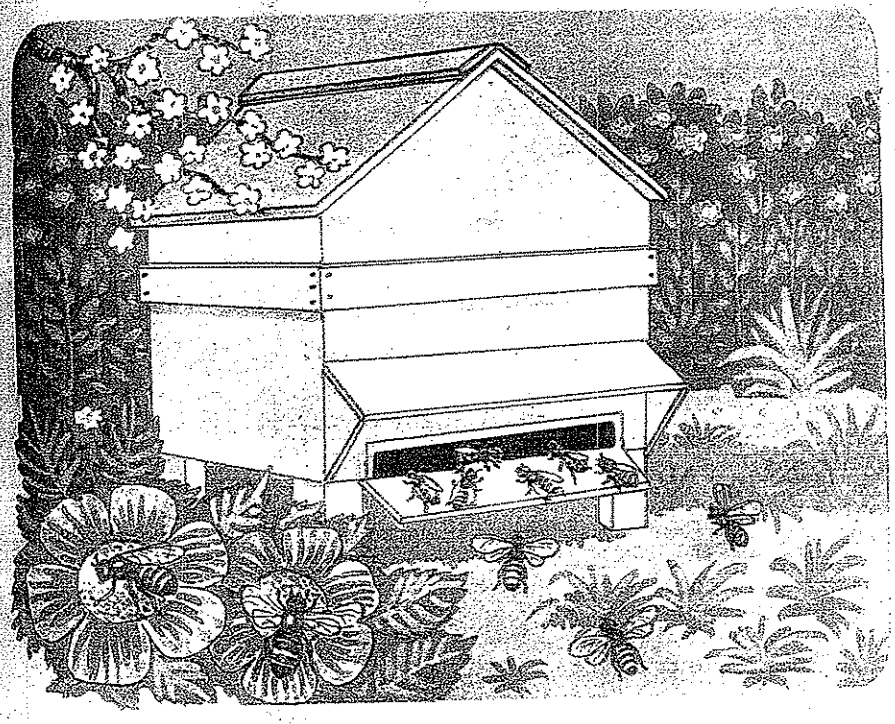

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde arıcılık yapanlar var mı?
Arılar, kışı nerede geçirirler?

ARIBEYİ

Arılar vızıldadılar. Sonra hepsi birden kovanın kapısından dışarı fırladılar. Bütün kış içerde oturmuşlardı. Şimdi açık havaya çok ihtiyaçları vardı. Her yere girip çıkıyor, kovanın üzerinde dolaşıyor, çiçeklere, çalılara doğru uçuyor, toprağın üzerinde geziniyorlardı. Sayıları birkaç yüz kadar vardı.

Kovandan en son olarak arıbeyi çıktı. Vücutça ötekilerin hepsinden daha iriydi ve kovandaki bütün arılara o emir verirdi. Dışarı çıkar çıkmaz arıları çevresine topladı: "Şimdi eğlenceyi bırakın da, hemen işe başlayalım çocuklar." dedi.

1975 Üçüncü Basılış F. 8
Türkçemiz IV

Arıbeyi, arılarını bölük bölük ayırıp her bölüğe ayrı bir ödev verdi: "Siz uzaklara uçup bal arayacaksınız. İkinci bölük çiçek tozu toplayacak. Döndüğünüz zaman hepiniz getirdiklerinizi kovandaki yaşlı arılara vereceksiniz."

Görev alan bölükler uçup uzaklaştılar. En son olarak genç arıların bölüğü kalmıştı. Onlar, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. "Ya biz?" diye sordular, "Bizim ödevimiz nedir?"

Arıbeyi: "Siz de oturup terliyeceksiniz!" diye cevap verdi. "Bir, iki, üç... Haydi bakalım!"

Genç arılar hemen, terlemeye koyuldular. Vücutlarından sapsarı balmumu sızıyordu.

Arıbeyi: "Haydi, şimdi de ev yapacağız," dedi.

İhtiyar arılar, hemen gelip balmumunu topladılar. Bununla hepsi biribirine benzeyen altı köşeli, ufacık hücreler kurmaya başladılar. Bal ve çiçek tozu toplamaya çıkan ekipler, kovana döndüler. Getirdiklerini, arıbeyinin ayaklarının dibine serdiler.

Arıbeyi: "Şimdi hamur yoğuracağız." dedi. "Ama önce, çiçek tozunun içine biraz bal katın ki, hamur tatlı olsun."

Bütün arılar hemen hamur yoğurup küçük arı ekmekleri hazırladılar. Sonra bunları götürüp altı köşeli odacıkların içine koydular.

Arıbeyi: "Haydi, dedi, şimdi yeniden hücre yapacaksınız!"

Genç arılar, yeniden balmumu terlemeye başladılar. Yaşlı arılar bu mumlarla birçok hücre daha kurdular. Kovanın içinde bir hamaratlıktır gidiyordu. Nihayet her şey tamamlanınca arıbeyi derin derin içini çekti: "Eh, şimdi iş görme sırası artık bana geldi." dedi. Onun işi, öteki arılarınkinden daha güçtü. Arıbeyi yeni yapılan hücrelere girip çıktı. Hepsinin içine birer tane yumurta bıraktı. Böylece her yumurtanın kendine mahsus bir odası oluyordu. Arıbeyi, yumurtaların hepsini yerleştirdikten sonra işçi arılara, hücrelere birer kapı örüp sıkı sıkı kapamalarını emretti. Arılar bu işi de bitirdiler. Arıbeyi: "Çok güzel çalıştınız. Şimdi de kovanın tam kenarına on tane büyük ve güzel oda daha yapın," dedi.

Arılar bunu da çabucak becerdiler. Arıbeyi bu odaları da dolaşıp onların içine de birer tane yumurta bıraktı, sonra kapıları yine sıkıca kapattırdı.

Arılar artık her gün çıkıp çevreyi dolaşıyorlar, yığın yığın bal ve çiçek tozu toplayıp getiriyorlardı. Fakat akşamları işleri bittikten

sonra, hemen hücrelerin kapılarını aralayıp içerdeki yumurtalara bakıyorlardı. Nihayet bir gün arıbeyi: "Artık hazır olun! dedi. Çocuklar yumurtalarından bugün çıkacaklar."

Az sonra, yumurtaların hepsi birden patlayıverdi. Şimdi her hücrenin içinde minicik birer yavru yatıyordu.

Onları gören genç arılar şaşırarak: "Bunlar ne biçim şeyler böyle?" diye sordular, "Bunların ne gözleri, ne de kanatları var!"

(TABİAT ANA ANLATIYOR
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Kovan: Arıların yuva edinmeleri için yapılan tahta veya sepet sandık.

Balmumu: Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından saldıkları, yumuşak ve sarımsı madde.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Arıbeyinin görünüşü, diğer arılardan farklı mıdır?
2 — Arıbeyi, arıları kaç bölüğe ayırdı?
3 — Arıbeyi, her bölüğe hangi görevleri verdi?
4 — Genç arılar, yumurtadan çıkan arıları görünce ne dediler?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerde geçen isimlerin altlarını çiziniz.

- Sabahleyin güneş parlıyor.
- Yeni yeni çiçekler açıyor.
- Ben de balınızı, sonbaharda, şehirde satarım.
- Arılar, çiçeklere, çalılara doğru uçuyorlar.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, hangi isimler, cins ismidir?

3 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, hangi kelime bileşik isimdir?

4 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, hangi isimler aynı cinsten bir varlığı, hangi isimler aynı cinsten birden çok varlığı bildiriyor?

5 — İsimlerin, aynı cinsten bir varlığı bildiren biçimlerine tekil

isim denir. İsimlerin aynı cinsten birden çok varlığı bildiren biçimlerine **çoğul isim** denir. İsimlerin tekil veya çoğul oluşlarına **isimlerde nicelik** denir.

6 — Tekil isimleri, çoğul yapmak için sonlarına "-ler" eki getirilir. Bu eke çoğul eki denir.

7 — Çoğul eki olan -ler, kelimenin son hecesindeki sesli harfin inceliğine, kalınlığına bağlı olarak, büyük ses uyumu kuralına göre eklenir.

Örnek:

kalem + ler ——→ kalemler

elma + lar ——→ elmalar

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parça, hangi kitaptan alınmıştır? Siz bu kitabı gördünüz, okudunuz mu?

2 — Fen ve tabiat bilgileri konularıyle ilgili hangi kitapları okudunuz?

3 — Okulunuzun uygulama bahçesinde, arıcılık, tavukçuluk gibi çalışmalar yapıyor musunuz?

ARAŞTIRALIM

Baharda, tabiatta ne gibi değişmeler oluyor?

İLKBAHAR SABAHI

Güneş ufkun kenarından
Yavaş yavaş yükseliyor
Köyün yeşil dağlarından
Serin nefesler geliyor

Beyaz, sarı, mavi, renk renk,
Çiçekler açmış ovada
Kelebekler, benek benek
Dolaşıyorlar havada.

Gece yorgun akan ırmak
Tatlı seslerle coşuyor
Artık herkes uyanarak
Kendi işine koşuyor

Yalnız küçük bir çocuk var;
Karşıki evde uykuda.
Uyanacak şimdi o da.
Köydeki bütün horozlar,

Diyorlar ki: Uyan, uyan!
Tembel olur çok uyuyan.

Orhan Seyfi ORHON

BUNLARI BİLELİM :

Ufuk: Açık denizde veya düzlüklerde gökle yerin birleşir gibi göründüğü çember.

Yorgun akan ırmak: Akarsuyun çağıldamadan, sessiz sessiz akması.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Sabahları, köy nasıl uyanıyor?
2 — Tabiat da, insanların çalışmalarına uyuyor mu?
3 — Gündüzleri, köyde herkes çalışıyor mu?
4 — Köyün horozları kimi uyandırmağa çalışıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirin birinci dörtlüğünü seyrek satırla defterinize yazınız.

2 — Birinci dörtlükte geçen isimleri çerçeve içine alınız.

3 — Aşağıdaki soruların cevaplarını, birinci dörtlükten araştırınız. Bu sorulara cevap olan kelimelerin altlarını kırmızı kalemle çiziniz.

- Köyün dağları nasıldır?
- Dağlardan gelen nefesler nasıldır?

4 — Şiirin ikinci dörtlüğünü yeniden okuyunuz. Ovada açan çiçeklerin renklerini söyleyiniz.

5 — Okuduğunuz şiirde tanıtılan çocuğun, iki özelliğini söyleyiniz.

ANLATALIM, YAZALIM :

Bu ders yılında, sınıf müsameresi, sınıf eğlence günü düzenlediniz mi?

Böyle bir hazırlığınız olduğunu tasarlayınız. Anne ve babalarınızı, bu geceye çağırmak istiyorsunuz. Onları çağıran, bir davetiye (çağrı yazısı) yazınız.

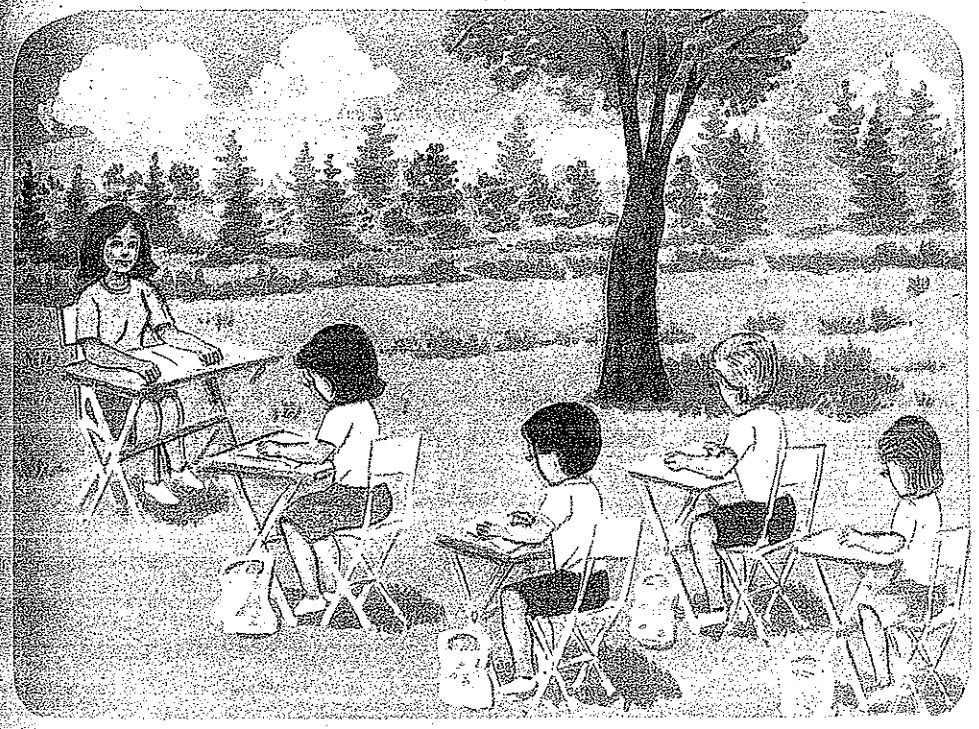

ARAŞTIRALIM

"Güneş girmeyen eve hekim girer" atasözünün anlattığı gerçekleri belirtiniz.

GÜNEŞLİ OKUL

"Güneş giren yere hekim girmez" derler. Bu eski atasözünde büyük bir gerçek payı vardır. Güneş, en önemli bir tedavi vasıtasıdır. Fakat insanlar uzun süre, güneşten yararlanmasını bilememişlerdir. Güneşin şifa verici etkisine pek az hastalık karşı koyabilmektedir.

Doktor Raliye, modern güneş tedavisinin kurucularından sayılır. Doktor Raliye, hastalarını iyileştirmek için İsviçre'nin en güzel, en manzaralı, yüksek yeri olan Leysin'de güneş tedavisini başarıyle

uygulamıştır. Bugün Leysin'de elliden fazla güneş tedavisini uygulayan sağlık yurdu vardır.

Fakat Doktor Raliye, bunlarla yapılacak işlerin bittiğine inanmıyordu. Hastalığı önlemekten daha çok, hastalıklara karşı korunmak daha önemliydi. Onun için, büyük şehirlerin, güneşsiz, nemli ve kirli havası içinde yaşamanın zararlarını düşünüyordu. Bunun yerine kırların güneşli, hayat verici, temiz havasında yaşamayı öğütlüyordu. Bu ilkeyi, okullara, öğrencilere uygulamak istedi. İşte "Güneşli Okul" böylece yaratılmış oldu.

Doktor Raliye, "Güneşli Okulu" kendisi şöyle tanıtıyor:

Okulumuzda, öğrencilerin zihin yeteneklerini geliştirirken vücutlarını da kuvvetlendiriyoruz. Bunun için öğretimimiz hava uygun olunca açık havada ve güneşte yapılıyor. Okul çalışmalarımıza ayrılmış özel bir yerimiz yoktur. Her öğrencinin küçük bir masası ve oturağı vardır. Bu iki parçadan yapılmış, hafif bir araçtır. Parçalar, menteşe ile birbiri üzerine kapanabilir. Yanda keten bezinden yapılmış bir torba vardır. Öğrenciler, buraya kitap, defter ve yazı takımlarını koyarlar. Ders sırasında herkes bu taşınabilir sıra ve masadan yararlanır.

Öğretmen, mevsimlere ve hava durumuna göre, o anda ders için en uygun gördüğü yeri seçer.

Çocuklar, bize geldikleri zaman çoğunlukla kalın elbiseleri içinde ve soğuktan üşüyor gibi görünürler. Açık havada üç beş hafta kaldıktan sonra durumları büyük ölçüde değişir. Kalın elbiseler çıkarılır. Cilt kızarır, ten renklenir. Çocuklar daha hareketli, daha neşeli olurlar. Ders zili çaldığı zaman, her öğrenci sırtındaki masasını olduğu yere kurar. Neşeyle derse başlarlar.

"Güneşli Okul" denememizin başarısı tam oldu.

Şüphesiz bütün okullar, bizim güneşli okulumuza tıpatıp benzeyemezler.

Şehirlerde, birçok okulun bahçesi vardır. İşte orada açık havada ve güneşli günlerde ders yapılabilir. Çocuklar oyunlarını orada oynarlar. Beden eğitimi çalışmalarını orada yapabilirler.

Bütün çocuklar için güneşten faydalanma yolları araştırılır. Güneş banyoları, sabahın serin saatlerinde yapılmalıdır.

(GÜNEŞ OKULU adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Tedavi: İyileştirme, sağlığa kavuşturma.

Nöbetleşe: Sırayla, değiştire değiştire.

Kür: İyi bakım ve ilâç tedavisi.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Güneşin, hastalıklar üzerinde, iyileştirici etkileri var mıdır?

2 — Doktor Raliye, güneş tedavisini nerede uygulamaya başlamıştır?

3 — **"Güneşli Okul"** denemesi nasıl başlamıştır? Nasıl gelişmiştir?

4 — Dotkor Raliye'ye göre, şehir ve köy okullarında, öğrenciler, güneşten nasıl yararlandırılabilir?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde, yanyana kullanılan bazı isimler siyah harflerle yazılmıştır. Bu isimlerin birbirlerinin anlamlarını tamamlayıp tamamladıklarını tartışınız.

- Doktor Raliye, **güneş tedavisinin** kurucularındandır.
- Leysin'de elliden fazla **sağlık yurdu** vardır.
- Güneşli okulda, **öğrencinin masası** hafiftir ve açılıp kapanabilir.

2 — Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi iki ismin, birbirinin anlamını tamamlayacak biçimde yan yana kullanılışına **"isim tamlaması"** denir.

Başka örnekler:

- okulun bahçesi
- bağ evi
- evin duvarı
- köy yolu

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde geçen isimlerin altlarını çiziniz.

- Bu eski atasözünde, büyük bir gerçek payı vardır.
- Büyük şehirlerin, güneşsiz, nemli ve kirli havası sağlığa zarar verir.
- Her öğrencinin küçük bir masası vardır.

4 — Bu cümlelerdeki isimlerden önce gelen ve o isimleri, çeşitli yönlerden niteleyen ve belirten kelimeler var mı?

Varsa, bu kelimeleri çerçeve içine alınız.

3 — Büyük şehirlerin havası nasıldır? Niçin?

4 — Kırların havası nasıldır? Niçin?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parçanın baş kısmındaki resmi inceleyiniz. Gördüklerinizi anlatınız.

2 — Siz de güneşten ve açık havadan faydalanıyor musunuz? Nasıl?

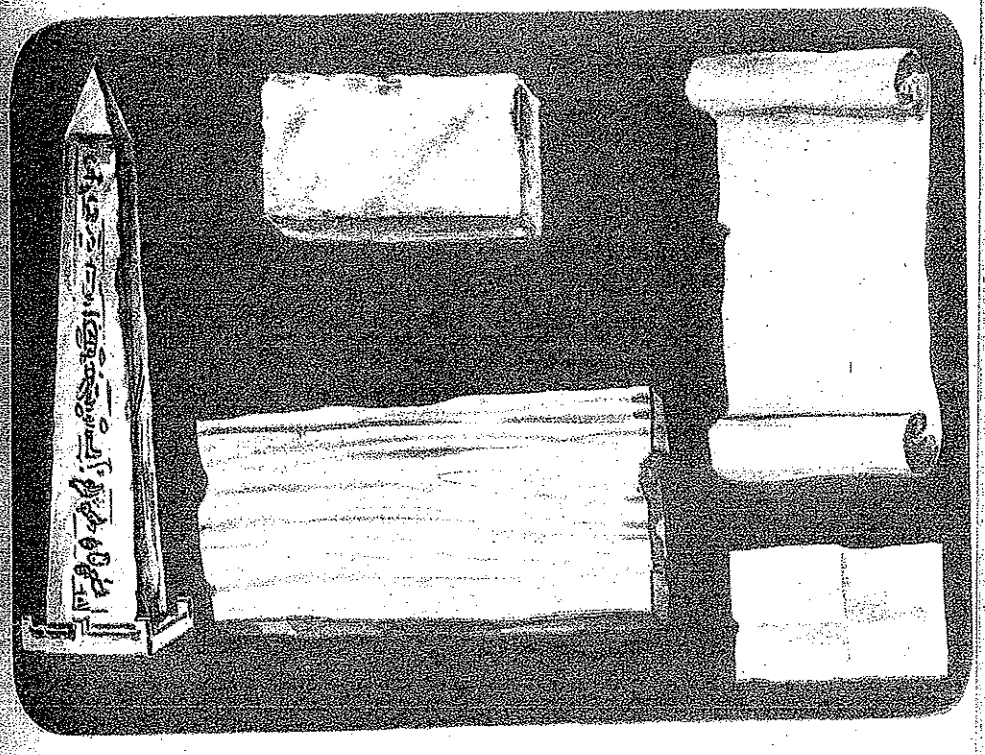

ARAŞTIRALIM

Çeşitli ansiklopedilerden, **kâğıt** ve **yazı** maddelerini okuyunuz.

Bu konuda, bilgiler toplayınız.

KÂĞITTAN ÖNCE

Bir haberleşme aracı olarak kâğıt, kültürlü toplumların en çok faydalandıkları bir gereçtir. Tarihî çağların başlangıcı olan yazı, kâğıda gelinceye kadar çeşitli gereç üzerine yazılıyordu.

Üzerine yazı yazılan en eski ve dayanıklı gereç taştır. Mısır'daki dikili taşlarla, yurdumuzdaki anıtlar, bunun en güzel örneklerini meydana getirir.

Mezopotamya ve çevresinde yazı gereci olarak kil tabletler,

yüzyıllar boyu kullanılmıştır. Anadolu Boğazköy arşivinde, Etilere ait böyle binlerce tablet bulunmuştur.

Tarih boyunca kullanılan başka bir yazı gereci de madenlerdir. Bunlardan pirinç, bakır, kurşun, tunç gibi madenler Önasya milletlerinde, Romalılarda, eski Türklerde kullanılmıştır.

Kâğıttan önce, kullanılmış bir yazı gereci de ağaçtan yapılmış levhalardır. Ağaç levhaların, ağaç tabletlerin birbirine bağlanması yoluyle, zamanla bir çeşit kitap meydana geldi.

Tahta levhalar üzerine yazı yazmak, kâğıdın icadından sonra, Avrupa'da on altıncı yüzyılın yarılarına kadar devam etmiştir. Güneydoğu Asya ülkelerinde, yaşayan kavimler, bambu ağacı kabuklarına yazı yazarlardı.

Oldukça dayanıklı bir madde olan kemik de yazı gereci olarak kullanılmıştır.

Bazı çağlarda, ağaç yaprakları üzerine yazı yazıldığı bilinmektedir. Palmiye yaprakları, yazı malzemesi olarak başta gelir. Güney Asya'da yakın yıllara kadar palmiye yaprakları üzerine yazı yazılmıştır.

Kâğıttan önce, kullanılmış bir yazı gereci de ağaçtan yapılmış papirüstür. Nil deltasında yetişen bu bitkiden yapılan papirüs, eski çağlarda, Akdeniz çevresindeki milletlerin yazı gereci olmuştur. Daha sonraları, papirüs yerine, daha sağlam olan, parşömen kullanılmaya başlanmıştır.

Parşömen, koyun, sığır, dana ve başka cins hayvan derilerinin özel olarak hazırlanmasından meydana gelir. Parşömen, pahalı bir yazı gereci olduğu için, kullanılışı yaygın olamamıştır. Kâğıdın kullanılışına kadar, Anadolu'da Bergama Krallığında, en çok aranan yazı gereci parşömen olmuştur. Böylece, Bergama şehri kültür hayatına büyük bir yardımda bulunmuştur.

Üzerine yazı yazılan bir gereç de kumaştır. Asya, Avrupa ve diğer kıtalarda kumaş üzerine, her çağda yazı yazılmıştır.

Dilimizde kâğıt kelimesinin Uygur Türkleri tarafından kullanılan "kagat" yahut "kagas" sözünden geldiğini ileri süren bilginler vardır. Bu söz ağaç kabuğu anlamına gelmektedir. Kâğıdın, ağaç kabuklarından yapıldığı düşünülürse, günümüzde kullandığımız kâğıt kelimesinin bu kelimeden geldiğini söyleyebiliriz.

Doç. Dr. Osman ERSOY

(TÜRKİYEDE KÂĞIT adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Bambu: Sıcak ülkelerde yetişen ve yirmi beş metre kadar uzayan, bir çeşit kamış.

Palmiye: Hurma cinsinden, süs bitkilerine verilen genel ad.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Üzerinde yazı yazılan en eski yazı gereci hangisidir?

2 — Daha sonra, yazı gereci olarak neler kullanılmıştır?

3 — Parşömenin kullanılışı niçin yaygınlaşamamıştır?

4 — Bugünkü kâğıt kelimemiz, hangi sözden gelmektedir?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerde geçen isimlerin altlarını çiziniz.

- Kâğıt, kültürlü toplumlarda en çok kullanılan bir gereçtir.
- Parşömen, pahalı bir yazı gerecidir.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelere, aşağıdaki soruları sorunuz. Cevap olan kelimeyi çerçeve içine alınız.

- Kâğıt, hangi toplumların kullandığı bir gereçtir?
- Parşömen, nasıl bir yazı gerecidir?

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerde geçen isimlerin altlarını çiziniz.

"Obur fare sarı buğdayları kemiriyor. Siyah kedi, fareyi yakalıyor. Fare sarı buğdayları yiyemedi."

4 — Üçüncü alıştırmadaki cümlelere, aşağıdaki soruları sorunuz. Cevap olan kelimeleri çerçeve içine alınız.

- Nasıl fare?
- Nasıl buğday?
- Nasıl kedi?

5 — Aşağıdaki kelime gruplarını, birer cümlede kullanınız.

zayıf inek — beyaz keçi — berrak su — çalışkan öğrenci.

ANLATALIM, YAZALIM :

Çevrenize en yakın olan bir postaneden, para veya paket gönderme kâğıdı, taahhütlü mektup gönderme kâğıtları sağlayınız.

Bu kâğıtların ilgili bölümlerine, istenilen bilgileri doğru şekilde yazınız.

ARAŞTIRALIM

Atatürk sağlığında, bulunduğunuz şehre de gelmiş mi?
Bunu, büyüklerinize sorarak araştırınız.

İŞTE BENİM ÇOCUKLARIM

İzmir Hakimiyeti Millîye İlkokulu'nda öğretmendim. Okulumuz bir çocuk balosu hazırlamıştı. Balo, İzmirpalas'ta verildi. Çok mutlu bir rastlayışla, o gün, Atatürk de İzmir'de bulunuyordu. O'nu da balomuza davet ettik. Herkes içinden:

— Acaba gelecek mi? diye heyecanlanıyordu.

Dakikalar saat kadar uzuyordu. Nihayet:

— Geliyor! Geliyor! diye bir ses işitildi.

Koştuk, karşıladık. O, gülümseyen bir yüzle elimizi sıktı. Ya-

nında o günlerdeki İzmir Valisi ile yüksek rütbeli subaylar vardı. Bu sırada koca salon karmakarışık olmuştu. Küçük, büyük herkes O'nu görmek, O'nun sesini duymak için çırpınıyordu. Güçlükle ortalığı biraz yatıştırdık. Öğrencilerimizden Ali, ortaya geldi. Çocuk, heyecandan bocalıyor bir şeyler bulup söyleyemiyordu. Derken küçük Ali coştu. Kendisinden geçti. Kollarını O'na doğru uzatarak, içten gelen bir sesle:

— Senin ismini andıkça, senin resmine baktıkça, seni karşımda görünce damarlarımda bir şeyin kaynadığını duyuyorum, diyebildi.

Bu sözleri duyan Atatürk de kollarını açtı:

— Öyle ise gel, öp beni, dedi!

Ali koştu, Gazi'nin boynuna atıldı. Diğer çocuklar dururlar mı? "Biz de, biz de" diye bağrışarak koştular. Atatürk'ün kucağına atıldılar, O'nu öptüler, öptüler. Bizler bu görünüş karşısında heyecandan sevinçten ağlıyorduk. Yaverler, paşalar, vali, hattâ Gazi Paşa'nın kendisi de...

Evet, yaptığı savaşların heyecanı, kazandığı zaferlerin sevinci belki O'nu ağlatmamıştır. Fakat bu, bir avuç Türk yavrusunun içten gelen coşkunluğu O'nu sarmış, heyecanlandırmıştı. Gözlerine dolan yaşları tutabilmek için dudaklarını ısırdı. Sonra heyecandan titreyen bir sesle yanındakilere döndü. Hiç unutamayacağım şu sözleri söyledi:

— İşte benim çocuklarım!...

Evet Atam, bunlar, bundan sonrakiler, daha sonrakiler, hep senin çocukların, Cumhuriyetin çocuklarıdır.

Fethiye KÖNGÜL

BUNLARI BİLELİM :

Balo: Danslı ve resmî giyimli gece toplantısı.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — O gün, baloya gelenler en çok neyi merak ediyorlardı?

2 — Atatürk, baloya gelince, salonda neler oldu?

3 — Küçük Ali, sonra da diğer çocuklar ne yaptılar?

4 — Atatürk, çevresindekilere ne diyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz parçada sözü edilen çocuğun adı nedir? Ali adının başında, çocuğu belirtmek için hangi kelime kullanılmıştır?

2 — Millî bayramlarda törene katılan öğrenciler, nasıl sıra olurlar? Sıraların en önünde hangi öğrenciler, sıraların arkasında hangi öğrenciler bulunurlar?

3 — Sınıf arkadaşlarınızdan üç tanesinin adlarını alt altа yazınız. Bu isimlerin karşısına, arkadaşlarınızı, diğerlerinden ayırdeden özellikleri yazınız.

4 — Tanıdığınız meyvelerin adlarını alt alta yazınız. Karşılarına, bu meyvelerin renklerini, biçimlerini, tatlarını belirten kelimeleri yazınız.

5 — Okuduğunuz parçada, ünlem işareti, hangi sözlerin sonunda kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı haftasında, okulunuzda müsamere yaptınız mı?

Müsamere yaptınızsa, müsamerenin programını, maddeler halinde yazınız.

2 — Müsamerenize kimleri davet ettiniz? Davetiyeler üzerinde neler yazıyordu?

1975 Üçüncü Basılış F. 9
Türkçemiz IV

ARAŞTIRALIM

Bu yıl, Türkçe derslerinizde konusu gezi, yolculuk olan okuma parçaları okudunuz mu?

BİR YOLCULUK

Bursa'yı arkada bırakıp ovalara daldık. Ağaçlar yarı çiçek, yarı yaprak, en güzel çağında... Ekin tarlaları göz alabildiğine yeşil... Sekiz, on kilometrede bir çeşme... Her yer sulak. Toprağı azıcık eşseniz su fışkıracak... Türkiye'mizin en verimli topraklarında yol almaktayız. Hoşa gitmeyen tek şey yok. Uzaktaki dağlar, yaklaştığımız göller ve kasabalar ne varsa, kuzuları, koyunları, davarları, hepsi temiz. Mandaları bile.

Bir şey dikkatime çarptı: Nerede çift sürülüyorsa öküzlerin ardından birkaç tane de leylek gidiyor. Hep gözleri sabanda. Acaba

iç sıkıntısından gezintiye mi çıkmışlar? Leylekler genellikle bacalar üstünde devamlı bekleme, işsizlik halindedirler. Ara sıra takır takır bir ses çıkarırlar. Bana göre bu ses, onların esnemesidir.

Yaptıkları yetmiyormuş gibi şimdi de çiftçiyi göz hapsine almışlar.

Şoför açıkladı:

— Saban toprağı altüst edince böcekler solucanlar meydana çıkar. Leylekler de bunları yutarlar, tarlaları zararlı böceklerden temizlerler.

Aferin leyleklere!... Sürüldüğünü gördüğüm her tarlada çiftçi ile çift hayvanlarının yanıbaşında bir de leylek bulunuyor. Çevredeki leylekler tarlaları birer birer paylaşmışlar, herkes hakkına razı olmuş. Kedilerle köpekler, aynı masa veya dükkân önünde üçü, beşi, birleşip yenilenden kesilenden kavga, hile ile pay çıkarırlar. Leylekler onlara benzemiyor. Leylekler onlardan çok daha düzenli çalışıyorlar. Her sabanın arkasında sadece bir çift leylek bulunuyor. Topladıkları yiyeceklerini sırayla yuvalarına taşıyorlar.

Refik Halit KARAY

BUNLARI BİLELİM:

Saban: Tarlayı ekime - dikime hazır hale getirmek için çift süren hayvanların koşulduğu, demir uçlu alet.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazar, Bursa ovasını nasıl tanıtıyor?

2 — Yolda, yazarın dikkatini ne çekiyor?

3 — Tarlalarda, leylekler ne yapıyorlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılmış kelimelerin, kendilerinden sonra gelen isimleri hangi yönlerden belirttiklerini araştırınız.

- Sekiz, on kilometrede bir çeşme var.
- Tarlaları, zararlı böceklerden temizlerler.
- Her sabanın arkasında bir çift leylek bulunuyor.

2 — Aşağıdaki kelimelere uygun birer isim getiriniz. Sonra, kelime gruplarını çeşitli cümlelerde kullanınız. Bu cümleleri defterinize yazınız.

Örnek: yağmurlu yağmurlu **hava**

Yağmurlu havalarda şemsiyelerimizi alırız.

- sıcak
- karlı
- uzun
- pahalı
- verimli
- yeşil

3 — Aşağıdaki bölmeleri defterinize çiziniz. Sol bölmede, bazı hayvanların adları var. Sağ bölmeye, bu hayvanların niteliklerini bildiren kelimeleri yazınız.

varlıkların adları:	özellikleri:
horoz	
aslan	
tilki	
karga	

4 — Bu çalışmalarda olduğu gibi isimlerden önce kullanılan bazı kelimeler, o ismi çeşitli yönlerden belirtir veya nitelerler.

Varlıkları, çeşitli yönlerden belirten veya niteleyen kelimelere **SIFAT** denir.

5 — Okuduğunuz parçada, hangi cümlelerin sonunda, üç nokta kullanılmıştır? Bu cümleler, anlamca tamamlanmış cümleler midir? Yoksa, bu cümlelerde söz, maksatlı bir şekilde kesilmiş midir?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Türkçe dersinde, Muratlar yazılı anlatım çalışması yapıyorlardı. Öğretmenleri, onlardan aşağıda belirtilen konu ile ilgili bir mektup yazmalarını istedi.

"Yaptığınız bir gezide, bindiğiniz taşıt bozuldu mu? O zaman siz ne yaptınız? Taşıtı kullanan kişi ne yaptı? Diğer yolcular ne yaptılar? Sonuç ne oldu?

2 — Murat, yazma konusunu iyice anladıktan sonra, defterine şunları yazmağa başladı.

Ankara, 26/3/1974

Arkadaşım Erdinç,

Geçen yaz, tatilin son günlerinde İstanbul'dan Ankara'ya geliyorduk. Yanımda kardeşim Ayşegül, annem ve babam vardı. Hava sıcaklı. Otobüsümüz akşama doğru İstanbul'dan hareket etti.

Hepimiz sevinçliydik. Düzce'yi geçmiştik. Otobüsümüz yolun kenarında duruverdi. Şoför: "Motorda aksama var! dedi. O anda gece yarısıydı.

3 — Murat'ın o anda yaşadığı durumu gözünüzün önünde canlandırınız. Bundan sonraki duruma göre Murat'ın mektubunu tamamlamaya çalışınız.

Tamamladığınız mektubu, sınıfta birbirinize okuyunuz.

ARAŞTIRALIM

Yurt güzelliklerini, yurt sevgisini anlatan başka hangi şiirleri okudunuz?

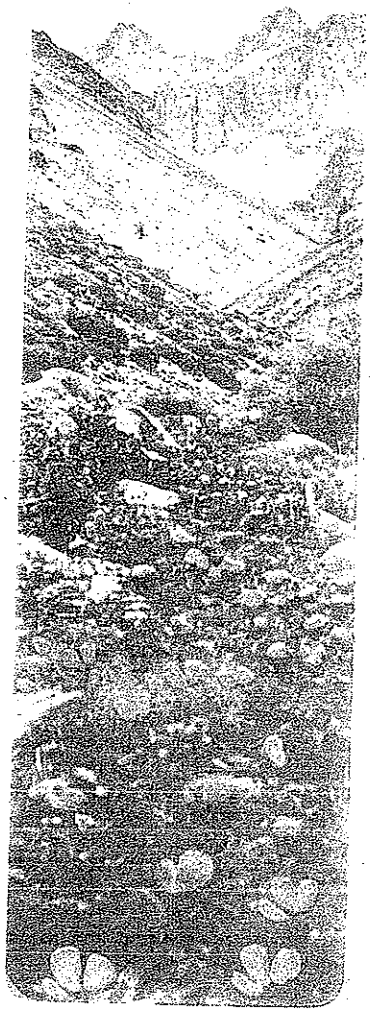

YURDUM

Yurdumun bütün kırları,
Baharda yeşerir, güzelim baharda.
Bütün ağaçları, - önce bademler -
Baharda çiçek açar, güzelim baharda...

Yurdumun bütün tarlaları,
Bereketli, verimli tarlaları,
Yaz ortası altın sarısıdır.
Sallanır, sevinçle, aşkla,
Sıcak rüzgârında yazın,
Bir o yana, bir bu yana...

Yurdumun bütün dağları,
Dumanlıdır başları,
Karlıdır,
Yiğitçe nöbet tutar...
Ben dağlarımı bunun için severim.

M. Sunullah ARISOY

BUNLARI BİLELİM :

Altın sarısı başaklar: Altın gibi sapsarı görünen başaklar.

Dumanlıdır başları: Dağların en yüksek tepeleri genellikle kışın, sislerle, bulutlarla kaplıdır.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yurdumuzun bahardaki güzellikleri nasıl tanıtılmıştır?

2 — Yurdumuz, yazın nasıldır?

3 — Şair, dağların hangi mevsimdeki görünüşünü tanıtıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirde geçen sıfatları bulunuz. Bu sıfatların hangi ismi niteleddiklerini veya belirttiklerini söyleyiniz.

2 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, tekrar edilmemesi gereken kelimeler var mıdır? Varsa, bu kelimeleri çerçeve içine alınız.

- Murat, babasının yanına geldi. Murat babasına sordu.
- Ayşegül, kardeşinin yanına geldi. Ayşegül, Murat'tan bir kitap istedi.
- Baba koltuğa oturdu. Baba elindeki gazeteyi okuyor.
- Anne, mutfakta çalışıyor. Anne, kahvaltı sofrasını hazırlıyor.

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Boş bırakılan yerleri, uygun gelen bir kelimeyle tamamlayınız.

- Murat yere düşüyor. . . . . ağlamağa başlıyor.
- Avcı, nişan alıyor. . . . . tavşanı vuruyor.
- Öğretmen sınıfa girdi. . . . öğrencilerini selâmladı.

4 — Üçüncü alıştırmada, tamamladığınız kelimeler, hangi isimlerin yerlerini tutmaktadır?

ANLATALIM, YAZALIM :

Yukardaki resimde gördüklerinizi, aşağıdaki sorulardan da yararlanarak anlatınız.

- Anne güvercin nerede bulunuyor? Ağzında ne taşımış?
- Üç yavru güvercin nerede bulunuyor?
- Yavruların ağızları nasıl? Niçin?
- Yavrular nasıl bağrışıyorlar?

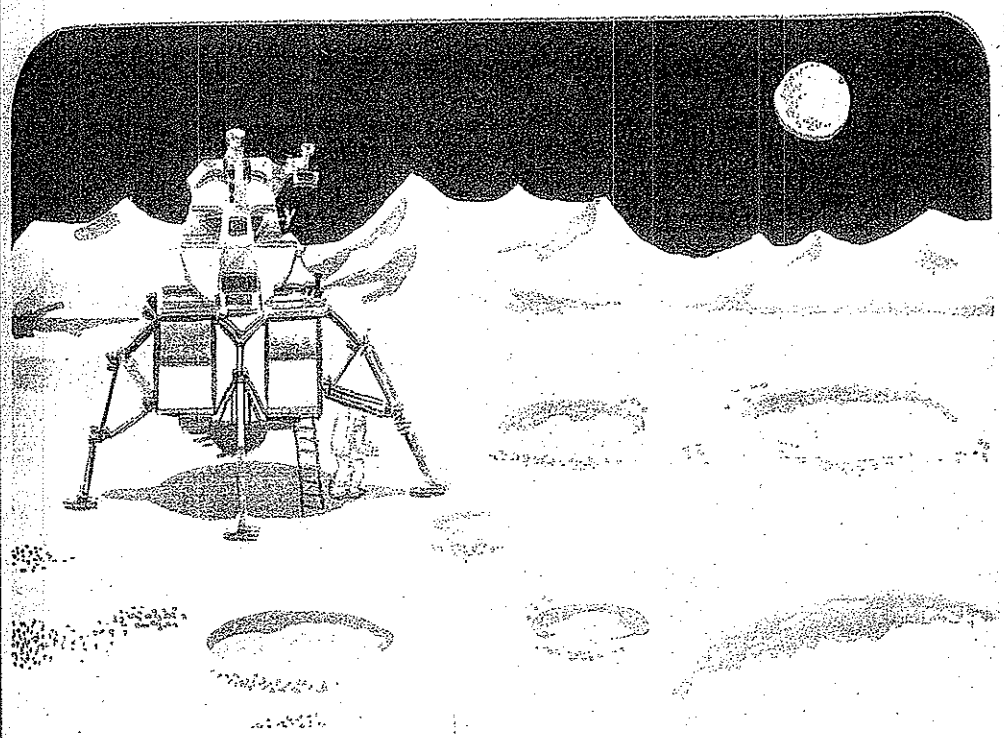

ARAŞTIRALIM

1969 yılı yazında, insanoğlu, ilk defa Aya gitmeyi başardı. Bu ay yolculuğu hakkında neler biliyorsunuz?

AYA İNİYORUZ

İnişimizin son saniyelerinde, iniş roketleri, Ay yüzünden bir hayli toz kaldırdı. Tozlar her tarafa doğru ve Ay yüzüne paralel bir şekilde büyük bir hızla yayıldı. Dünya'da, insan yerden bir toz kaldırdığı zaman bir süre havada kalır ve sonra yavaş yavaş inmeye başlar. Fakat Ay'da hava olmadığı için toz daha çok yatay bir şekilde yayılıyor. Arkada da temiz bir boşluk bırakıyor. Biz Ay'a konduğumuz zaman toz daha yere düşmemişti ve büyük bir hızla ufka doğru gidiyordu.

İnişin son döneminde yakıt durumu bizi tasalandırdı. Ay yü-

züne bir hayli uzaklıkta göstergeler yakıtın hemen hemen tamamen boşaldığını gösteriyordu. Tamamen çaresiz kalmadıkça dönüşe başlamayacaktık. Göstergelere rağmen iniş için dört saniyelik daha yakıt kaldığını tahmin ettim. İnsanın yakıt deposunu boş sanıp sonra birkaç litre daha kaldığını görmesi çok hoş oluyor.

Ayın yüzüne konduktan sonra bizi bekleyen bir sürü iş vardı. İlkönce depolardaki yakıtların havalandırılması gerekiyordu. İniş füzelerinin sıcağı ile bunlar kızışmış olabilirlerdi. İnişten sonra arkadaşlarımla birlikte en az on iki dakika durup dinlenmeden çalışmak gerekti. Ancak, bundan sonra içimiz biraz rahatladı. Bu anda, arkadaşımla el sıkıştık, birbirimizi kutladık.

Sonra Ay yüzüne çıkmaya hazırlandık. "Kartal"ın içindeki hava basıncını sıfıra indirmek, beklediğimizden çok uzun zaman aldı. "Kartal"ın kapısını açıp dışarı çıkabilmek için aracın içindeki ve dışındaki basıncı eşit duruma getirmek gerekiyordu. Ay'da hava olmadığından yani aracın dışında tam bir boşluk bulunduğundan içerdeki oksijenin, bir kapağı açmak suretiyle boşaltılması gerekti. Bu, Dünya'da denediğimiz bir işti. Oksijenin boşaltılması, sandığımızdan daha uzun sürdü. Bunun sırt çantalarından ileri geldiğini sanıyorum. Ay yüzünde dolaşırken bize oksijen sağlayacak olan sırt çantalarının yan kapakları açık kalmış olabilirdi. Bir yandan kabindeki oksijeni boşaltmaya çalışırken, sırt çantaları da öte yandan içeriye oksijen basmaktaydılar. Araç dışında yaşamamızı sağlayacak sistemlerin işler duruma getirilmesi de umduğumuzdan daha uzun sürdü.

Dışarıya çıkınca, ilk sözlerimin ne olacağını düşünmedim. Bunu, yolculuğa başlamadan önce hazırlamıştım. Çünkü herkes bu sözlerimi ilgiyle bekliyordu. Yolculuk sırasında da hep bu sözleri düşündüm. Fakat, Ay'ın yüzüne konduktan sonra ne söyleyeceğime kesinlikle karar verdim: "Bir insan için küçük bir adım, fakat insanlık için dev bir sıçrama."

ARMSTRONG

(AYI NASIL FETHETTİK adlı yazı dizisinden alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Kartal: Ay'a ilk defa inen insanları, taşıyan aracın adı.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Ay'daki tozlar, niçin Ay'a paralel şekilde yayılıyor?

2 — İnişin başında, astronot niçin tasalandı?

3 — Astronotlar, Ay yüzeyine çıkmak için nasıl hazırlandılar?

4 — Ay'a ilk ayak basan astronot, ne dedi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçadan alınan aşağıdaki cümlelerde, bazı kelimeler siyah yazılmıştır. Bu kelimeler, hangi isimlerin yerini tutmaktadır?

- Ayın yüzüne konduktan sonra **bizi** bekleyen bir sürü iş vardı.
- Ay yüzünde dolaşırken, **bize** oksijen sağlayacak olan sırt çantalarının yan kapakları açık kalmış olabilirdi.

2 — Hava güzeldi. Murat, pencereden baktı. Şunları söyledi:

"Ben, bahçemizdeki ağaçlara bakıyorum. Öğleden sonra, biz kıra gideriz."

Yukardaki sözleri defterinize yazınız.

- Birinci cümlede, bahçedeki ağaçlara bakan kim? Bunu, bildiren kelimeyi çerçeve içine alınız.
- Kıra gidecek olanlar kimlerdir? Bunu bildiren kelimeyi çerçeve içine alınız.

3 — Aşağıdaki sözleri, Murat'ın ağzından söyleyiniz. Gerekli olan düzeltmeleri defterinize yazarak yapınız.

Örnek: Murat, bugün kıra gitti.
Ben, bugün kıra gittim.

- Murat, ödevlerini bitirdi.
- Az sonra, Murat, annesi, babası, çarşıya gidecekler.
- Murat, kitapçıdan bir hikâye kitabı alacak.

4 — Bu örneklerde rastladığınız gibi, bazı kelimeler, ismin yerini tutarlar ve cümlelerde isim gibi kullanılırlar.

İsmin yerini tutan ve isim gibi kullanılan kelimelere **zamir** denir.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Aya, ilk defa ayak basan astronot, hangi cümleyi söylüyor? Bu cümle ile astronot, hangi düşünceleri anlatmak istiyor?

2 — Aya, ilk defa ayak basan astronot siz olsaydınız. O andaki duygularınızı ve düşüncelerinizi hangi sözlerle belirtirdiniz?

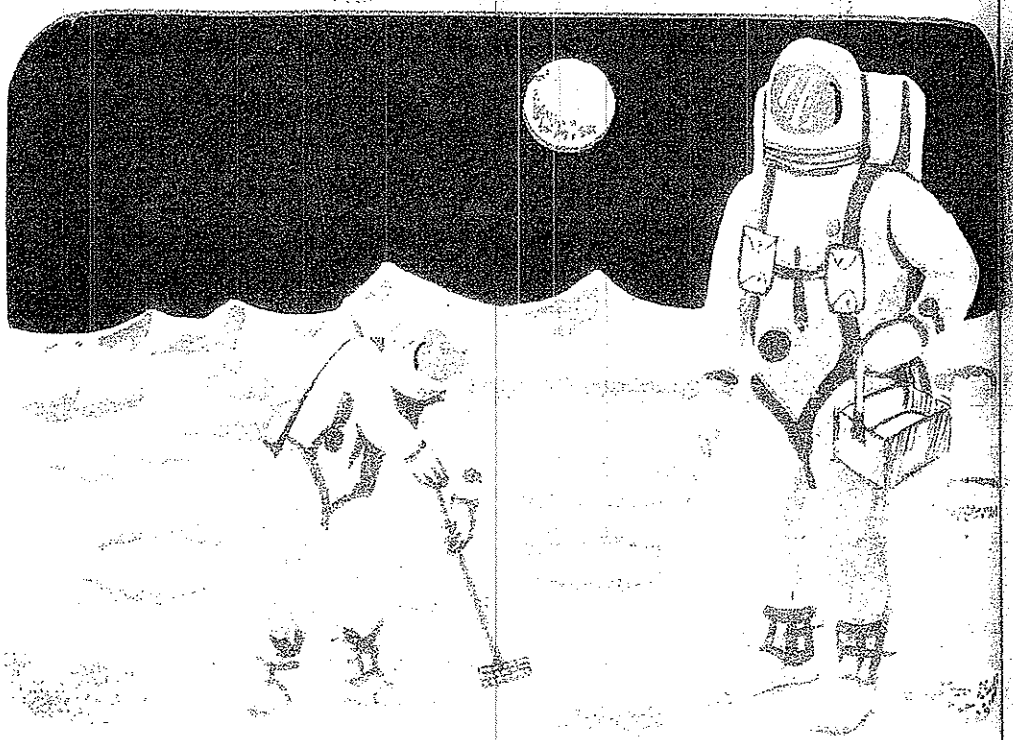

ARAŞTIRALIM

1969 yılından sonra da, insanlar Ay ve uzay yolculuklarına devam ettiler mi?

AYDAYIZ

Ay'ın yüzündeki o ayak izlerimin orada ne kadar kalacağını çok merak ediyorum. Gerçekten Ay'ın yüzü, ayak izi bırakmaya çok uygun bir toprakla kaplıymış. Bu, pudra gibi, taneli bir topraktı.

Ay'da çalışmaya çok uygun bir ortam var. Yerçekiminin azlığı birçok fayda sağlıyor. Bunun en önemlisi, az güç harcayarak çok iş yapabilme imkânıdır. Yerçekiminin olmadığı yerlerde insan yeryüzündekinden çok daha az güç harcayarak iş yapabiliyor, hareket edebiliyor. Ama bunun bir sakıncası var. Buralarda, insan bütün dikkatini belirli bir durum almak, olduğu yerde tutunmak gibi problemler

üzerinde topluyor. Ayrıca yön kavramı da yok. İnsan neresi, alt, neresi üst farketmiyor. Ay'da ise yerçekimi dünyadakinin altıda biri kadar. Hiç değilse insan bir "yerde" olduğunu hissediyor. Çok defa o kadar kuvvetli ve belirli olmamakla beraber bir yön hissi de var.

Ay'daki görevlerimden biri de, ne şekil yürümenin daha iyi olacağını araştırmaktı. Sonunda en iyi şeklin yine dünyadaki gibi yürüme olduğuna karar verdim. İki ayak üstünde kanguru gibi sıçramak yolu da uygulanabilir. Fakat bu usulde hareketler daha güç kontrol edilebiliyor.

En iyisi Ay'da uzun adımlar atmaktır. Kısa adımlarla yürüdüğü zaman insana havada yüzer gibi bir his geliyor. Kısa adımlarla yürümek gerektiği zaman önce insan hareketlerini birden hızlandıramıyor. Sonra birden durmak da mümkün olmuyor... Durmaya karar verdikten sonra da birkaç adım daha atmak zorunda kalınıyor. Onun için nerede durulacağına dört - beş adım önceden karar vermek, sonra bu kararı uygulamak gerekiyor. Yön değiştirirken de aynı durumlar ortaya çıkıyor. Dünyada hızlı dönüşler yapmak mümkündür. Fakat yerçekiminin altı defa daha az olduğu bir ortamda daha ağır hareket etmek gerekiyor.

İnsan, Ay'da dengesini kaybettiğini rahatça sezebiliyor. Birkaç denemeden sonra dengeyi bulmak kolay bir iş haline geliyor. Daha sonra Ay'a gideceklere bir tavsiyem var: Araçtan çıktıktan sonra hiç olmazsa on beş dakikalarını yürüme, yön değiştirme ve denge alıştırmalarına ayırsınlar. Kendileri için en uygun olan şekli bulsunlar.

ALDRİN

(AYI NASIL FETHETTİK
adlı yazı dizisinden alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Ortam: Çevredeki şartlar, koşullar.

Kanguru: Avustralya'da yaşayan, yavrusunu karnındaki bir torbada taşıyan, ön ayakları küçük bir hayvan.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Astronot, neyi merak ediyor?

2 — Astronot, niçin, Ayda "çalışmaya çok uygun bir ortam var" diyor?

3 — Ay'da, en iyi şekilde, nasıl yürümelidir?

4 — Astronot, daha sonraki Ay yolcularına neyi tavsiye ediyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerin son kısmı eksik bırakılmıştır. Bu cümleleri, okuduğunuz parçaya göre tamamlayınız ve defterinize yazınız.

- İnsan, Ay'da dengesini kaybettiğini rahatça .....
- Birkaç denemeden sonra, dengeyi bulmak, kolay bir iş haline .....
- Kendileri için en uygun olan şekli .....

2 — Okuduğunuz parçanın baş tarafındaki resmi inceleyiniz. Bu resme göre, astronotun yaptığı işleri, birer birer yazınız.

3 — Okul kitaplığına giden bir arkadaşınız, orada, sırayla hangi işleri yapar? Bu işleri düzgün cümlelerle yazınız.

4 — Anneniz, sabahları evde hangi işleri yapar?

ANLATALIM, YAZALIM :

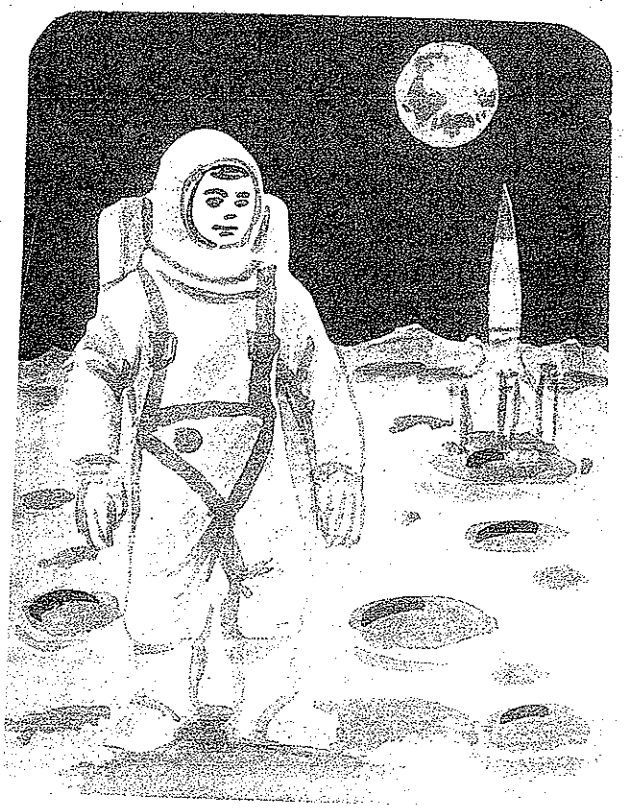

Yukarıdaki resmi inceleyerek aşağıdaki sorulara cevaplar bulunuz.

- Astronot nasıl giyinmiş?
- Astronotun sırtında ne var? Niçin?

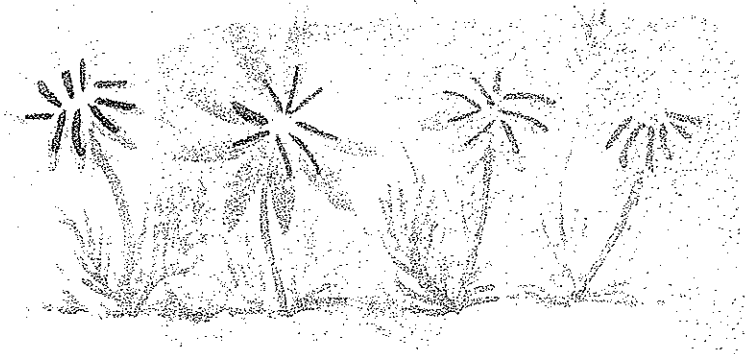

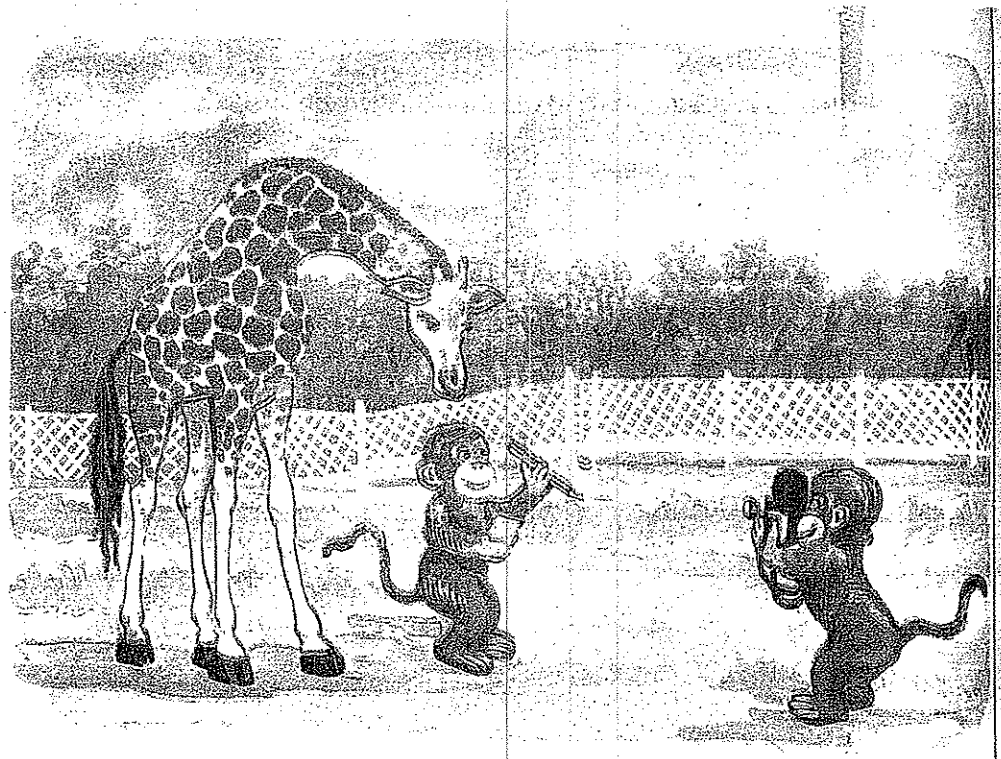

ARAŞTIRALIM

Sınıfınızda bir anket yaptınız mı?
Anketin konusu neydi? Nasıl çalıştınız?

HAYVANLAR BAHÇESİNDEKİ ANKET

Hayvanlar bahçesinde, maymunlar eğleniyorlar, yaramaz çocuklar gibi birbirleriyle kavga ediyorlardı.

Maymunlardan birisi arkadaşına:

— Ben, gazeteci olmak istiyorum. Bahçemizde bir anket yapacağım. Göreceksin, ne kadar çok eğleneceğiz, dedi.

Arkadaşı sordu:

— Anket yapmak ne demektir?

— Anket yapmak, insanların bir konudaki düşüncelerini belirtmek demektir. Bazen, bu soruşturmanın fotoğrafları da çekilir. Şimdi biz de, benzer şekilde çalışacağız. Sen şuradaki fotoğraf makinesinden yararlanacaksın, dedi.

İki gazeteci maymun, zürafanın yanına gitti. Ona:

— Niçin, bu kadar uzun boynun var? diye sordular.

Zürafa:

— Küçükken çok meraklıydım. Her zaman, parmaklıkların üstünden başımı uzatır, dışarıdaki şeylere bakardım. Onun için boynum çok uzadı, dedi.

Öteki maymun, zürafanın fotoğrafını çekti.

Kartalın bulunduğu yere geldiler. Kartal, çok yüksekteki dallar üstündeydi.

Gazeteci maymun sordu:

— Bay kartal, her zaman uzaklara bakıyorsun? Oralarda ne görüyorsun?

Onurlu kartal, gazeteci maymunun sorusuna cevap bile vermedi.

Maymunlar, beyaz ayının yanına gittiler. Ona:

— Niçin sallanarak yürüyorsun? diye sordular.

Beyaz ayı:

— Ben, kutup bölgesine alışığımdır. Burada çok terliyorum. Sallanırsam, biraz serinliyorum. Bana bir soğutucu bulun, diye cevap verdi.

Maymunlar, devenin yanına vardılar. Ona:

— Niçin çok su içiyorsun? diye sordular.

Deve:

— Biz çölleri aşarken karınlarımızı suyla doldururuz. Çölde su bulunmaz, diye cevap verdi.

Hayvanlar bahçesinin kaplanı, maymunları güleryüzle karşılamadı. Az önce, oradan küçük bir kız geçmiş kafesteki kaplana:

— Oh! Koca kedi, demişti.

Kaplan ağzını açtı. Fotoğrafçı maymun onun fotoğrafını çekti.

Biraz ilerde, otlar üzerinde, kangurular, yavrularını gezdiriyorlardı.

Gazeteci maymun, kanguruya:

— Bu cepleriniz çok kullanışlı mıdır? diye sordu.

Anne kanguru:

— Alışveriş yaparken çok işimize yarıyor, diye cevap verdi.

Genç gazeteciler, devekuşunun yanına geldiler. Devekuşu hemen onlara:

— Benimle çok konuşmayınız. Bahçenin bekçisi çok kızgın. Ceketinin düğmelerini yuttum. Dün de, bir kadın, bana doğru eğildi. Çiçek verecek sandım. Şapkasını yutuvermişim. Gazetenizde, bunu da yazın, dedi.

Anket bitmişti. İki maymun,gözlerinin önünde, koşuşan gazete satıcılarını, görür gibi oluyorlardı:

— Hayvanlar Bahçesinin Gazetesi! Yazıyor! Şaşırtıcı anket sonuçlarını yazıyor.

Jeanne CAPPE

(Jan Kap diye okuyunuz)

(HAYVANLAR BAHÇESİNDEKİ ANKET
adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Gazeteci: Gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya herhangi bir yolda gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse.

Devekuşu: Uzun bacaklı, uzun boyunlu, hızlı koşan, iri bir kuş.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — İki maymun neye karar verdi?

2 — Gazeteci maymunlar, sırayla hangi hayvanlarla konuştular?

3 — Bu hayvanların cevaplarından en çok hangisi hoşunuza gitti?

4 — Gazeteci maymunlar şimdi neyi tasarlıyorlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde, hangi isler bildiriliyor?

- Maymunlar eğleniyorlar, birbirleriyle kavga ediyorlardı.
- İki gazeteci maymun, zürafanın yanına gitti.

- Öteki maymun zürafanın fotoğrafını çekti.
- Biz çölleri aşarken karınlarımızı suyla doldururuz.

2 — Okuduğunuz parçadan üç cümle seçip, defterinize yazınız. Bu cümlelerde, hangi işin. hareketin bildirildiğini söyleyiniz.

3 — Sabahleyin sınıfa girince yaptığınız hareketleri düzgün cümlelerle anlatınız.

4 — Siz de, sınıf arkadaşlarınız arasında bir anket yaptığınızı tasarlayınız. Anketinizi tamamlamak için yapmanız gereken işleri sırayla sayınız.

5 — Okuduğunuz parçada, ünlem işareti hangi sözlerin sonunda kullanılmıştır?

Bu sözlerin sonunda, ünlem işaretinin kullanılış sebebini anlatınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Sınıf arkadaşlarınız arasında, aşağıdaki konular üzerinde anketler yapınız. Alacağınız sonuçları, okulunuzun duvar gazetesin de yayımlayacak şekilde yazınız.

2 — Ankara'dan İstanbul'a gideceksiniz. Aşağıda adları belirtilen taşıtlardan hangisini seçersiniz? Niçin?

- tren
- otobüs
- uçak

3 — Yaz tatilini nerede geçirmek istersiniz?

- deniz kenarında,
- çam ormanında,
- büyük şehirlerin birinde.

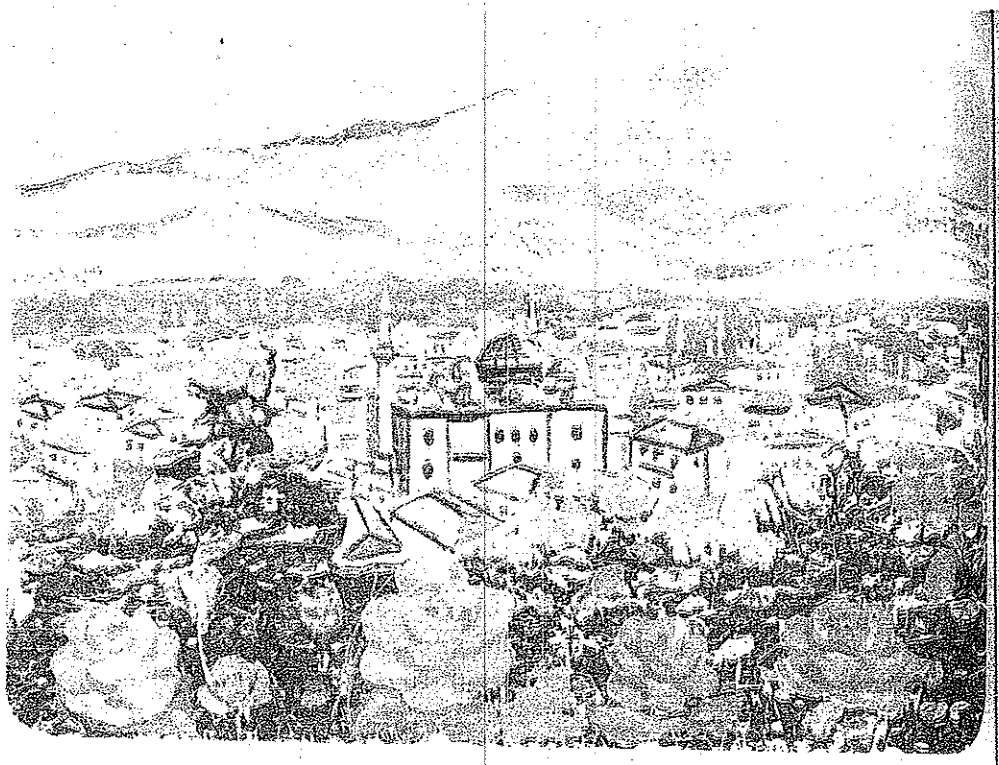

ARAŞTIRALIM

Gülcülük, yurdumuzun en çok hangi bölgelerinde gelişmiştir?

ISPARTA VE GÜLLER

Çiçeğine, meyvesine, suyuna, seline, insanına, oyununa hayran olduğumuz Antalya'nın havaalanından kalkmak üzereyiz. Dağlar bulut bulut, bulutlar dağ dağ. Yeşillik deniz gibi, deniz yeşil tarla halinde. Toprağın suyun ve ağacın toptan yemyeşil baharını geride bırakıyoruz. Antalya'dan Isparta'ya, portakaldan güle koşuyoruz. Kayaları örten sivri çamlar, çukurlarda kırmızı tarlalar, arada bir boz göller... Davraz dağıyle Yeşilhisar tepesi arasında Isparta görünüyor...

Isparta'da gül tarlalarını gezmek için en uygun zaman sabahın ilk saatleridir. Üzüm bağlarındaki asmalar gibi sıra sıra, demet demet

gül fidancıkları. Küçük güller burcu burcu kokuyor. Sabah çiğlerinde gülsuyu hali var. Pembe, al, mor güller ufak ufak, katmer katmer, gonca gonca. Uzaktaki bağ evinin çardağında fışkıran fiskiyeye varsak, yüzümüze gülsuyu serpilecek sanıyoruz. Güneş yükseliyor.

Gül tarlalarında kadınlar, kızlar, ellerinde hasır sepetlerle gül topluyorlar. İki elleri birden işliyor. Çıtır çıtır kopan güller kulağı gıcıklayan bir ses çıkarıyorlar. Yaprakların dibinden ustaca tutuldu mu gül kendini avuç içine bırakıveriyor. Bir dalda yedi sekiz gonca açmış bulunuyor. Bu dallar kışın budanıp kazılan cetvellere sıralanıyor, üzerleri yedi sekiz santim toprakla örtülüyor. Nisanda fışkırdığı, fidanlaştığı görülüyor.

Ali köyünün üstünden yükselen güneş, güllerin üzerindeki çiğleri pırlantalar gibi pırıldatıyor. Dağın dibinde tül gibi mavi bir sis gerilmiş. Taze kavaklar gelin gibi süzülüyor. Gülleri, üstlerindeki sabah çiği kurumadan toplayıp imbiğe götürmek en iyi gülyağı almanın tek çaresidir. Kadınlar acele ediyorlar...

Ah keşke Abdi Paşa Camiinin eşsiz Kütahya çinileriyle kaplı duvarları eski halinde olsaydı da şimdi buradan oraya koşsak, Isparta'nın bahçeleriyle yarış eden halılarını, halılarıyle yarış eden çinilerini bir arada görebilseydik...

Behçet Kemal ÇAĞLAR

(HÜR MAVİLİKTE, adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

İmbik: Damıtma işi için kullanılan aygıt. (Gülsuyu imbikten geçirildi.)

Katmer katmer: Kat, kat. Parçada güllerin kat kat açılması.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazar, Antalya'ya olan sevgisini nasıl anlatıyor?

2 — Gül tarlalarını, günün hangi saatinde gezmek uygun olur?

3 — Güneşin ilk ışıklarında güller nasıl görünüyor?

4 — Yazar, Isparta'da daha başka neyi görmek istiyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde, bildirilen iş veya oluşu söyleyiniz.

● Antalya'dan Isparta'ya, portakaldan güle koşuyoruz.

- Küçük güller, burcu burcu kokuyor.
- Kadınlar, gül tarlalarında, gül topluyorlar.

2 — Ağaç dikmek için yapılacak hazırlık çalışmalarını sırayla söyleyiniz.

4 — Duvarcı duvar örer.

Bu örneğe göre, terzinin, kunduracının, marangozun ne yaptıklarını söyleyiniz.

5 — Okuduğunuz yazıda, sonunda, üç nokta kullanılan cümleler var mıdır? Araştırınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okulunuzun veya sınıfınızın kitaplığından, yurdumuzun güzelliklerini anlatan kitapları veya dergileri bulunuz.

Bunlardaki yazılardan bir tanesini dikkatlice okuyunuz. Bu yazıyı sınıfta arkadaşlarınıza da okumanız isteniyor. Ama, herkesin bulduğu yazıyı okuması çok zaman alır. Bunun için, herkes okuduğu yazının en önemli, en gerekli cümlelerini seçsin. Bu cümlelerin altını kurşunkalemle çiziniz. Sınıfta, altı çizili cümleleri okuyarak yazınızı tanıtınız.

2 — Okuduğunuz parçanın size göre en önemli olan beş altı cümlesini seçiniz. Bu cümleleri defterinize yazınız.

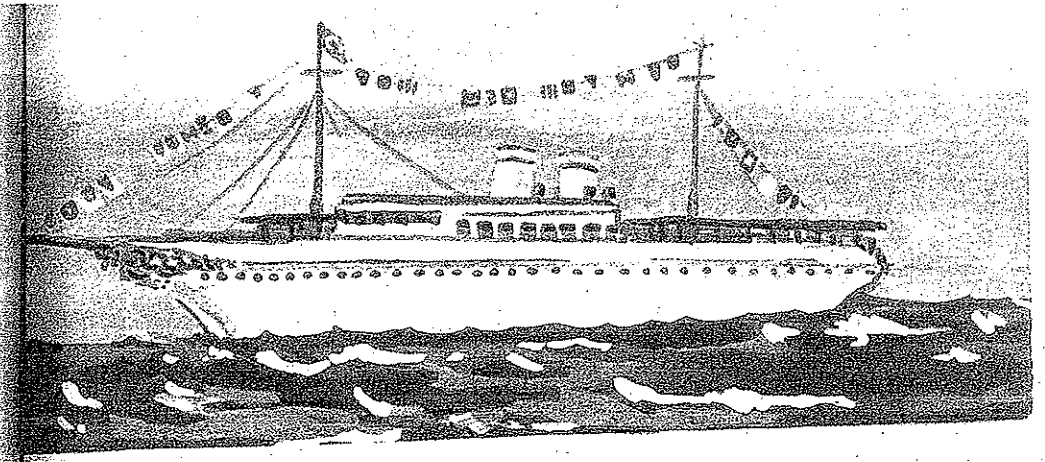

ARAŞTIRALIM

Bu yıl, 19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramı bulunduğunuz yerde nasıl kutlandı? Siz de bayrama katıldınız mı?

ATATÜRK'ÜN BEYAZ VAPURU

Atatürk'ün beyaz vapuru
Samsun'a geldi, durdu...
Bütün okullu çocukların
Kalbi küt - küt vurdu...

Sahilde bir çiçek tarlası
Rüzgârda dalgalanıyordu...
Çocuklar, ellerinde mendiller
Sevinçten ağlıyordu...

Gelin gibi Atatürk'ün vapuru
Süslenmiş: Bembeyaz, nazlı,
Büyük direğinde Cumburbaşkanı forsu
Selâm durdu şehir, erkekli kızlı.

Atatürk'ün beyaz vapuru
Yurdumuzun sahillerine gurur...
Bugün Samsun bayram içinde,
Yarın İzmir'in, Antalya'nın olur.

Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz...
Ne mutlu günlerle bahtiyar,
Atatürk'ün beyaz vapuru
Barış ve güvenlik taşır diyar diyar.

Tarık ORHON

BUNLARI BİLELİM :

Cumhurbaşkanı forsu: Gemide yüksek bir kişi bulunduğu zaman, bu kişiyi belirtmek için gemiye sancak çekilir. Buna fors denir. Cumhurbaşkanının bulunduğu gemiye de sancak çekilir. Buna Cumhurbaşkanı forsu denir.

Diyar diyar: Şehir şehir memleket memleket.

Beyaz vapur: Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olduğu yıllarda, deniz yolculuklarını yaptığı gemi. Bu gemiye Savarona adı verilmişti.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Atatürk'ün vapuru, Samsun'a gelince, çocuklar niçin çok sevinir?

2 — Atatürk'ün vapuru nasıl süslenmişti?

3 — Atatürk'ün vapuru, niçin barış ve güvenlik getirecekti?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Şiirde anlatıldığına göre, beyaz vapur ne olmuş?

2 — Şiirde anlatıldığına göre, çocuklar ne yapıyorlarmış?

3 — Teneffüste yaptığınız işleri anlatan dört cümle yazınız.

4 — Aşağıdaki cümleleri, iş, hareket bildiren bir kelimeyle tamamlayınız.

- Kedi, mangalın altında .....
- Sabah olunca horoz .....
- Kızlar bahçede ip .....

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Çevrenizde de 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlandı mı? Bayrama siz de katıldınız mı?

2 — Bayram törenleri, spor gösterileri nerede oldu? Bu bayrama ait izlenimlerinizi yazınız.

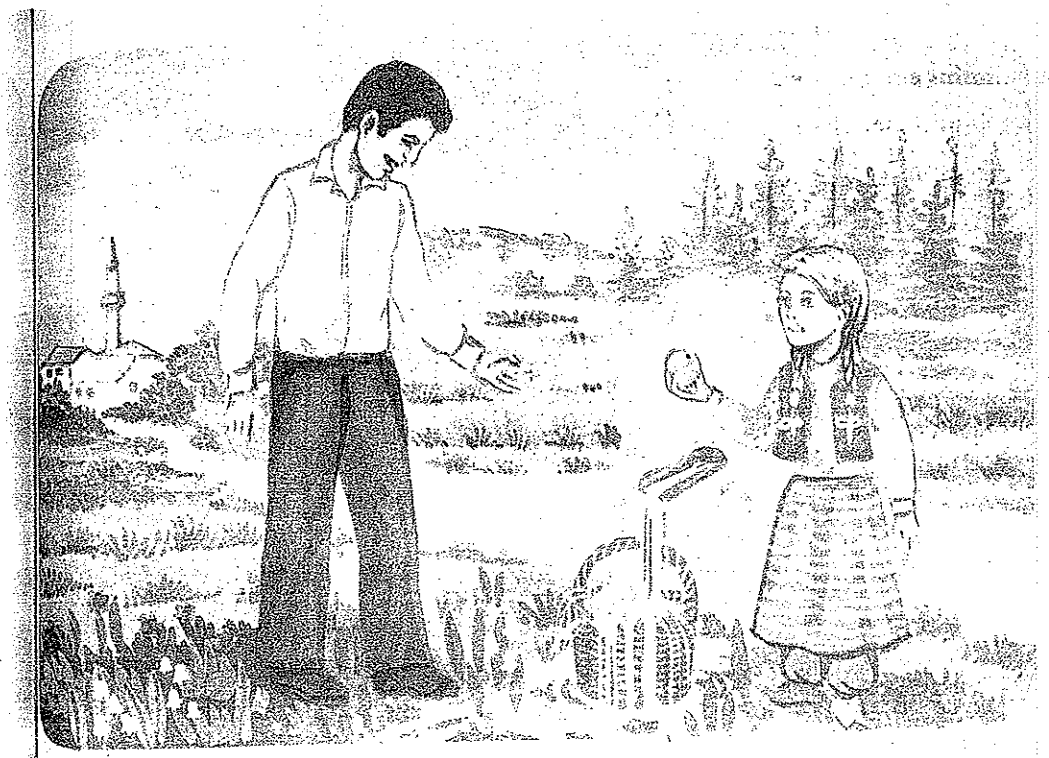

ARAŞTIRALIM

Çevrenizin en tanınmış meyveleri hangileridir?

AYŞEGÜL

Buraları çok ağaçlı, çok sulak, çok meyveli ve serindir. İşte bir pınar başındayım. Oluğun altına bir sepet iri, olgun renkli şeftali koymuşlar. Saçları iri örgülü, ayağı takunyalı, sarışın küçük bir köylü kızı bana sordu:

— Yer misin amca?

Aldım. Ne serin, ne kokulu, ne tatlı şeftali bunlar:

— Yavrum, şu görünen köyün adı nedir?

— Müftüler.

— Daha ötede neresi vardır?

— Nergislik.

— Ya bu suya ne derler?

— Zerdalioluk.
— Şu yukarıdaki dağ?
— Kınalıtepe.
— Şu yol nereye gider?
— Derebahçe'ye.

Bunlar ne güzel isimler!

— Kızım, o başına taktığın kırmızı çiçeğin adını bilir misin?
— Bilirim: Kadife.
— Bu su kenarında açan beyaz şeyler?
— İnci çiçeği.
— Ya senin adın nedir?

Utandı, kısaca, usulca:

— Ayşegül, dedi.

Burada meyveler, çiçekler, ağaçlar, isimler, hepsi her şey güzel ve tertemizdir. Ya Ayşegül? Hepsinden daha güzel değil mi?

Ayşegül, takunyalarını sürterek kadife ve inci çiçekleri arasında kayboldu. Özler gibi onun arkasından baktım. İçimden şöyle sesleniyordum.

— Küçük Ayşegül, cici, şirin, şen Ayşegül, güzel Ayşegül.

Millet sevgisini insan böyle minimini bir isimde ve bir küçük köylü kızının yüzünde duyuyor.

Refik Halit KARAY

(MEMLEKET HİKÂYELERİ, adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Pınar: Büyük su kaynağı.

Takunya: Nalin, üstü tasmalı, dört, beş parmak yüksekliğinde ağaçtan ayaklık.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Köylü kızı, nasıl giyinmişti?

2 — Bu kız, yazara ne sordu?

3 — Yazar, bu çevredeki yer adları için ne diyor? Siz de, yazarın bu düşüncesine katılıyor musunuz?

4 — Yazar, Ayşegül'ün ardından neleri düşünüyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçada geçen yer adlarını bulunuz. Bunları defterinize yazınız.

2 — Parçada geçen yer adlarından hangileri bileşik isimdir?

3 — Bu yazının son kısmında yazar, Ayşegül için hangi nitelikleri sayıyor? Bu kelimeleri defterinize yazınız.

4 — Okuduğunuz parçada, Ayşegül'ün yaptığı işleri anlatan cümleleri bulunuz.

5 — Bir iş, bir hareket, bir oluş bildiren kelimelere **fiil** denir.

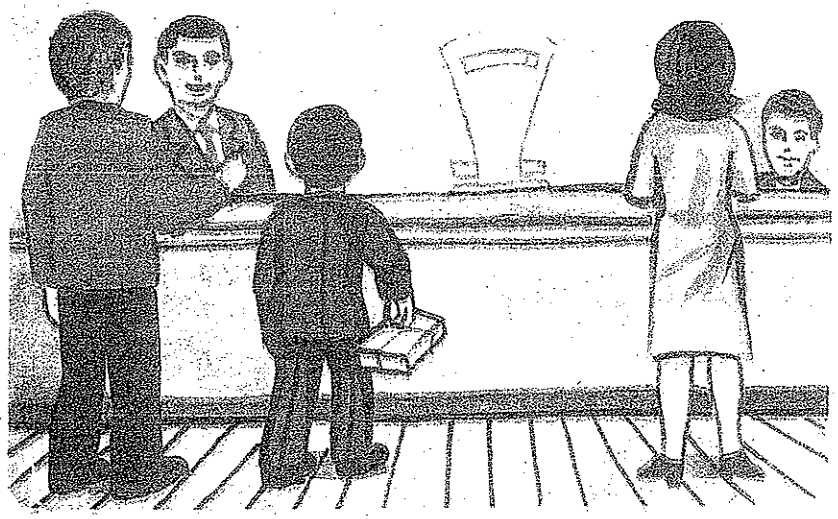

ANLATALIM, YAZALIM:

Neşe'nin doğum yıldönümü yaklaştı. Murat, Neşe'ye bir kitap armağan etmek istiyordu.

Yukardaki resimde, elinde kitap paketiyle postaneye gelen Murat'ı görüyorsunuz.

Murat'ın paketi ilgili memura verebilmesi için yapması gerekli olan şeyleri sırayla söyleyiniz.

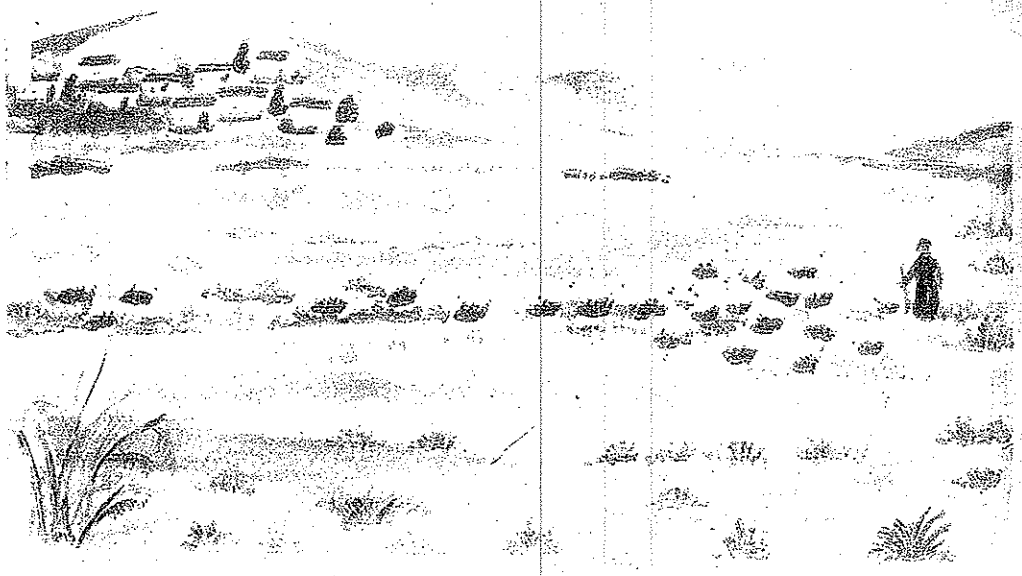

ARAŞTIRALIM

Yurdumuzun hangi bölgesinde yaşıyorsunuz? Bu mevsimde, bölgenizde kırlar, tarlalar nasıldır?

BOZKIRDA SABAH

Trenle Orta Anadolu'da ilerliyoruz. Şimdi bir tınazın yanından geçiyoruz. Yeni kalkan ve giyinen çiftçileri görüyoruz. Ötede uzun, sarı buğday öbekleri.

Uzakta, çok, pek çok uzakta bir köy görünüyor. Kerpiç duvarlı, düz toprak damlı, küçük tek pencereli evler. Yanı başlarında, ahırları, samanlığı ve samanlığın önüne dizilen tezekler. Evlerin duvarları ak toprakla sıvanmış.

Bütün köy, sanki çok yakında imiş gibi ne kadar açık ve belirli görünüyor. Çünkü step parlaktır. Havasında, güneşin ışığını kesecek buğu azdır.

İşte uzaktan, beyaz bir şerit gibi ışıldayan bir koyun sürüsü. İşte kepeneğini sırtlamış ve treni seyreden bir çoban. O, bu ovanın masallarının kahramanıdır, bilgedir. Büyükler, zenginler, hep ondan akıl danışır. İşte sürünün amansız bekçileri: Trene doğru koşan iki karabaş. Bir tanesi de hiç durumunu bozmadan yatıyor ve bakıyor. O da gençliğinde bu trene karşı çok koşmuştur. Artık tecrübeli ve davranışlarında ölçülüdür. Bu koşanlar, saldıranlar daha eniktirler. Ama acar ve atılgandırlar. Geceleri bu ovada sinsi sinsi dolaşan kurtların hakkından ancak bunlar gelir. Kurtla köpeğin boğuşması soluk soluğa saatlerce sürer. Çünkü bu ölüm dirim boğuşmasında kullanılan tek silâh yalnız diştir. Eniğin zaferini çoban, sabah bir toklu keserek kutlar.

Sürüler, bu mevsimde anızlarda dolaşırlar. Tarlalara biçilirken dökülen başakların özlü tanelerini yiyerek yağlanırlar.

Yavşan bu ovada, bahardan güze kadar tek ottur. Bu ovada baharın, yavşanların arasında çeşit çeşit otlar biter ama, hepsi baharla, ilk yazla geçer, gider. Bu koyunları, güzün ve kışın tek başına yavşanlar besler. Bu koyunlar, ovada yetişen otların hepsini tanırlar: Özlüsünü, ağılısını, şifalısını, acısını, tatlısını, hepsini...

Gene uzakta, çok uzakta bir köy mü, yoksa oba damları mı, olduğu belli belirsiz seçilen bir şeyler gözüküyor. Ama bunlar ufukta, bazen havada duruyorlarmış gibi bazen sularda yüzüyorlarmış gibi gözüküyorlar. Baktıkça sular büyüyor, ışıldıyor. Bu bir deniz olamaz. Burada, biliyorum, bir göl de yok. Fakat tren, uzaklığı kısaltıyor, deniz küçülüyor, yavaş yavaş göl oluyor. Sonra küçük bir havuz bile olmadan birden kayboluveriyor. Deminden havada uçuşuyorlarmış, denizde yüzüyorlarmış gibi görünen evler, her şey yerli yerine oturuyor. Bu, ovada görülen bir seraptır.

Hikmet BİRAND

(ANADOLU MANZARALARI
adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Tınaz: Ot yığını,

Bilge: Çok şeyleri iyi bilen, bildiğini kendisi ve başkaları için en yararlı şekilde kullanabilen kimse.

Serap: Çölde, uzaktan su gibi görünen ışık yanıltması, ışık oyunu

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar, trenin penceresinden gördüğü köyü nasıl tanıtıyor?

2 — Yazar, çoban hakkında neler diyor?

3 — Yazıda, çoban köpeğinin kurtla boğuşması nasıl anlatılıyor?

4 — Yazar, ovada gördüğü serabı nasıl tanıtıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazıdan üç cümle seçiniz ve bunları defterinize yazınız.

2 — Yazdığınız cümlelerde geçen isimlerin altını çiziniz. Bu isimlerin çeşitlerini söyleyiniz.

3 — Bu cümlelerde, iş, hareket ve oluş bildiren kelimeleri çerçeve içine alınız.

4 — Bu cümlelerin sonlarında, noktalama işaretlerinden hangileri kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

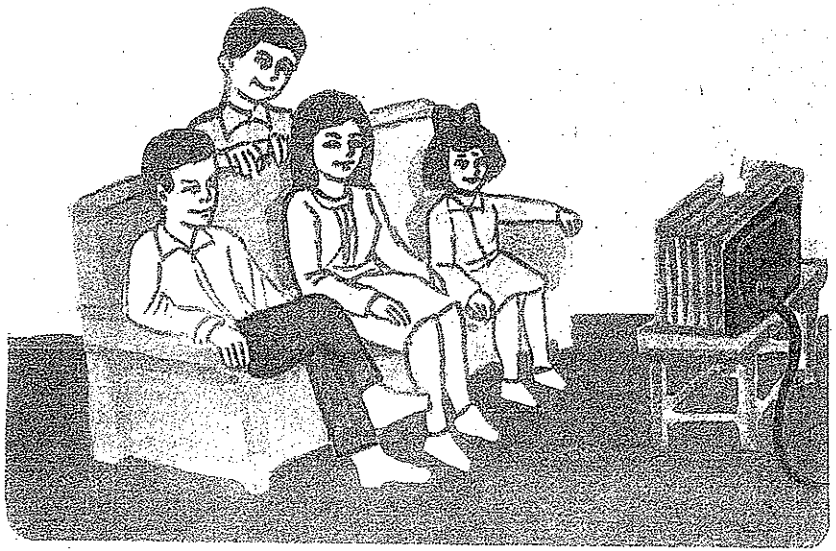

Yukardaki resimde Murat ailesini, televizyonu seyrederken görüyorsunuz.

Sizin de evinizde televizyon alıcısı var mı? Şimdiye kadar, hiç televizyon seyrettiniz mi? Seyrettinizse, televizyonu arkadaşlarınıza tanıtınız.

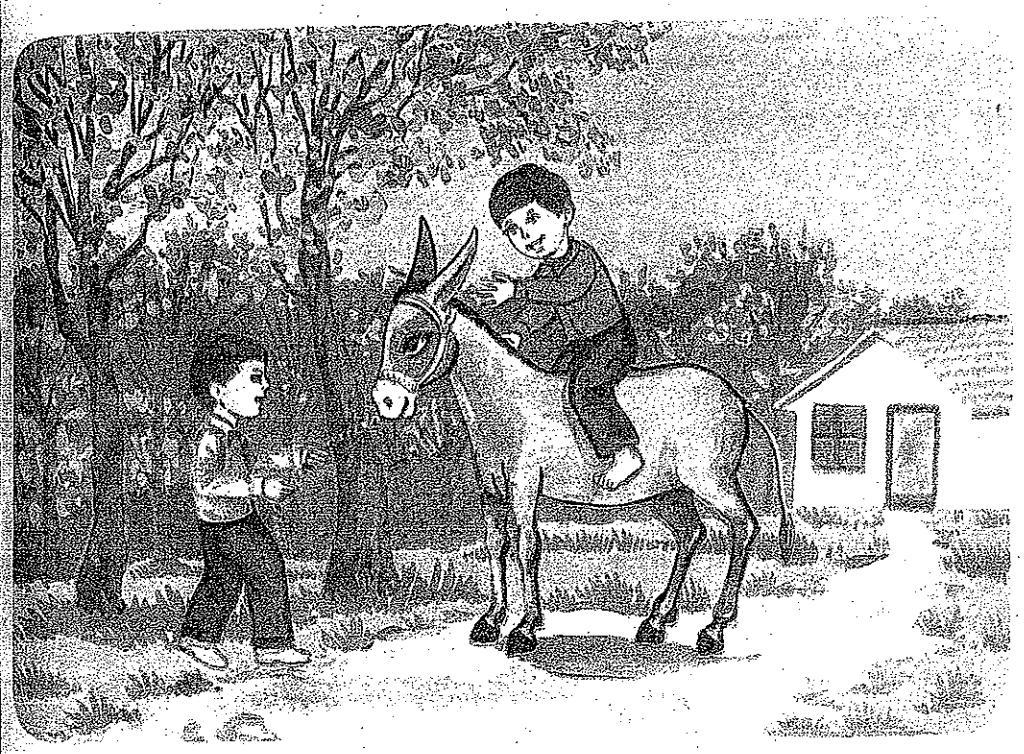

ARAŞTIRALIM

Bağınız, bahçeniz veya bostanınız var mı?
Varsa, oraya gider misiniz?

BAĞIMIZ

Evimizden kurtulup bağımıza gitmeğe can atardım. Orada, komşumuzun duvarını seyretmeden, istediğim kadar uzaklara bakardım. O zaman, başımın üstünde sonsuz bir gök, ayağımın altında geniş bir toprak olurdu. Dal koparırdım, toprak kazardım, cirit oynardım, ok atardım, sapan taşı fırlatırdım. İstediğim gibi koşardım, zıplardım, bağırırdım. Orada, sahiden çocuk olurdum.

Bağda bir köşkümüz vardı. Bir odası tamamlanmamıştı.

Babam, rahatsız olduğu için bizimle birlikte bağa gelmezdi. Biz,

ağabeyim, Hacı Baba, iki hizmetçi bir de "Çimendifer" bağa giderdik. "Çimendifer" eşeğimizin adıydı. Bir kuzu kadar uslu ve bir köpek kadar uysal bir eşek! Hiç koşamazdı. Onun için eşeğe "Çimendifer" adını takmıştık. Isırmaz, tepmez, ürkmez. Tek kusuru çok anırırdı. Kulakları dikilir, başı havaya kalkar, ağzı açılır, burun delikleri genişler, büyük bir heyecana kapılırdı.

Bağımız, Çakal dağının yamacındaydı. Maslak'tan bir keçi yoluyle çıkılırdı. Burası, fındık fidanları, böğürtlenler, deve dikenleriyle doludur. Köşkün önünde bir set, üstünde bir at kestanesi, bir de koskoca dut ağacı vardı. Bu ağaçların arkasında, çepçevre incir ağaçları uzanırdı. Bağımız oldukça genişti. Sol tarafta bizim "Çimendifer"in ahırı, karşısında bir kuyu vardı. Bu kuyu derindi ama, korkunç değildi, kapağını açıp bakardım. Kuyunun dibindeki suyun karanlık parıltısı görünürdü. Derinliğini anlamak için Hacı Baba'dan gizli, içine taşlar atardım.

Evin bütün sebzeleri burada yetişir. Bağın içine giden yol boyunca, mısır, nohut, domates dikilir. Bu domateslerin yeşil ve yuvarlak olanları, sapanla çok güzel atılırdı. Hem de birisinin kafasına atılırsa kaza çıkarmazdı. Bazen kaplumbağa veya kirpi tutup eğlenirdik. Bağda hoşumuza gitmeyen durumlar da olurdu. Dut ağacına çıkmak tehlikeliydi. Arı sokardı. Şeftali çarçabuk mide bozardı. Ham incir dudakları kabartırdı.

Yeşil nohutlarla iç baklaların tadlarını bir tavşan kadar iyi bilirdik. Üzümün korukken koparılması yasaktı. Fakat, biz yine çavuş kütüklerinin dibine çömelir, mevsimi gelmeden salkımları seyrekleştirirdik. Sabahleyin erkenden koparılan ince kabuklu karpuzların kütürtüsü hâlâ kulağımdadır. Fakat, bunların hepsinden daha tatlı bir şey vardı: Hacı Baba'nın masalları!..

Orhan Seyfi ORHON

(ÇOCUK ADAM
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Sahiden: Gerçek olarak, gerçekten.

Köşk: Açıklık yerde, bağ, bahçe içinde yapılmış süslü ev.

Çimendifer: Parçada, tanıtılan eşeğin adıdır. Bu kelime demiryolu anlamına gelen şömendöfer kelimesinin bozuk söyleyişidir.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazar çocukken, bağa gideceği zaman çok seviniyor mu? Niçin?

2 — Bağa kimler gidiyor? Yanlarında hangi hayvanı da götürüyorlar?

3 — Çocuk, bağda nasıl eğleniyor?

4 — Çocuk, bağdaki meyvelerden, hangilerini çok seviyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerde, siyah yazılı kelimeler, bir varlığın adı mıdır? Yoksa, bu kelimeler, bir işi, bir hareketi mi, bildirmektedirler?

— Bahar gelince, **bağa gideriz.**
— **Kuyuya,** gizlice taşlar atardım.
— Evin bütün **sebzeleri** burada **yetişir.**

2 — Siz de bağa, bahçeye veya tarlaya gider misiniz? Orada yaptığınız işleri söyleyiniz.

3 — Aşağıda bazı kişilerin adları var. Bunları defterinize yazınız. Karşılarına da bu kişilerin yaptıkları işleri belirtiniz.

Örnek: Mimar: plan, proje çizer.

- doktor :
- öğretmen:
- terzi :
- şoför :
- ressam :

4 — Okuduğunuz yazıda, "Çimendifer" kelimesi neyin adıdır? Bu kelimenin ilk harfi, niçin büyük yazılmıştır?

5 — Bu yazıyı siz yazsaydınız, parçaya daha başka hangi başlıkları bulurdunuz?

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Sizin de bağınız, bahçeniz veya bostanınız var mı? Varsa, oralara hangi mevsimde gidersiniz? Orada, hangi çalışmalara yardım edersiniz?

2 — Bağda, bahçede, bostanda hangi oyunları oynarsınız? Nasıl eğlenirsiniz? Anlatınız.

3 — Yaz tatili yaklaştı. Tatilde neler yapmayı düşünüyorsunuz?

KÜÇÜK SÖZLÜK

— A —

Anı: Yaşadığımız zamanlardan akılda kalan ve önemi olan iz. (Herkesin bir çocukluk anısı vardır.)

Ata: Dedelerden, büyükbabalardan her biri. (Bu yurdu, bize atalarımız armağan etti.)

Avlu: Binanın ortasında üstü açık veya binanın yanıbaşında duvarla çevrili olan düzlük. (Eski evimizin geniş bir avlusu vardı.)

— B —

Barınak: Barınılacak yer, ev, yurt.

Baskın: 1) Düşmanın dalgınlığına getirerek veya karşı koymasına meydan bırakmayarak yapılan hücum. 2) Üstün.

Batak: Üzerine basınca çöken nemli veya çamur haline gelmiş toprak.

— C —

Cephane: Her türlü ateşli savaş silâhları ile atılmak üzere hazırlanan çeşitli maddeler.

Cömert: Elindeki parayı ve malı esirgemeyip gerekli yerlere ve kimselere vermekten çekinmeyen, eli açık.

— Ç —

Çadır: Göçebelerin, seferde bulunan askerlerin veya kırda çalışan işçilerin sığınmaları için keçe, deri kıl, dokuma veya kalın bezden yapılıp direklere tutturulan barınak.

— D —

Davet: Çağrı.

Davet etmek: Mutlu bir olay dolayısıyle birçok kimseleri çağırıp şölen düzenlemek.

Devrim: Kısa sürede yapılan önemli ve sürekli değişme, yenilik. (Atatürk devrimlerini koruyacağız.)

— E —

Ekonomik: 1. Kazanç, alış veriş düzeni ile ilgili olan. (Ekonomik hayatımız gelişiyor.)

2. Az masraflı. (Yük taşımada, demiryolu daha ekonomiktir.)

Engin: Ucu, bucağı görünmeyecek kadar geniş olan. (Deniz engin bir sudur.)

— F —

Felâket: Büyük zararlara yol açan olay. (Su baskını çok zaman, felâket getirir.)

Fidan: Ağaç veya ağaççıkların henüz yeni yetişeni.

— G —

Gösterişli: Görünüş bakımından hoşa giden, alımlı, (At, gösterişli bir hayvandır.)

— H —

Hakan: Türk imparatorlarına verilen ünvan. (Oğuz, hakan olunca düşmanlarını yendi.)

Hendek: Geçmeye engel olacak şekilde uzunlamasına kazılmış derin çukur.

Heykel: Taş, tunç, pişmiş toprak gibi dayanıklı maddelerden yapılmış insan veya hayvan şekli.

Hünerli: Ustalığı çok olan. (Annem çok hünerlidir.)

— İ —

İl: 1. Ülke, yurt, vatan. (Uzak illere gitti.)

2. Yönetim bakımından valinin yönettiği bölünüş. (Afyon ilinde doğdum.)

İmdat: Tehlikede olana yapılan yardım.

İmtihan: Sınav.

İnsanoğlu: Genellikle bütün insanları anlatmak için kullanılan söz. (İnsanoğlu, aya da ulaştı.)

— K —

Kale: Eskiden düşmandan korunmak için şehirlere kurulan yüksek ve kalın duvar yapı. (Anadolu'da birçok kaleler vardır.)

Kafile: Birlikte yolculuk eden topluluk.

Katran: Siyah renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde. (Yollara katran döktüler.)

Kıyamet: Müslümanların inanışına göre dünyanın sonu. (Kıyamet kopacakmış gibi şiddetli bir fırtına oldu.)

Kibirlenmek: Kendini herkesten üstün tutmak, başkalarına yüksekten bakmak.

— L —

Lodos: Güney rüzgârı. (Lodos karları eritti.)

— M —

Manzara: Çevremize baktığımız zaman görülen şeyler. (Buranın manzarası ne kadar güzel.)

Mermer: Çoğu beyaz olup renklisi ve damarlısı da bulunan, billûr tanecikli bir çeşit kireçtaşı.

Müze: Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat veya bilime yarar şeylerin görülüp yararlanılması için bulundurulduğu yer.

— N —

Nihayetsiz: 1. Sonsuz, sonu olmayan,

2. Geniş. (Nihayetsiz bir düzlük uzanıyordu.)

Nöbet: Sıra ile görülen hizmet. (Atatürk anıtı önünde nöbet tuttuk.)

— O — Ö —

Oturum: Bir kurulun, bir konuyu görüşmek için toplanması. (Millet Meclisi oturumunu dinleyici olarak izledim.)

Övmek: Bir şeyin iyiliklerini söyleyerek, değerini yükseltmek. (Öğretmenler çalışkan öğrencileri överler.)

— P —

Piknik: Kırda yenilen yemek. (Bahar bayramında öğrenciler piknik yaptılar.)

— R —

Rastgelmek: Hatıra gelmediği halde karşılaşmak. (Yolda, arkadaşımın annesine rastgeldim.)

— S — Ş —

Seki: Yerden biraz yüksekte, hazırlanan oturulacak yer veya set. (Bağ evimizde, dedem sekide oturur.)

Şamdan: Eskiden aydınlatılmak için üzerine mum dikilen alet. (Dedemin tarihî şamdanını saklıyoruz.)

— T —

Tekne: Geminin omurga, kaburga ve kaplamadan ibaret olan temel kısmı. (Tekne ile Okyanus'a açıldık.)

Tipi: Ortalığı bir sis kaplaması gibi kar yağması. (Tipi, önümüzü görmemizi engelliyordu.)

— U — Ü —

Uğursuz: İyilik getirmediğine inanılan. (Uğursuz bir olayla karşılaştım.)

Ülkü: İnsanı, ümit içinde tutan erişilmesi, her zaman mümkün olmayan dilek, düşünce. (Ülküm yükselmek, ileri gitmektir.)

— Y —

Yabanî: 1. İnsana alışmamış, evcil olmayan hayvan. (Kartal yabani bir hayvandır.)

2. İnsan bakımından yararlanılmamış, ilkel halde kalan bitki. (Yabani meyveler lezzetli değildir.)

İÇİNDEKİLER

	Sahife
Okullar Açılırken — _____	4 — 6
İlköğretim Haftası — **Turan TEKDOĞAN**	7 — 8
Yazı ve İnsanlar — _____	9 — 11
Ergenekon'a Geliş — **Yılmaz ÖZTUNA**	12 — 14
Ergenekon'dan Çıkış — **Yılmaz ÖZTUNA**	15 — 17
Düşman Denize Dökülene Kadar — **Mustafa NECATİ**	18 — 20
Türk'ün Türküsü — **Faik Ali OZANSOY**	21 — 22
Mustafa Kemal — **Şahin DİL**	23 — 25
Atatürk'ün Çocukluğu — **Falih Rıfkı ATAY**	26 — 29
Anıtkabir'de — **Halide Nusret ZORLUTUNA**	30 — 33
Atatürk Orman Çiftliğinin Öyküsü — **Aslan Tufan YAZMAN**	34 — 37
Mustafa Kemal'i Düşünüyorum — **Ümit Yaşar OĞUZCAN**	38 — 39
Ceviz — **Kerim YUND**	40 — 42
Kılıyır mı Ağaca — **İsmet KÜR**	43 — 45
Pastör'ün Başarısı — **Tabiat ve Fen Ansiklopedisi'nden**	46 — 48
Yaşlı Çalgıcılar — _____	49 — 52
Küçük Irmak — **Orhan Seyfi ORHON**	53 — 54
Keloğlan İle Anası — **Eflâtun Cem GÜNEY**	55 — 58
Tilkinin Kuyruğu — **Nahid ERGÜDER**	59 — 62
Karadeniz Kıyılarında Kış — **Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU**	63 — 65
Londra Zaferimiz — **Vehbi EMRE**	66 — 68
Karadeniz Kıyılarında — **Coşkun ERTEPINAR**	69 — 70
Kar Nedir — **Tabiat ve Fen Ansiklopedisi'nden**	71 — 73
En Cesur Arkadaş — _____	74 — 76
Malazgirt Zaferi — **Mehmet ÖNDER**	77 — 79
Bayrak Çiğnenmez — **Aslan Tufan YAZMAN**	80 — 82
Rüzgâr — **Cahit KÜLEBİ**	83 — 85
Havacılığın Doğuşu — **Hayat Ansiklopedisi'nden**	86 — 89
Göklerdeki Gelişmeler — **Hayat Ansiklopedisi'nden**	90 — 92
Ölme Eşeğim Ölme — **Eflâtun Cem GÜNEY**	93 — 95
Hoca'nın Ziyafeti — **Kaya ERGİNER**	96 — 98
Her Şeyde Vatan — **Bedri GİDER**	99 — 100

	Sahife
Çam Ağaçları — **Mükerrem SU**	101 — 104
Uzun Mehmet — **Emin ÇAKIROĞLU**	105 — 108
Atlas Okyanusu'nda Balıklar — **Sadun BORO**	109 — 112
Arıbeyi — **Tabiat ve Fen Ansiklopedisi'nden**	113 — 116
İlkbahar Sabahı — **Orhan Seyfi ORHON**	117 — 118
Güneşli Okul — **Tercüme**	119 — 122
Kâğıttan Önceki Yazı Malzemesi — **Osman ERSOY**	123 — 126
İşte Benim Çocuklarım — **Fethiye KÖNGÜL**	127 — 129
Bir Yolculuk — **Refik Halit KARAY**	130 — 133
Yurdum — **M. Sunullah ARISOY**	134 — 136
Aya İniyoruz — **Amstrong**	137 — 139
Aydayız — **Aldrin**	140 — 143
Hayvanlar Bahçesindeki Anket — **Jeanne CAPP**	144 — 147
Isparta ve Güller — **Behçet Kemal ÇAĞLAR**	148 — 150
Atatürk'ün Beyaz Vapuru — **Tarık ORHON**	151 — 152
Ayşegül — **Refik Halit KARAY**	153 — 155
Bozkırda Sabah — **Hikmet BİRAND**	156 — 158
Bağımsız — **Orhan Seyfi ORHON**	159 — 161
KÜÇÜK SÖZLÜK	162 — 165
İÇİNDEKİLER	166 — 167
DİZİN (İndeks)	168

DİZİN (İNDEKS)

bağlaç olan de : 57, 58, 64, 65

bileşik isimler : 64, 92, 157, 158

büyük harfler ve kullanılışları : 6, 11, 17, 22, 32, 64, 100

büyük ses uyumu kuralı: 24, 28, 29, 98

çekim eki : 51, 52

cins ismi : 80, 81, 84, 88, 92, 98, 115, 116, 128

—ci yapım eki : 51, 52

çoğul isim : 115, 116

cümle : 6, 11, 14, 17, 72, 73, 132, 133, 158, 159

ek : 28, 29, 39, 42, 61, 62

ek olan de : 57, 58, 64, 65

fiil : 142, 143, 146, 147, 149, 152, 157, 158, 161, 162

hece : 14, 17, 20

iki nokta : 54

—im yapım eki : 67, 68

ince sesli harfler : 22, 24

—inci yapım eki : 61, 62

isim : 72, 73, 76, 79, 84, 115, 118, 125, 160

isimlerde nicelik : 115, 116

ismin yalın hali : 95

ismin -i hali : 98, 100

ismin -e hali : 103, 104

ismin -de hali : 107, 108

ismin -den hali : 111, 112

kalın sesli harfler : 22, 24

kelime : 11, 17, 20

kesme işareti : 48, 88

kısaltma : 32, 36

kök : 44, 45

—li yapım eki : 44, 54

—lik yapım eki : 48

mısra : 22, 70, 100

nokta : 6, 72, 73

özel isim : 81, 82, 88, 91, 92, 98, 115, 116, 129

sert sesizler : 28, 29, 42

sesli harfler : 20, 39

sessiz harfler : 36

—siz yapım eki : 54

sıfatlar : 118, 121, 122, 125, 128, 129, 132, 135, 152, 154, 161

soru işareti : 36, 73, 104, 157, 158

tekil isim : 115, 116

tırnak işareti : 82,

uzun çizgi : 107, 108

üç nokta : 132, 133, 149

ünlem işareti : 73, 76, 95, 129, 146, 147, 157

virgül : 70, 100, 111, 112, 158

yapım eki : 51, 52

zamir : 135, 136, 138, 139